

Mikko Torro

SUOMALAINEN NÄKÖKULMA MOSKOVAN OLYMPIAKISOIHIN
SANOMALEHDISTÖSSÄ KESÄLLÄ 1980

Suomen historian pro gradu -tutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Maaliskuu 2006

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Mikko Torro	
Työn nimi – Title Suomalainen näkökulma Moskovan olympiakisoihin sanomalehdistössä kesällä 1980	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Maaliskuu 2006	Sivumäärä – Number of pages 118
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Moskovan olympiakisat antoivat suomalaiselle sanomalehdistölle ainutlaatuisen mahdollisuuden kirjoittaa Neuvostoliitosta. Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, mitkä olivat sanomalehtien kirjoittelun rajat. Pääasiallisena lähdeaineistona on yhdeksän suomalaista merkittävää sanomalehteä, joista tutkittu ajanjakso on 30.6.–17.8.1980. Tukena on käytetty Suomen Olympiakomiteaan ja Urheilutoimittajain liittoon liittyvää asiakirja-aineistoa. Tekstinanalyysin apuna tutkimuksessa on käytetty hermeneuttista tutkimusmenetelmää, jonka avulla sanomalehdistä on mahdollista löytää arkaluontoista tietoa.</p> <p>Moskovan olympiakisojen alusviikkoina lehtikirjoittelu oli varsin monipuolista. Liikkumatilaa olivat osaltaan kasvattamassa oikeistolehtien ruotsalaiset kirjoittajat. Muutamat suomalaiskirjoittajat arostelivat suomalaispoliitikkojen ahkeraa matkustusintoa Moskovaan kisoja seuraamaan, ja myös Neuvostoliittoa käsiteltiin muutamissa kirjoituksissa kriittisesti. Kirjoittajat eivät kuitenkaan edustaneet lehtien virallista linjaa, ja esimerkiksi Uusi Suomi sanoutui irti julkaisemistaan ääri näkemyksistä. Ennen kaikkea lehtikirjoittelu juuri ennen kisoja kytkeytyi tiiviisti puoluepolitiikkaan. Hallituspuolueiden lehdet puolustivat suomalaisia poliitikkoja, kun taas vastarannankiiskinä toimivat Aamulehti ja Uusi Suomi.</p> <p>Kisoihin matkanneet toimittajat kirjoittivat Neuvostoliitosta pääasiallisesti ystävällisessä hengessä. Ne lehdet, joilla ei ollut kirjeenvaihtajaa, olivat kiinnostuneita moskovalaisesta elämänmenosta. Tiukat turvatoimet herättivät mielenkiintoa niin ennen kisoja kuin kisojen aikana. Niitä pidettiin useissa suomalaislehdissä kovinkin sanankääntein liioiteltuina. Tallinnassa pidetyt purjehduskilpailut antoivat mahdollisuuden Viron kysymyksen esille nostamiseen, mutta siihen eivät suomalaislehdet ryhtyneet. Toimitsijavilppi nousi esille toisella kisaviikolla. Siihen oli useilla suomalaislehdillä aluksi vaikeuksia suhtautua, mutta lopulta useimmat oikeistolaiset ja sitoutumattomat lehdet olivat sangen kriittisiä. Kisojen loppupuolella Neuvostoliiton suurlähetystö Tehtaankadulla oli huomauttanut Uutta Suomea liian Neuvostoliitto-kriittisestä kirjoituksesta. Tämä juttu oli kirjoitettu kotosuomessa, sen sijaan Moskovasta kirjoittelu säilyi sovinnaisena. Vasemmistolehdet puolustivat loppuun asti Neuvostoliittoa. Suomen Olympiakomitea pystyi toimimaan vaimentamaan lehdistön kovimpia kritiikin ääniä. Suomalaisen urheilujournalismin symbioosi urheilujärjestelmän kanssa näyttäytyi tässä tutkimuksessa varsin selvästi. Suomalais-toimittajat olivat monessa suhteessa riippuvaisia Olympiakomiteasta, joten he eivät myöskään lähteneet kritisoimaan suomalaisia urheilujohtajia, jotka puolestaan pitivät yllä ystävällismielisiä suhteita Neuvostoliittoon. Itsesensuurin keinot olivat käytössä jokaisessa tutkimuksessa mukana olleessa lehdessä. Suomalaisen lehdistön suomettuneisuudesta Moskovan olympiakisajournalismissa ei kuitenkaan voida antaa yksiselitteistä vastausta.</p>	
Asiasanat – Keywords sanomalehdet-Suomi-Neuvostoliitto-Moskova-1980-olympialaiset-urheilu-urheilujohtajat	
Säilytyspaikka – Depository Historian ja etnologian laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1. Johdanto

1.1 Tutkimustehtävä	3
1.2 Lähdeaineisto	8
1.3 Tutkimusmenetelmät	15
1.4 Suomalainen lehdistö ja Neuvostoliitto	17

2. Kohti kisoja

2.1 Olympiakisat sekä suurvaltataistelun että naapuriyhteistyön areenana	21
2.2 Turvatoimet puhuttavat kisojen kynnyksellä	25
2.3 Ruotsalaistoimittajien jutturyöppy oikeistolehdistössä – ja saako farkuista puhua?29	
2.4 ”Boikotoikaa! Boikotoikaa!”	33
2.5 Puoluepolitiikkaa urheilun varjolla	37
2.6 Epäilevät oikeistolehdet, itsevarma vasemmistolehdistö	42

3. Kisautisoinnin eri piirteet

3.1 Suomalaistoimittajien riippuvaisuus Olympiakomiteasta	44
3.2 Hämmäntävät ensireaktiot Moskovassa	47
3.3 Kaikkien aikojen avajaiset – mutta televisionkatsojat joutuivat pettymään	51

3.4 Kurkistus moskovalaiseen elämänmenoon	56
3.5 Suomalais- ja neuvostoliittolaispoliitikot kisoissa	61
3.6 Vaiettu Neuvosto-Viro	63
4 Toimitsijavilppi toisen kisaviikon puheenaihe	
4.1 Epäselvyyksiä monessa lajissa	67
4.2 Onko portit jo auki?	69
4.3 Toimitsijaskandaali paisuu	74
4.4 Sidotut kädet	80
4.5 Vilppiepäilyt: pelkkää kuvittelua?	83
4.6 Missä kulkee arvostelun raja?	89
4.7 Kisat päätökseen	94
5. Päättäntö	98
Lähteet	105
Liitteet	

1. Johdanto

1.1 Tutkimustehtävä

Moskovan olympiakisat 19.7.–3.8.1980 olivat monessa suhteessa enemmän kuin pelkkä urheilutapahtuma. Neuvostoliitossa ei ollut aiemmin järjestetty suuruusluokaltaan olympialaisiin verrattavissa olevaa urheilun suur tapahtumaa. Näitä ensimmäisiä sosialistisessa maassa pidettyjä olympiakisoja kohtaan tunnettiin suurta mielenkiintoa. Olympiakisat olivat muodostuneet tiedotusvälineille merkittäväksi tapahtumaksi. Olympiakisoista oli tullut näin myös joukkotiedotusvälineiden kilpailut. Julkisuus oli niiden menestyksen ja jatkuvuuden ehto.¹ Eikä kiinnostus keskittynyt vain kisojen ajalle, vaan muun muassa kisavalmisteluja seurattiin tiiviisti.

Olympiakisojen merkitys on näkynyt eritoten siinä, miten tapahtumaa on vuosien varrella yritetty käyttää poliittisesti hyväksi. Moskovan olympiakisojen osalta keskeinen asia kansainvälisellä tasolla oli vuodenvaihteessa 1979–1980 alkaneen Afganistanin kriisin jälkeen esille noussut, Yhdysvaltojen johtama boikotti. Olympiakisat eivät enää olleet kansainvälisen politiikan sivunäyttämö, vaan urheilukilpailuista muodostui vähäksi aikaa suurvaltapelin keskeinen tapahtuma.²

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kokonaisuutena sitä, minkälainen oli suomalainen näkökulma Moskovan olympialaisista. Millaisia asioita suomalaisessa sanomalehdistössä tuotiin esille, ja mistä asioista mahdollisesti vaiettiin? Ja ennen kaikkea, mitkä asiat herättivät keskustelua? Kiinnostuksen aiheena ovat pääasiassa kaikki muut kuin pelkästään urheilutapahtumista kertoneet lehtijutut. Olympiakisat ovat valtava tapahtuma, jossa urheilu toki on pääosassa. Urheilun ohessa kisoissa tapahtuu myös hyvin paljon muuta. Ennen kaikkea olympiakisat ovat järjestäjämälle suuri mahdollisuus edistää kuvaa maasta. Tähän myös tiedotusvälineiden on syytä kiinnittää huomiota. Moskovan olympiakisojen osalta kysymys on erityisen mielenkiintoinen, sillä Neuvostoliitto oli sulkeutunut maa, josta oli normaalioloissa vaikea saada tietoja. Olympiakisat tarjosivat erinomaisen mahdollisuuden kirjoittaa Neuvostoliitosta maana ja yhteiskuntana yleisemminkin, ei vain urheilun osalta.

---

¹ Raatikainen 1978, s. 766.

² Espy 1981, s. 175.

Keskeisiä toimijoita tässä tutkimuksessa ovat suomalaiset sanomalehdet ja niiden toimittajat. Suomen Olympiakomitean johto ja Urheilutoimittajain liitto nousevat myös tärkeinä toimijoina esille. Kisoissa kilpailleilla suomalaisurheilijoillakin on oma osansa. Sanomalehdistä niin Neuvostoliiton kuin Suomen poliittista johtoa käsitelleet kirjoitukset ovat mielenkiintoisia. On kuitenkin todettava, että poliitikot olivat olympiakisoissa lähtökohtaisesti turistin roolissa. Päävastuun olympiakisojen valmisteluista ja urheilusuhteista hoitivat urheilujohtajat. Heidän sanomisilleen ja myös toiminnalleen on syytä antaa painoarvoa. Urheilujohtajista joukkueesta vastanneen ylimmän johdon toiminta ja mielipiteet ovat luonnollisesti merkittävimpiä.

Vuoden 1980 suomalaisten sanomalehtien Neuvostoliitto-kuvaa tutkittaessa itesesensuurikysymys on keskeinen esiin nouseva asia. Useimmissa suomalaista joukkotiedotusta käsittelevissä itesesensuuritutkimuksissa on päädytty pääosin poliittisen vasemmisto-oikeisto-jaottelun mukaiseen lopputulokseen, vasemmiston ollessa myönteisempi Neuvostoliitto-kirjoittelussaan. Yhtä lailla mielenkiintoista on tarkastella sitoutumattomien ja puoluelehtien välisiä eroja. Marja Häkkisen ja Sari Kankaanpään pro gradu -työssä on tuotu esiin ajatus, että puoluelehtien sijaan sitoutumattomat lehdet olisivat ehkä hedelmällisempiä tutkimuskohteita, kun puoluelehdet käsitelivät Afganistanin kriisin osalta Neuvostoliittoa kovin varovaisesti³. Oman tutkimukseni sanomalehtivalikoima on tässä suhteessa suhteellisen tasapainoinen, sillä lehdistä viisi (Tiedonantaja, Kansan Uutiset, Suomen Sosialidemokraatti, Savon Sanomat, Aamulehti) oli vuonna 1980 jonkin puolueen äänenkannattajia, kun taas loput neljä (Helsingin Sanomat, Uusi Suomi, Turun Sanomat, Hufvudstadsbladet) olivat virallisesti sitoutumattomia.

Tutkimus jakautuu kolmeen päälukuun. Ensimmäisessä osassa luodetaan yleisesti Moskovan olympiakisoja edeltäneiden viikkojen lehtikirjoittelun eri piirteitä. Ketkä olivat aktiivisia kirjoittajia, ja mitä asioita tuotiin esiin? Minkälaiseksi Suomen suhde Neuvostoliittoon määriteltiin? Ylipääntään on tarkoitus selvittää, mitkä asiat nousivat julkiseen keskusteluun olympiakisojen alla, ja mitä näkökantoja kukin lehti otti

---

³ Häkkinen, Kankaanpää 1995, s. 149.

suhteessa Neuvostoliittoon. Keskeiseksi muodostuu lehtien välinen keskustelu Suomen asemasta kisoissa.

Toisessa osassa siirrytään olympiakisojen ajalle. Moskovan olympiakisojen aattona toimittajat siirtyivät paikan päälle raportoimaan kisatapahtumista, joten kirjoittelun lähtökohdat muuttuivat. Mutta muuttuiko lehtien linja ja suhtautuminen järjestävään maahan kisoja edeltäneisiin kirjoituksiin verrattuna? Tärkeää on kartoittaa, minkälaisia asioita olympiakisoihin matkustavat toimittajat saattoivat itse urheilutapahtumien selostamisen ohella kertoa. Toimittajat poistuivat Neuvostoliitosta päättäjien jälkeen. Kisojen jälkeisinä viikkoina lehdissä kirjoitettiin olympiakisoihin liittyneistä asioista vielä jonkin verran.

Vaikka Moskovasta tai Tallinnasta kirjoitetut jutut ovat erityisen mielenkiinnon kohteena, ei ole syytä jättää kotimaasta käsin kisojen aikana kirjoitettuja tekstejä tutkimuksen ulkopuolelle. Tästä syntyy myös oiva vertailukohta. Lehdistä urheiluosasto on toki aineiston määrän osalta suurin aineisto. Itse urheiluun ja varsinkin suomalaissuorituksiin keskittyneitä lehtikirjoituksia on lehdissä varsin paljon, mutta kisojen ympärillä tapahtuneet ilmiöt olivat yhtä lailla mielenkiintoisia. Pääkirjoituksiin asti Moskovan olympiakisojen ilmiöt ylsivät ajoittain. Pääkirjoitusten ohella etenkin kolumnit ja pakinat ovat kirjoitustyyppinä kiinnostavia. Sen sijaan yleisönosastokirjoituksia ei ole tässä tutkimuksessa käsitelty, sillä ne eivät sinänsä kerro lehden linjasta, ja niitä esiintyi runsaasti vain muutamassa lehdessä.

Oma kysymyksensä on Viroa ja Tallinnaa käsittelevän kirjoittelun analysointi. Turo Uskali on luokitellut Baltian yhdeksi Neuvostoliittoa koskeneen kirjoittelun ”aroista aiheista”⁴. Purjehduskisat antoivat suomalaislehdille ainakin mahdollisuuden tuoda esille sukulaiskansan asioita ja korostaa Neuvosto-Viron erillisasemaa. Käytettiinkö tämä tilaisuus hyväksi?

Kolmannessa pääluvussa keskitytään Moskovan olympiakisojen loppupuolella esiin nousseeseen neuvostoliittolaisten toimitsijoiden kotiinpäin vetoon. Toimitsijavilppi ei ole mitään urbaanilegendaa, vaan myös uudemman polven kansainväliset ja suomalaiset

---

⁴ Uskali 2003, s. 406–407.

urheilukirjailijat David Wallechinskysta ja Antti O. Arposesta Karo Hämmäläiseen ovat kertoneet siitä teoksissaan⁵. Aihe voidaan luokitella idän-poliittisesti varsin araksi, ja siihen oli mahdollista suhtautua lehdissä joko tuomitsevasti, vähättelevästi tai kokonaan kiistäen. Suuntaa antava on Vesa Varesen tutkimustulos, jonka mukaan kommunistilehdet kiistivät vilppiväitteet ja kaupalliset massalehdet herkuttelivat niillä, kun taas ei-kommunistiset puoluelehdet välttelivät kritiikkiä.⁶ Tätä kuvaa on syytä laajentaa. Oliko Suomella yhtenäinen näkökanta vilppikysymykseen, vai erosivatko lehtien, suomalaispoliitikkojen ja Suomen joukkueenjohdon näkemykset toisistaan?

Suomalaisen urheilujournalismin yhteyksiä huippu-urheilun järjestelmään on pidetty liian läheisinä. Syynä tähän symbioosiin on se, että urheilujournalismin järjestelmän ja lopulta yksittäisten urheilutoimittajien intressit ovat olleet pitkälle samat kuin huippu-urheilun järjestelmän ja niin yksittäisten urheilujohtajien, valmentajien kuin huippu-urheilijoiden. Näin urheiluun keskittyneiden toimittajien objektiivisuus on ollut monesti kyseenalainen, ellei jopa täysin kadoksissa. Pertti Hemánus on jakanut urheilujournalismin itesensuurin tiedostettuun ja tiedostamattomaan itesensuuriin.⁷

Myös urheilujournalismin kritiikittömyys on nähty ongelmallisena asiana. Urheilutoimittajat ovat ottaneet urheiluilmiöt annettuina, olleet liian lähellä urheilijoita eivätkä ole juuri tarkastelleet urheilua uusista näkökulmista. Syinä ovat saattaneet olla urheilutoimittajien muita journalisteja alhaisempi koulutustaso, työn luonne sekä yleensä urheilun kautta tapahtunut rekrytoituminen alalle. Kritiikin puute on saattanut johtua ”rakkaudesta urheiluun” -tyyppisestä ajattelusta. Myös lähdekritiikki on usein ollut puutteellinen. Valtaosa urheilutoimittajien tuotoksista on ollut tuttua ja turvallista. Urheilua on korostettu journalismin kustannuksella.⁸

Tässä tutkimuksessa on tarkoitus selvittää, osoittivatko lähinnä urheiluun keskittyneet toimittajat riittävää kriittisyyttä tuotoksissaan, jotka eivät suoranaisesti käsitelleet urheilua. On syytä korostaa sitä, että tämä tutkimus ei varsinaisesti ole urheilujournalismin tutkimusta ainakaan sen perinteisessä merkityksessä. Pikemminkin

---

⁵ Arponen 1996, s. 271, 274; Hämmäläinen 2004, s. 21–22, 174; Wallechinsky 1992, s. 115, 123.

⁶ Vares 1997, s. 158–159.

⁷ Hemánus 1981, s. 180–183.

⁸ Pänkäläinen 1998, s. 161–169.

voidaan puhua tutkimuksesta, jossa keskeisessä roolissa ovat urheilutoimittajat. Urheilujournalistitutkimusta muuten kuin urheiluun keskittyvänä tutkimuksena on Suomessa tehty varsin vähän. Siten tämä tutkimus tarjoaa hyvän vertailukohtaan muulle lehdistötutkimukselle ja toisaalta puhtaasti urheilujournalismin keskittyneille tutkimuksille.

Toimittajista Moskovaan ja Tallinnaan akkreditoituidet muodostavat tärkeimmän ryhmän. Olympiakisoihin akkreditoituja suomalaisia lehtimiehiä ja kuvaajia työskenteli Moskovassa hieman yli 80 ja Tallinnassakin toistakymmentä. Yleisradion edustajina kisoissa oli kolmisenkymmentä henkilöä. Lisäksi paikalla olivat Moskovan-kirjeenvaihtajat sekä muutamia muita toimittajia, joilla ei ollut kisa-akkreditointia. Yhteensä tässä tutkimuksessa mukana olevilla lehdistöllä oli 41 toimittajaa ja kuvaajaa Moskovassa ja Tallinnassa kisojen aikana⁹. Osuus lehtimiesten kokonaismäärästä muodostui näin merkittäväksi.

Olympiatiedotuksella on pitkät perinteet. Jo vuoden 1912 Tukholman olympialaisista raportoi eri tietojen mukaan hieman yli 400 toimittajaa runsaasta 20 eri maasta. Suomalaistoimittajia oli tuolloin kisoissa kuusitoista.¹⁰ Erityisesti Roomassa pidetyistä vuoden 1960 kesäolympialaisista lähtien tiedotusvälineiden edustajien määrä olympialaisissa kasvoi räjähdysmäisesti, kun televisio tuli koko voimallaan mukaan kirjoittavan median ja radion seuraksi. Samaan aikaan olympiakisat kasvoivat nopeasti urheilijoiden ja urheilulajien määrässä mitattuna. Vuoden 1980 Lake Placidin talvi- ja Moskovan kesäolympialaiset olivat ensimmäiset, joissa käytettiin Kansainvälisen Olympiakomitean KOK:n hyväksymää jyrkkää rajoitusta eli eri maiden toimittajille asetettuja akkreditointikiintiöitä.¹¹

Neuvostoliiton toimiminen olympialaisten isäntämaana asetti toimittajien työlle omat vaatimuksensa. Suomen olympiajoukkueen tiedottajan Pentti Vuorion mukaan niin Lake Placidissa kuin Moskovassa jouduttiin toimimaan normaaleista poikkeavissa oloissa. Moskovan suljetuin paikka kisojen aikana oli Vuorion mielestä lehdistökeskus.

---

⁹ Liite 1. Suomalaistoimittajat Moskovassa ja Tallinnassa.

¹⁰ Viita 2003, s. 153, 373.

¹¹ Raatikainen 1978, s. 766–767, 774–775; Raatikainen 1980, s. 318–319.

Tietojen saaminen ja välittäminen muodostui hankalaksi tehtäväksi.¹² Myös tiukat turvatoimet aiheuttivat ongelmia toimittajien työssä, kun tarpeellistenkin henkilöiden sisäänpääsy eri paikkoihin vaikeutui tarpeettomasti.¹³ Hyvän journalistisen työn mahdollisuudet eivät olleet otolliset.

Moskovan olympiakisat linkitetään usein yhteen seuraavien eli Los Angelesin kisojen kanssa, koska ne molemmat olivat kylmän sodan suurvaltapelin areenoita. Vertailevan tutkimuksen mahdollisuutta ei ole kuitenkaan tässä tutkimuksessa käytetty. On todettava, että aikakausi oli Los Angelesin kisojen aikoihin jo ratkaisevasti muuttunut. Esko Salmisen mukaan kumartelun aika suomalaisessa lehdistössä päättyi Kekkosen väistyessä ja Brezhnevin kuollessa samana vuonna 1982.¹⁴ Muutenkaan Yhdysvallat järjestäjämäana ei ole yhtä mielenkiintoinen kuin Neuvostoliitto. Näin vertailukohdat jäisivät vähiin.

1.2 Lähdeaineisto

Tämän tutkimuksen päälähteinä ovat kesän 1980 sanomalehdet. Sanomalehdistä tarkasteltava ajanjakso on 30.6.–17.8.1980, jolloin mukana on artikkeleja olympiakisaviikkojen lisäksi niitä edeltäviltä viikoilta sekä kahdelta kisojen jälkeiseltä viikolta. Moskovan olympiakisat olivat suomalaisillekin tiedotusvälineille Neuvostoliitto-kirjoittelun osalta ainutlaatuinen mahdollisuus. Neuvostoliittoon ei niin runsaalla suomalaisella toimittajajoukolla ollut ennen Moskovan olympiakisoja ollut mitään asiaa¹⁵.

Sanomalehtitutkimuksessa pitää huomioida muutamia tärkeitä lähteisiin liittyviä asioita. Sanomalehden takana olevien voimien selvittäminen on tärkeä asia. Olennaisia asioita ovat lehtien mielipide- ja puoluesidonnaisuus, toimitustyön osuus, toimijoiden välinen uutisvälitys sekä tekniset edellytykset. Sanomalehti on lähteenä osa aikansa

---

¹² Vuorio 1981, s. 114–115.

¹³ Raatikainen 1980, s. 320–321.

¹⁴ Salminen 1996, s. 180.

¹⁵ Edellinen Neuvostoliitossa järjestetty suurtaapahtuma, jossa oli ollut suuri määrä länsimaiden edustajia ja jota voi edes jollain tavalla verrata kesäolympiakisoihin, oli ollut vuoden 1957 nuorisofestivaali. Myös Suomi oli osallistujamaana niissä. Kansan Uutisiin teki nuorisofestivaaleilta avustajakirjeenvaihtaja Lauri Kantolan lisäksi juttuja kolme muutakin toimittajaa, joista kaksi keskittyi urheiluantiin. Uskali 2003, s. 125. Maininnan arvoinen tapahtuma Neuvostoliitossa ovat myös vuonna 1973 Moskovassa järjestetyt kesäuniversiadit, joihin Suomi lähetti kaikkiaan 38 hengen suuruisen joukkueen. Nygrén 1984, s. 309.

tiedotusprosessia, ja vain yhdistämällä sitä koskeva tarkastelu koko prosessin tarkasteluun voidaan sen asema ja merkitys ymmärtää. Onkin yhtä lailla tärkeää selvittää, miksi lehti kirjoittaa niin kuin se kirjoittaa kuin se, miten se kirjoittaa ja mistä.¹⁶

Poliittinen kattavuus on ollut tässä tutkimuksessa mukana olevien sanomalehtien valinnassa keskeinen kriteeri. Toinen ratkaiseva kriteeri on lehtien levikki. Lisäksi lehdellä on pitänyt olla toimittaja tai toimittajia Moskovan olympiakisoissa paikan päällä. Tutkimuksessa käytettäviksi lehdiksi ovat valikoituneet Tiedonantaja, Kansan Uutiset, Suomen Sosialidemokraatti, Savon Sanomat, Helsingin Sanomat, Hufvudstadsbladet, Turun Sanomat, Aamulehti ja Uusi Suomi.¹⁷ Kattavan lehtivalikoiman avulla voidaan kartoittaa Suomen lehdistön yleistä linjaa sekä nähdä lehtien välisiä eroja. Tarkasteltava aikajakso on määrätynyt sen verran lyhyeksi, että monen lehden perusteellinen läpikäyminen on ollut mahdollista.

Poliittisen kentän oikeaa puolta edustavat tässä tutkimuksessa Aamulehti, Uusi Suomi sekä Turun Sanomat. Näistä tamperelainen Aamulehti oli Tampereen alueella ylivoimainen ykköslehti. Sitä leimasivat avoin kokoomuslaisuus sekä teknisen kehityksen edelläkävijänä toimiminen. Verrattuna Uuteen Suomeen Aamulehden suhde Kokoomukseen oli ongelmattomampi. Aamulehti sai osansa presidentti Kekkonen myllykirjeistä.¹⁸ Uusi Suomi oli muuttunut sitoutumattomaksi vuonna 1976 ollen kuitenkin edelleen selkeästi oikeistolainen ja ideologisesti lähellä Kansallista Kokoomusta. Puolue lähestyiikin vuonna 1981 uudestaan Uutta Suomea tarkoituksenaan saada itselleen valtakunnallinen äänenkannattaja. Tästä ei kuitenkaan seurannut mitään konkreettista, vaan Uusi Suomi jäi sitoutumattomaksi lehdeksi.¹⁹ Tämä ei poistanut lehden ongelmallista suhdetta Neuvostoliittoon. Uutta Suomea syytettiin

---

¹⁶ Tommila, Keränen 1974, s. 10–13.

¹⁷ Sanomalehtien levikkitiedot vuodelta 1980: Helsingin Sanomat 393 700, Aamulehti 133 400, Turun Sanomat 130 200, Uusi Suomi 84 800, Savon Sanomat 79 700, Hufvudstadsbladet 63 900, Kansan Uutiset 56 700, Suomen Sosialidemokraatti 42 700 (vuodelta 1979), Tiedonantaja 25 000 (oma ilmoitus). Levikkitiedot on kerätty teoksesta Salminen 1988, s. 151–153, 171, 190, 207, 223, 235. Tiedonantaja ilmestyi neljä ja Suomen Sosialidemokraatti viisi, muut lehdet seitsemän kertaa viikossa.

¹⁸ Salminen 1988, s. 179–183.

¹⁹ Samalla lehti olisi saanut merkittävän summan Kokoomuksen lehtituesta. Tämä lähestyminen ei kuitenkaan johtanut läheisempään yhteistyöhön. Vesikansa 1994, s. 94–96.

”ärhäköinnistä”, joka oli lisääntynyt etenkin Pentti Poukan tultua lehden päätoimittajaksi 1960-luvulla.²⁰

Sitoutumaton Turun Sanomat oli alueensa ykköslehti. Sillä oli edistyspuoluelainen tausta. Puolueen lakattua toimimasta 1950-luvun alussa lehti jäi liberaalisen Suomen Kansanpuolueen äänenkannattajaksi. Turun Sanomat muuttui sitoutumattomaksi 1960-luvun alussa, minkä jälkeen se määritteli suuntansa ”puolueista riippumattomaksi, porvarilliseksi ja vapaamieliseksi”.²¹ Ullamaija Kivikuru on sijoittanut ulkomaanuutisointiin perustuvassa luokittelussaan Turun Sanomat päivänkohtaisprofiilia harrastavaksi lehdeksi²². Turun Sanomien paikkaa tässä tutkimuksessa puolustaa alueellisen johtoasemansa lisäksi se tosiasia, että lehti oli jo pitkään keskittynyt erityisen painokkaasti urheiluun. Jo 1920-luvulla Turun Sanomilla oli vakava pyrkimys kilpailla urheilulla,²³ ja sama trendi jatkui myöhemminkin.

Helsingin Sanomien historia oli alkujaan nuorsuomalainen ja edistyspuoluelainen. 1920-luvulla se jätti selvästi taakseen muut pääkaupungin sanomalehdet eikä sen jälkeen luopunut kärkipaikaltaan. Helsingin Sanomat oli pitkään leimallisesti porvarillinen julkaisu. 1950-luvulta lähtien sen suhtautuminen työväenliikkeeseen, eritoten sosiaalidemokraatteihin muodostui varsin myönteiseksi. Sitoutumattomuutta pidettiin silti yhtenä sen valttina. Helsingin Sanomat, kuten jotkin muut pääkaupungin lehdet, oli usein valtionjohdon silmätikkuna vaikutusvaltaisen asemansa takia ja koki näin ulkopoliittisessa kirjoittelussaan toisenlaista painetta kuin maakunnan lehdet.²⁴

Keskustapuolueeseen sitoutuneista lehdistä mukana on kooltaan suurin eli Savon Sanomat. Sen sijaan Suomenmaa, joka pää-äänenkannattajana olisi muuten mahdollinen, ei tule tässä tutkimuksessa kyseeseen, koska sillä ei Moskovassa ollut yhtään omaa toimittajaa. Savon Sanomat tuo mukaan lisää alueellista kattavuutta. Lehtivalikoima on jo nyt ihan riittävässä määrin pääkaupunkikeskeinen. Savon Sanomat oli perustamisestaan eli vuodesta 1907 lähtien kiinteästi sidoksissa maalaisliittoon. Sen

---

²⁰ Uskali 2003, s. 228–229.

²¹ Salminen 1988, s. 160–164.

²² Kivikuru 1986, s. 130.

²³ Tommila, Salokangas 1998, s. 202–203.

²⁴ Salminen 1988, s. 156–158.

kohoaminen koko Savon valtalehdeksi ratkesi 1960-luvulla, jolloin se jätti taakseen ja lopulta osti kilpailijansa Savo-lehden.²⁵

Hufvudstadsbladet oli ruotsinkielisistä lehdistä suurin ja merkittävin. On tärkeää huomata, että koko ruotsinkielinen lehtiryhmä oli neuvostotarkkailijoiden näkökulmasta ”ikään kuin katveessa”, minkä takia kieliryhmän lehdillä oli ainakin periaatteessa mahdollisuus kirjoittaa hieman vapaammin itänaapuriin liittyneistä asioista kuin suomenkielisillä lehdillä.²⁶ Hufvudstadsbladet oli virallisesti sitoutumaton lehti, mutta sen suhde Ruotsalaiseen Kansanpuolueeseen oli tiivistynyt Jan-Magnus Janssonin päätoimittajakaudella vuodesta 1974 lähtien.²⁷

Kaikki tämän tutkimuksen kolme vasemmistolehteä olivat tutkimusajankohtana vahvasti puoluesidonnaisia. Suomen Sosialidemokraatti toimi sosialidemokraattisen puolueen pää-äänenkannattajana, ollen myös levikiltään puolueen ykköslehti. Se oli maailmansotien välisenä aikana jäänyt Helsingin Sanomien varjoon pääkaupungin lehtimarkkinoilla, ja kommunistilehdistön paluu sotien jälkeen vauhditti sosialidemokraattisen lehdistön alamäkeä. Lopulta puoluetuen ja menojen pienentämisen myötä Suomen Sosialidemokraatti löysi paikkansa muuttamalla täyteen palveluun pyrkineestä uutislehdestä selkeämmin ideologiseksi valistajaksi.²⁸

Äärivasemmiston lehdistä tässä tutkimuksessa mukana ovat merkittävimmät eli Kansan Uutiset ja Tiedonantaja. Kansan Uutiset syntyi vuonna 1956 SKDL:n päälehdien Vapaan Sanan ja SKP:n päälehdien Työkansan Sanomien yhdistyttyä. Tavoitteena oli edustava suurlehti, joka olisi paitsi poliittinen sanansaattaja myös journalistisesti edustava. Kansan Uutisten toimintaan vaikutti 1960-luvun lopulta lähtien lehden taustan hajanaisuus, toisin sanoen SKP:n puolueriita. 1970-luvun alusta lähtien puolueen ote Kansan Uutisista kävi väljemmäksi ”kansanrintamataktiikan” seurauksena.²⁹

Kansan Uutisten suhde Neuvostoliittoon oli ongelmallinen, sillä vaikka lehti yritti kaikin keinoin ylläpitää luottamusta itänaapuriin, se ei saanut vahvistusta

---

²⁵ Salminen 1988, s. 195.

²⁶ Salminen 1996, s. 82.

²⁷ Salminen 1988, s. 211–212.

²⁸ Perko 1988, s. 128; Salminen 1988, s. 226–227.

²⁹ Salminen 1988, s. 234, 238.

pyrkimyksilleen. Levikin pienentymisen ja kustannusten kasvun myötä taloudelliset ongelmat vaivasivat. Neuvostoliitto lopetti Kansan Uutisten tukiot nähtävästi vuoden 1969 jälkeen, mikä avitti kehitystä. Talousongelmien suhteen tällä vasemmistolehdeillä oli paljon yhteistä Uuden Suomen kanssa. Kansan Uutisten vastaavana päätoimittajana vuosina 1974–1988 toimi entinen lehden Moskovan-kirjeenvaihtaja Erkki Kauppila, jonka toimintaa lehden johdossa suhteessa Neuvostoliittoon on arvioitu hyvin varovaiseksi.³⁰

SKP:n puolueriidan seurauksena perustettiin vuonna 1968 uusi lehti, Tiedonantaja. Enemmistöläisen Kansan Uutisten ja ns. taistolaisen Tiedonantajan vastakkainasettelu liittyi siten kiinteästi puoluepolitiikkaan. Vaikka Tiedonantajan levikki oli varsin pieni, sen merkitystä lisäsi se seikka, että lehti oli Neuvostoliiton suosiossa “oikeaoppisena” lehtenä. Puolueen enemmistö vaati useaan otteeseen Tiedonantajan lopettamista, mihin vähemmistösiipi ei suostunut. Tiedonantaja painotti omaa puoluekantaista suuttaan.³¹

Näin useaa sanomalehteä käsiteltäessä joku voi kysyä, eikö olisi selkeämpää tarkastella jokaista lehteä erikseen? Tällainen tarkastelutapa sisältää kuitenkin omat ongelmansa. Miksi pitäisi toistaa samat asiat moneen kertaan, kun esille nousevat aiheet ovat lehdissä pitkälti samoja? Lisäksi lehtien välinen keskustelu jäisi tällä tavalla täysin irralliseksi. Täysin kronologinen eteneminen ei kuitenkaan ole tarpeellista. On pyritty siihen, ettei kokonaisuuksia ole hajotettu, mutta kerronnallisuus tekstissä on säilynyt.

Tässä tutkimuksessa ei erityisesti tutkita omana osa-alueenaan uutistoimistojen välittämiä uutisia, mutta niitä ei ole myöskään jätetty huomiotta. Suomen Tietotoimiston ja ulkomaisten uutistoimistojen uutisia ei voi suoraan verrata lehden omaan aineistoon, mutta paljon kertovaa on se, mitä toimistoja on käytetty. Pelkästään urheiluun keskittyneiden lehtien analysointi ei toisi tähän tutkimukseen merkittävää lisää, joten ne on jätetty tarkastelusta pois. Suomen Urheilulehti on ainoa lehti, joka olisi voinut tulla kyseeseen, mutta sille on vaikea löytää vertailukohtia. Työväen Urheiluliiton oma julkaisu oli tässä vaiheessa varsin vaatimaton. Vain kerran viikossa ilmestyneinä urheilulehtien aineisto jäi suppeaksi. Samasta syystä aikakauslehdet on

---

³⁰ Uskali 2003, s. 231–232; 278–279.

³¹ Salminen 1988, s. 244–245.

myös sivuutettu. Silti sekä urheilu- että aikakauslehtiä on käyty jonkin verran läpi tämän tutkimuksen alkuvaiheessa yleiskuvan parantamiseksi aiheesta.

Suomen Urheiluarkiston aineistoa on käytetty lähinnä sanomalehtien tietoja tukevassa roolissa. Sen merkitys joissain kysymyksissä on tärkeä. Lähinnä arkistosta on käytetty Suomen Olympiakomiteaa ja Urheilutoimittajain liittoa koskevaa aineistoa. Aineisto tuo uudenlaisen näkökulman olympiakisoihin verrattuna lehtiaineistoon. Urheilutoimittajain liittoa koskevaa aineistoa on lukumääräisesti varsin vähän, mutta se on merkityksellistä. Urheilusuhteiden osalta olympiakomiteoiden rooli on ollut ja on edelleen merkittävä. Tämän työn kannalta keskeistä aineistoa on Suomen Olympiakomitean ulkomainen ja kotimainen kirjeenvaihto kisoja edeltävällä ajalla, jota on melko runsaasti. Vuoden 1980 kotimaan saapuva kirjeenvaihto puuttuu jostain syystä arkistoista. Kokouspöytäkirjat ovat tietysti myös käyttökelpoisia. Ne eivät kuitenkaan kerro tutkijalle juurikaan päätöksentekoprosesseista, vaan lähinnä kylmästi toteavat päätösten syntyneen.

Urheiluarkiston aineiston rooli on erityisen merkittävä kisojen alusvaiheen tapahtumien valottajana. Olympiakomitean aineiston lisäksi yksityishenkilöiden arkistot auttavat syventämään tietoja yksittäisissä asioissa. Erityisesti Suomen Urheilutoimittajain Liiton sihteerinä toimineen Kauko-Aatos Leväahon ja urheilun monitoimimiehen Helge Nygrénin arkistot antavat hyödyllistä tietoa tähän tutkimukseen. Arkistoaineistoa on tässä tutkimuksessa käyty läpi edeltävän olympiadin ajalta eli vuodesta 1977 lähtien.

Hyödyllistä kirjallisuutta on olemassa melko runsaasti. Tämän tutkimuksen aihepiiriä läheisesti sivuava tutkimus on Vesa Vareksen artikkeli *Rähmälleen tartaniin? Suomalainen urheilujournalismi ja sen tulkinnat itäblokin urheilujärjestelmästä ja -menestyksestä Montrealin, Moskovan ja Los Angelesin olympialaisten näkökulmasta*. Vares on tullut tulokseen, että tiettyä ”korrektiutta” Neuvostoliittoa ja myös muita sosialistimaita kohtaan urheilun saralla esiintyi, mutta varsinaisesta rähmällään olost ei voida puhua.³² Vareksen lähtökohta on ollut samansuuntainen tämän tutkimuksen kanssa, ja tutkimustulokset on näin syytä hyödyntää. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin Moskovan olympiakisojen osalta mahdollista päästä huomattavasti pidemmälle niin lähdeaineiston kuin tarkastelunäkökulman laajuuden ansiosta.

---

³² Vares 1997, s. 169.

Yleisemmin suomalaisen sanomalehdistön suhtautumista Neuvostoliittoon luotaa Turo Uskali väitöskirjassaan ”Älä kirjoita itseäsi ulos”. *Suomalaisen Moskovan-kirjeenvaihtajuuden alkutaival 1957–1975*. Teosta on hyödynnetty niin metodisesti kuin tutkimusaiheenkin kannalta, ja se luo hyvin kuvaa Neuvostoliitto-kirjoittelun rajoista Suomessa. Esko Salmisen *Vaikeneva valtiomahti? Neuvostoliitto/Venäjä Suomen lehdissä 1968–1991* on kattava yleisesitys suomalaisten tiedotusvälineiden ja eritoten lehdistön itesensuurista sekä suomettuneisuudesta toisen tasavallan aikakauden jälkipuoliskolla. Salmista on pidetty varsin oikeistolaisena kirjoittajana, mikä on otettava huomioon. Martti Valkosen teos *Suomettaminen jatkuu yhä* taas tuo esiin konkreettisemmin toimittajan työn lähtökohtia Neuvostoliitossa ja Venäjällä. Jyrki Koulumies on arvioinnissaan hyväksynyt Valkosen teoksen historiallisen, pääosin 1970-lukua käsittelevän osuuden, mutta 1990-lukua koskeva osa on enemmän tai vähemmän tarkoitushakuinen³³.

Moskovan olympiakisojen urheilupuoleen keskittyneitä teoksia on tässä tutkimuksessa käytetty useampia. Matti Hannuksen *Moskovan olympiakirja* kertoo lähinnä kisojen yleisurheilusta, Pertti Polsan toimittama *Kultaa kunniaa kyneleitä Suomalainen olympiakirja* sen sijaan keskittyy kaikkiin lajeihin kertoen myös kisojen poliittisista kytköksistä. Antti O. Arposen *Olympiakisat Ateenasta Atlantaan* taas tuo esiin nykykäsityksiä olympiakisojen ilmiöistä.

Vieraan kulttuurin ongelma on yksi historian tutkimuksen mahdollisia kompastuskiviä. Tässä suhteessa muistelmateokset saattavat auttaa kohteen määrittämisessä.³⁴ Tässä tutkimuksessa on käytetty eritoten Suomen Olympiakomitean valmennuspäällikön Kalevi Tuomisen ja Moskovan olympialaisissa Suomen joukkueen ylijohantajana toimineen Pertti Paloheimon muistelmia. Tuomisen teoksesta on kumminkin valitettavasti sanottava, että se sisältää asiavirheitä ja epätarkkuuksia, joten teoksen tietoja on tarkasteltava kriittisellä silmällä.

---

³³ Koulumies 1998, s. 18.

³⁴ Kalela 2000, s. 98–101.

1.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksessa käytettävää tutkimusmetodia voi lyhyesti kutsua tekstianalyysiksi. Poliittisesti arkaluontoista aikakautta tutkittaessa se on hedelmällinen keino saada aineistosta esiin olennaisia piirteitä. Tämä merkitsee lehtien tarkastelua seikkaperäisesti jopa yksittäisten sanojen tasolle asti. Ei siis voida pitäytyä esimerkiksi pelkästään otsikoissa. Aineistolähtöisyys tarkoittaa ennen kaikkea tutkimuksen tekemistä sen omista edellytyksistä käsin. Pitää antaa aineiston puhua mahdollisimman arvovapaasti. Mediatutkimuksessa korostetaan objektiivisuuden rajallisuutta. Tutkimuksen teoreettisella viitekehyksellä ja tutkijan sen pohjalta tekemillä rajauksilla on ratkaiseva vaikutus siihen, mitä päätelmiä teksteistä voi tehdä. Tekstit ja niiden sisältämät sanat ja lauseet ovat harvoin sillä tavoin yksiselitteisiä, että niiden sisältämät merkitykset voitaisiin tuoda esiin ilman tulkintaa. Näin tekstien suhde kontekstiinsa nousee merkittäväksi seikaksi tulkintojen tekemisessä.³⁵

Hermeneuttisen lähestymistavan vahvuudet lehdistöntutkimuksessa on laajalti todistettu. Hermeneutiikan voidaan lyhyesti sanoa olevan ymmärtämisen taidetta. Tietämyksen ja sitä kautta ymmärtämisen kehittymisen seurauksena tulkintojen tekeminen tulee mahdolliseksi. Tätä prosessia kuvataan hermeneuttisen kehän käsitteellä.³⁶ Pyrkimys holistiseen näkemykseen on tunnusomaista hermeneuttiselle tutkimukselle. Niinpä kokonaisuus ja sen osat ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Hermeneuttisen tutkimuksen tehtävänä ja myös edellytyksenä on ennakkoluulojen ylittäminen. Näin hermeneuttinen ajattelu antaa tutkijalle taidon välttää väärinymmärrystä.³⁷ Turo Uskalin käyttämä käsite *hermeneuttinen pora* korostaa lähdemateriaalin monipuolisuutta, jolloin aroistakin aiheista on mahdollista saada riittävän luotettavaa tietoa.³⁸

Historiallinen tieto on epävarmaa ja katkonaista. Tämän asian merkitystä voidaan kuitenkin vähentää monipuolinen lähdeaineiston avulla. Jos eri lähteistä saadut tiedot tukevat toisiaan, voidaan tuloksia suurella todennäköisyydellä pitää oikeansuuntaisina.

---

³⁵ Väliverronen 1998, s. 15.

³⁶ Heidegger 2000, s. 191.

³⁷ Gadamer 2004, s. 114–115.

³⁸ Uskali 2003, s. 83–86.

Silti kaikki historian toteamukset ovat vain todennäköisyyksiä.³⁹ Tässä tutkimuksessa eritoten monipuolinen sanomalehtiaineisto mahdollistaa päätelmien tekemisen. Tukena ovat Suomen Urheiluarkiston lähteet sekä laaja-alainen kirjallisuus.

Laajan lehtikirjon analysointi edellyttää vertailevaa otetta. Tässä tutkimuksessa lähdeaineisto on määrällisesti varsin runsas. Erityisesti yhteiskuntatieteissä 1970-luvulla suosiossa ollut määrälliseen analyysiin perustuva sisällön erittely toi paljon uutta ja mullistavaa sanomalehtitutkimukseen. Veikko Pietilän *Sisällön erittely* on sanomalehtitutkimuksen klassikko ja monissa tutkimuksissa paljon siteerattu teos. Sisällön erittely on joukko menettelytapoja, joita käyttäen dokumenttien sisällöstä voidaan tehdä havaintoja ja kerätä tietoja tieteellisiä pelisääntöjä noudattaen. Pietilä yhteiskuntatieteilijänä markkinoi määrällistä ja tilastollista tutkimusotetta.⁴⁰ Sitä monet opinnäytetyön tekijätkin ovat vuosien varrella innokkaasti soveltaneet omiin tutkimusaiheisiinsa. Tämä systemaattinen tutkimusmenetelmä on moniin tutkimuksiin kuitenkin liian kapea-alainen. Määrällistä tutkimusotetta on tässä tutkimuksessa käytetty lähinnä tietojenkeruuvaiheessa. Aineiston luokittelu ja ryhmittely on luonnollisesti ollut tarpeen, sillä muuten lähdeaineisto olisi lähinnä epäselvää sekamelskaa.

Yleisesti ottaen viestinnän rooli on nähtävä laajempaan kuin vain informaation siirtona ja kieli monimutkaisempaan asiana kuin puhtaasti todellisuutta kuvaava välineenä. Kieli on maailmaa luova ja muokkaava järjestelmä. Tekstit on siten nähtävä tiettyinä tapoina tulkita todellisuutta ja puhutella vastaanottajiaan.⁴¹ Myöskään toimittajia ei voi nähdä vain tietoja keräävinä ja neutraalisti niitä välittävinä toimijoina. Heidän motiivinsa on monella tapaa ratkaiseva. Toimittajat voidaan uutisnäkemystensä perusteella jaotella karkeasti ”neutraaleihin” ja ”aktivisteihin”. Ensi mainitut korostavat uutisten syntymistä kuin luonnostaan eri tapahtumista. Jälkimmäisten, osallistuvien journalistien, mielestä toimittajien pitää olla aktiivisesti mukana uutisen syntyprosessissa.⁴² Tässä tutkimuksessa suositaan viime mainittua käsitystä. Journalistin aktiivista roolia tiedon jäsentäjänä ja muokkaajana on syytä painottaa.

---

³⁹ Renvall 1965, s. 53–57. Renvall puhuu tässä yhteydessä vastaavuuskäsityksestä ja yhteensoveltuvuuskäsityksestä eräänlaisina historian tutkimuksen peruslähtökohtina.

⁴⁰ Pietilä 1976, s. 4–5.

⁴¹ Väliaverron 1998, s. 16; Lehtonen 1996, s. 38–39.

⁴² Uskali 2003, s. 27.

Tämä tutkimus on yhtä kaikki ensisijaisesti historiantutkimusta. Historiantutkijalle ei ole niin tärkeää se, vastasiko ihmisten käsitys todellisuutta kuin se, mikä ja millainen tämä käsitys oli.⁴³ Sanomalehtitutkimuksessa tämä asia korostuu. Sanomalehden lähdeluonne on sellainen, että siitä ei ole useinkaan edes mahdollista selvittää sitä, miten asiat todellisuudessa olivat. Lähihistoriaa on silti syytä tutkia. Timo Vihavainen on tuonut esille sen, miten historioitsija on nykyajan suhteen pyyteetön lähestyessään tutkimuskohdetta aikaperspektiivissä historiasta käsin. Esimerkiksi journalistin lähestymistapa on erilainen. Historioitsijan on kuitenkin vältettävä julistamista tai tuomitsemista sekä nykyajan käsitteistöä. Pitää keskittyä laajoihin kokonaisuuksiin ja suuriin linjoihin, sen sijaan yksityiskohtiin ei voi kovin tarkasti pureutua.⁴⁴

Vuoden 1980 sanomalehtiä tutkittaessa on syytä vielä korostaa, että vaikka ajallisesti tutkimusaihe on varsin läheinen ja lehtien ulkoasuakaan ei ole ehtinyt radikaalisti muuttua, yhteiskunnallinen tilanne Suomessa on muuttunut huomattavassa määrin. Niinpä päätelmissä on pyrittävä ottamaan huomioon se, millaisessa poliittisessä tilanteessa tutkimusajankohtana on eletty, eikä yksipuolisesti tuomita toimijoita tai kirjoittajia nykypäivän arvoihin vedoten.

1.4 Suomalainen lehdistö ja Neuvostoliitto

Neuvostoliiton ja Suomen välistä suhdetta kylmän sodan aikana alettiin toden teolla arvioida uudesta näkökulmasta Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. Ennen 1980-lukua Neuvostoliiton historiaa tai koko maata ylipäätään ei Suomessa juuri tutkittu muutoin kuin Suomen historian kylkiäisenä⁴⁵, ja silloinkin varsin suppeasti. Viimeinen vuosikymmen on tuonut monia eri näkökulmista tehtyjä arvioita. On silti hyvä muistaa, että kylmän sodan kulttuurin vaikutusten tutkimus on vasta aluillaan, myös joukkoviestinnän osalta⁴⁶.

Lauri Haatajan mielestä suomettuminen Suomessa lähti siitä, että tutkijat ja journalistit käsittivät olevansa yhteisvastuussa ulkopoliittikan hoidosta yhdessä poliittisen eliitin

---

⁴³ Kalela 2000, s. 132.

⁴⁴ Vihavainen 1995, s. 166–169, 173.

⁴⁵ Vihavainen 2004b, s. 407–408.

⁴⁶ Luostarinen 2001, s. 207.

kanssa. Vaiettujen asioiden määrää Suomessa kylmän sodan aikakaudella ei voi pitää vähäisenä.⁴⁷ Itänaapurin kanssa toimiminen ja jossain mielessä ”pelaaminen” ei ollut Suomen historiassa uusi ilmiö. Sillä on vain eri historian vaiheissa ollut erilaisia ilmenemismuotoja. Suomen itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä maan oikeistosuuntaus leimasi suhteita itänaapuriin. Suhteet olivat parhaimmillaankin viileää naapuruutta, johon Stalinin ajan oikeudenloukkaukset ja rikokset loivat varjonsa.⁴⁸

Toisen maailmansodan jälkeen oli tehtävä täydellinen uudelleen arviointi suhteessa Neuvostoliittoon. Timo Auvinen on pro gradu –työssään tullut siihen tulokseen, että muutos lehtien kirjoittelussa oli varsin selvä. Heti välirauhansopimuksen solmimisen jälkeen vihollisesta sodassa tuli ystävällismielinen naapurivaltio. Erityisesti korostettiin luottamuksellisten suhteiden tärkeyttä Neuvostoliittoon. Tässä nähtiin tärkeänä välirauhansopimuksen ehtojen täyttäminen.⁴⁹ Myös poliittisesta johdosta kehoitettiin muuttamaan asenteita. Pääministeri Mauno Pekkala kehotti vuonna 1946, että ”tehkää itse sensuuri keskuudessanne”. Jo 1940-luvun lopulla kaikki tärkeimmät lehdet oli sijoitettu NKP:n tarkassa seulonnassa ”omiin lokeroihinsa”. Silti 1950-luku oli vielä melko vapaan kirjoittelun vuosikymmen, eikä vakavaa painostusta suomalaisia tiedotusvälineitä kohtaan esiintynyt. Vuoden 1968 Tshekkoslovakian kriisi jälkeen lehdistö muuttui aikaisempaa varovaisemmaksi suhteessa Neuvostoliittoon.⁵⁰ Presidentti Podgornyin vuoden 1969 Suomen-vierailun yhteydessä syntyneessä vierailukommunikeassa ei mainittu enää lainkaan sanaa puolueettomuus, ja Neuvostoliitto alkoi myös painottaa yhä enemmän yya-sopimuksen merkitystä.⁵¹

Vuoden 1973 YYA-sopimuksen 25-vuotisjuhlallisuuksiin liittyntä, Suomen ja Neuvostoliiton välistä lehdistökommunikeaa on pidetty yhtenä tärkeänä muutoksesta kertovana asiakirjana. Kummankin maan joukkotiedotusvälineiden tärkeää tehtävää maiden välisten hyvien suhteiden lujittajana korostettiin. Vuosien mittaan tämä kommunikea jalostui käytännössä sopimukseksi. Tätä toistettiin useasti seuraavien vuosien aikana, ja vielä Moskovan olympiakisojen jälkeisenä syksynä Urho Kekkosen

---

⁴⁷ Haataja 1995, s. 13, 16.

⁴⁸ Vihavainen 2004a, s. 269.

⁴⁹ Auvinen 2005, s. 145–150.

⁵⁰ Salminen 1996, s. 32, 109.

⁵¹ Uskali 2003, s. 277.

viimeiseksi jääneellä Neuvostoliiton valtiovierailulla syntynyt kommunikointi julisti tiedotusvälineiden vastuuntunnon tärkeyttä maiden välisissä suhteissa.⁵²

Afganistanin kriisiä vuodenvaihteessa 1979–1980 seuranneessa suomalaisessa lehtikirjoittelussa hyvien suhteiden ylläpito Neuvostoliittoon oli hallitseva periaate. Edes selkeisiin epäloogisuuksiin ei puututtu. Suomen äänestämättä jättämispäätös YK:ssa nähtiin lehdissä peräti loogiseksi toiminnaksi. Jälkikäteen tuota valtionjohdon päätöstä voidaan pitää ulkopoliittisesti yltyövarovaisena. Paasikiven–Kekkonen linja oli Afganistanin kriisiin liittyneessä suomalaisessa poliittisessa keskustelussa dominoiva.⁵³

Esko Salminen mukaan Suomen sanomalehtien mielipidekirjo supistui ”kuin näkymättömän käden puristamana” kokoon joulukuussa 1979, jolloin Neuvostoliitto suoritti intervention Afganistanissa tukeakseen ”oikeaoppisen marxilaisen” Babrak Karmalin tekemää vallankaappausta. Jopa oikeistolehdet ymmärsivät jollain tavalla Neuvostoliiton hyökkäyksen, vaikka pientä kritiikkiä edelleen sieltä suunnalta kuuluikin. Vuoden 1968 jopa aggressiivinen vastustushenki ero oli kadonnut.⁵⁴ On tärkeää huomata, että 1980-luvulle tultaessa ei ollut varmuutta siitä, mihin suuntaan supervaltojen välinen taistelu oli kääntymässä tai mikä olisi ollut toivottu lopputulos.⁵⁵

Yleisradio nähtiin lehdistön ohella yhtä lailla merkittävänä julkisuuteen vaikuttamisen välineenä. Suomi-Neuvostoliitto-seuran kirjelmässä vuonna 1972 korostettiin hyvien suhteiden ylläpitoa Neuvostoliittoon Suomen ulkopoliitiikan perustehtävänä ja katsottiin, että tämän tulisi heijastua Ylen ohjelmatoiminnassa. Ohjelmaneuvosto piti tätä asiaa tärkeänä. Ei ollut yhdentekevää, mitä valtion omistama ja poliitikkojen tuntema Yleisradio lähetti. Yleisradio oli helpommin mobilisoitavissa palvelemaan vastuuntuntoista tiedonvälitystä kuin sanomalehdet.⁵⁶ Tähän lienee vaikuttanut Yleisradion valtio-omistuksen ohella sen vasemmistosuuntautuneisuus.

---

⁵² Haataja, Pietilä, Pietiäinen, s. 69–70.

⁵³ Häkkinen, Kankaanpää 1995, s. 6, 149–150. Tämä päättötyö liittyi Esko Salmisen 1990-luvun puolenvälin aikoihin johtamaan Tampereen yliopiston tutkimusprojektiin, ja Salminen on käyttänyt näitä tutkimustuloksia omassa teoksessaan hyväksi.

⁵⁴ Salminen 1996, s. 143–145.

⁵⁵ Luostarinen 2001, s. 216.

⁵⁶ Salokangas 1996, s. 322–323; Vihavainen 1991, s. 126.

Suomettuminen ei kuitenkaan ollut yksioikoinen asia. Suomen talous, sosiaaliset suhteet, lainsäädäntö, joukkotiedotus ja kulttuuri nimittäin säilyivät kylmän sodan aikana kaikesta huolimatta länsimaisina. Useimmat suomettumissytykset ovat Johan Bäckmanin mielestä olleet liioiteltuja tai jopa perättömiä.⁵⁷ Heikki Luostarinen on todennut, että suometumisessa oli kyse Suomen kaksijakoisen aseman näkemisestä positiivisena asiana. Neuvostoliiton poikkeuksellisen suurta vaikutusta Suomen joukkoviestinnässä ei voi kiistää, mutta Neuvostoliitto-kuva ei ollut säröttömän myönteinen. 1970-luvulle tultaessa oli toimittajakuntaan kasvanut sukupolvi, joka oli sisäistänyt rajavyöhykkeen identiteetin myönteisenä asiana ja alkanut uskoa siihen politiikkaan, jossa välttämättömyydestä oli tehty hyve.⁵⁸ Tässä näkemyksessä kiteytyy suomettumisen kiivaimman vuosikymmenen kaksijakoinen puoli. Yhteistyötä Neuvostoliiton kanssa ei voida nähdä pelkästään negatiivisena tai positiivisena asiana, vaan se nimenomaan voidaan nähdä molemmista näkökulmista.

Turo Uskali on määritellyt suomettumisen ja itsesensuurin eroa siten, että kun suomettuminen oli osa aikakauden yleistä henkistä ilmastoja, itsesensuuri merkitsi ennemminkin yksilön ja pienryhmän (esimerkiksi Moskovan-kirjeenvaihtajan, kirjeenvaihtajakunnan tai median) sisäistä käyttäytymistäipumusta ja valintaa. Uskali toteaa kaikkien suomalaisten Moskovan-kirjeenvaihtajien turvautuneen jonkinasteiseen itsesensuuriin. Esimerkiksi Baltia, journalistisen työn monet rajoitukset, neuvostotalouden huono kunto, Suomen ja Neuvostoliiton suhteet (muu kuin liturginen näkemys) sekä talvisota olivat ns. arkoja aiheita.⁵⁹ Oma lukunsa ovat myöhemmät paljastukset kirjeenvaihtajan työn rajoituksista. Uuden Suomen Jyrki Koulumies on kertonut, että vaikka hänen teki mieli sanoa suoraan neuvostolehdistön valehtelevan, hän ”itsesensuroi” aina jonkun kiertoilmaisun väljistä tosiasioiden tulkinnasta.⁶⁰

Itsesensuurin keinona käytettiin rivien väliin kirjoittamista, josta ovat eroteltavissa kiertoilmausten käyttö, sitaatit, ”tästä ei ole mainittu” -selitys sekä mitäänsanomaton otsikointi ja sijoittelu. Lähes kaikki suomalaiset Moskovan-kirjeenvaihtajat kirjoittivat tavalla tai toisella esimerkiksi toisinajatteliijoista, heidän oikeudenkäynneistään ja

---

⁵⁷ Bäckman 2001, s. 15.

⁵⁸ Luostarinen 2001, s. 209–212.

⁵⁹ Uskali 2003, s. 63, 406–407.

⁶⁰ Koulumies 1998, s. 18.

kirjallisista teoksistaan. Erot tulivat esiin siinä, referoitiinko neuvostolähteitä suoraan vai esitettiinkö asioista omia näkemyksiä. Kommunistiset ja ei-kommunistiset lehdet erottuivat itsesensuurin harjoittamisessa selvästi toisistaan.⁶¹

Tilin tekeminen menneisyyden kanssa ei viime vuosina ole enää ollut tutkimuksen peruslähtökohta, vaan on voitu lähteä objektiivisemmalta pohjalta pohtimaan kylmän sodan aikaista suhdetta Neuvostoliittoon. 1990-luvulla on noussut uusi suomalainen Venäjä-tutkimuksen sukupolvi, jolle kielitaidon ja kansainvälisyyden lisäksi on ominaista ennakkoluuloton suhtautuminen tutkimusaiheeseensa⁶². Ehkä kyse on osaltaan sukupolvien välisestä erosta suhtautumistavoissa. Itsesensuuritutkimusta on siten syytä yhä tehdä, vaikka Neuvostoliiton hajoamisen jälkeinen buumi on mennyt ohitse. Kun kiivaimmasta syyttelyvaiheesta on päästy ohi, asioihin voidaan suhtautua ainakin lähtökohtaisesti puolueettomammin.

2. Kohti kisoja

2.1 Olympiakisat sekä suurvaltataistelun että naapuriyhteistyön areenana

Neuvostoliitto oli ensimmäinen sosialistinen maa, joka sai olympiakisat järjestettäväkseen. Se ei ollut perinteisimpiä urheilumaita, vaan se oli osallistunut olympialaisiin ensimmäisen kerran vasta Helsingissä vuonna 1952. Vanha Venäjäkään ei ollut varsinaisesti tullut tunnetuksi urheiluosaavutuksistaan, mutta Neuvostoliitosta kehittyi varsin nopeasti urheilun suurvalta, joka jo Münchenin olympiakisoissa 1972 oli kisojen menestynein maa. Moskova valittiin vuoden 1980 kesäolympiaisännäksi lokakuussa 1974 Wienissä. Kuuden vuoden valmistautumisaika ei ollut edes yli kahdeksan miljoonan asukkaan Moskovalle hiukkaakaan liian pitkä. Järjestäjät olivat ajoittain vaikeuksissa järjestelykoneiston pyörittämiseksi suunnitellussa aikataulussa. Huipputeknologiaa vaatineiden tiedotusjärjestelmien luominen oli kova vaatimus. Moskovan kaupungin yleisilme muuttui perusteellisesti vuosina 1975–1980. Myös Tallinnassa sekä Kiovassa, Leningradissa ja Minskissä suoritettiin mittavia

---

⁶¹ Uskali 2003, s. 407–412.

⁶² Luukkanen 2001, s. 12.

rakennushankkeita. Moskovan kisajärjestelyt olivat siihen mennessä olympiahistorian laajamittaisimmat.⁶³

Moskovan olympiakisojen lähestyessä niiden ylle alkoi muodostua tummia pilviä. Yhdysvaltain poliittisessa johdossa olympiaboikotti oli nähty jo vuonna 1978 varteenotettavaksi vaihtoehdoksi protestoida Neuvostoliiton toisinajattelijoiden vangitsemisia. Lopulta Neuvostoliiton suorittama interventio Afganistaniin sai Carterin toimimaan. Ensimmäiset boikottivaatimukset tosin tulivat Euroopasta. Carter teki virallisen aloitteen Yhdysvaltain boikotista 20.1.1980, rinnastaen Neuvostoliiton urheilun maan harjoittamaan politiikkaan. Boikottivaatimus konkretisoitui seuraavien kuukausien aikana, ja näin urheilu oli valjastettu politiikan välineeksi. Boikottirintamaan liittyi epäyhtenäinen maiden joukko eri puolilta maailmaa. Merkittävimmät maat näistä olivat Saksan liittotasavalta, Japani, Kiina, Norja ja Kanada.⁶⁴ Vaikka boikottiin liittyi useita kymmeniä maita, Carter hävisi taistelun tärkeästä Länsi-Euroopasta. Yhtenäistä länsimaiden rintamaa ei syntynyt.⁶⁵

Kylmän sodan yksi merkittäviä psykologisia tekijöitä oli pelon ilmapiirin ylläpitäminen. Afganistanin kriisin aikaan suurvaltapolitiittisessa pelissä oli jälleen kriittisempi vaihe. Moni toivoi liennytskehityksen jatkumista, mutta Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton toimet eivät viitanneet tämän suuntaiseen kehitykseen. Afganistan taas säilyi maailmanpolitiikassa ajankohtaisena vielä vuosia Moskovan olympiakisojen jälkeen.

Politiikan kytkeminen urheiluun on ollut läsnä nykyaikaisten olympiakisojen alusta lähtien. Jo ensimmäisissä, Ateenan vuoden 1896 olympiakisoissa nähtiin Turkin toteuttama boikotti. Hitlerin natsi-Saksan järjestämässä Berliinin kisoissa 1936 olympiakisojen järjestämisoikeutta käytettiin häikäilemättä yhteiskuntajärjestelmän markkinoimiseen. Berliinin kisojen alla oli ilmassa merkittäviä boikottiuhkia Ranskasta ja Espanjasta lähtien, mutta lopulta vain Irlanti ja ilmeisesti Palestiina jäivät kisoista kokonaan pois. Melbournesta 1956 taas jäivät muutamat maat pois vastalauseena

---

⁶³ Siukonen 1980, s. 292–293. Tallinnassa järjestettiin Moskovan olympiakisojen purjehduskilpailut, muissa kaupungeissa pelattiin jalkapalloturnauksen alkusarjan otteluita.

⁶⁴ Espy 1981, s. 189–197; Talonen 1997, s. 134–135.

⁶⁵ Ukkonen 1997, s. 62, 94–95.

maailmanpoliittisesti kiivaan syksyn tapahtumille Suezilla ja Unkarissa, mikä heijastui myös olympiakisoihin.⁶⁶

Münchenin olympiakisojen aikana vuonna 1972 tapahtui olympiahistorian tuhoisin verilöyly, kun Musta syyskuu -niminen arabiterroristien ryhmä kidnappasi yhdeksän israelilaisurheilijaa ja tappoi kaksi. Myöhemmin lentokentällä käydyssä tulitaistelussa israelilaisurheilijat ja viisi terroristia saivat surmansa. Urheilumaailma järkyttyi näistä tapahtumista. Montrealin vuoden 1976 kisat taas kokivat boikotin, johon vaikutti kaksi eri tapahtumasarjaa. Toinen oli Taiwanin pois jääminen ongelmallisten Kiinan-suhteiden vuoksi, toinen useiden Afrikan maiden boikotti vastalauseena Etelä-Afrikan rotupolitiikalle.⁶⁷ Ei ihme, että Helge Nygrénin mielestä antiikin olympialaisten ekekheiria, jumalrauha, oli unelma, joka ei enää tullut toteutumaan⁶⁸. Moskovan olympiakisojen boikotti oli sikäli uudennainen, että suurvaltapolitiikka astui nyt suoranaisesti mukaan kuvaan. Yhdysvallat ja Neuvostoliitto yrittivät kumpikin omalla tavallaan hyödyntää olympiakisojen julkisuusarvon.

Suomen kannalta tilanne ei sittenkään ollut ulkopoliittisesti hankalin mahdollinen. Euroopan johtavat maat Saksan liittotasavaltaa lukuun ottamatta eivät missään vaiheessa tehneet päätöstä olla osallistumatta kisoihin, joten Suomella ei ollut tarvetta puolustaa osallistumispäätöstään. Tammikuussa 1980 uudistettu julkilausuma, jonka mukaan Suomi pyrki välttämään konfliktilanteita urheiluelämässä, riitti selvittämään Suomen virallisen kannan boikottiasiassa. Silti Suomen hallituskin joutui antamaan asiasta lausunnon, sillä Jimmy Carter oli lähettänyt presidentti Kekkoselle vetoamuksen Moskovan kisojen siirtämiseksi muualle tai peruuttamiseksi. Tämän pyynnön Suomi torjui.⁶⁹ Suomen kanta boikotointiin oli koko ajan jämäkän selvä⁷⁰. Myös suomalaisen julkisen sanan suhtautuminen Moskovan olympiaboikottiin oli lähes täysin kielteinen⁷¹.

---

⁶⁶ Espy 1981, s. 39, 54–56; Talonen 1997, s. 127–131.

⁶⁷ Espy 1981, s. 141–143; Talonen 1997, s. 133–134.

⁶⁸ Nygrén 1977, s. 9.

⁶⁹ Kirje Suomen Olympiakomitealta (Kosti Rasinperä) hallituksen jäsenille. Suomen Olympiakomitean kotimaan kirjeenvaihto, lähtevä (SUKA); Suomi 2004 (Kekkosen päiväkirjat), s. 382. Suomi oli antanut jo vuonna 1978 virallisen julkilausuman, jonka mukaan se pyrki pysyttelemään sivussa kansainvälisistä ongelmista urheiluliikkeessä.

⁷⁰ Esimerkiksi Pölsa, Raunio 1981, s. 119.

⁷¹ Vares 1997, s. 158.

Suomen Olympiakomitea kuitenkin vastaanotti useita boikotointiin kehottavia kirjeitä ulkomailta alkuvuoden 1980 aikana. Esimerkiksi virolais-yhdysvaltalainen kansallinen neuvosto lähestyi Suomen Olympiakomiteaa muistuttamalla Hitlerin natsi-olympialaisista sekä Baltian maiden miehityksestä.⁷² Toisaalta myös osallistumiseen kehottaneita kirjeitä oli joukossa. Niissä korostettiin urheilijoiden kovaa työtä, joka olisi valunut boikotin myötä hukkaan.⁷³ Kummankaanlaisiin kirjeisiin ei näytetä reagoineen millään tavalla. Suomen kanta boikottikysymyksessä oli viileän torjuva. Jotain voidaan päätellä siitäkin, että taistolainen, idänpoliittisesti oikeaoppinen Tiedonantaja antoi kisojen aattona suomalaisille tunnustusta siitä, miten johdonmukaisen kiitettävästi niin urheilujohtajat, urheilijat kuin suuri yleisö olivat suhtautuneet kisoihin lausumalla jyrkän tuomionsa Carterin politiikalle. Näin tunnetun ja tunnustetun urheilukansan tulikin tähän asiaan suhtautua.⁷⁴ Suomen liittyminen boikottirintamaan nähtiin varmasti epätodennäköisenä. Suomi lähetti kisoihin lopulta varsin ison joukkueen, mihin toki osasyynä oli jalkapallojoukkueen kisapaikka muutamien maiden poisjääntien seurauksena. Monet Suomessa edellyttivät joukkueelta verraten suurta henkilölukua myös hyvän naapurisuuden osoituksena.⁷⁵

Julkisuudelta piilossa käytiin joitain keskusteluja Suomen asemasta kansainvälisessä urheiluliikkeessä. Helsingin Sanomien Eero Erkkö lähestyi Urho Kekkosta alkuvuodesta 1980 ja ehdotti, että Suomi voisi järjestää pika pikaa riisutut kisat, jos Neuvostoliitto ja Yhdysvallat – eli Moskova ja Los Angeles – olisivat olleet valmiit omien kisojensa siirtämiseen. Kekkonen oli aluksi innostunut ehdotuksesta, ja tilanteessa nähtiin jo uudenlaisten pienoisolypialaisten myötä mahdollisuuksia olympiakisojen renessanssiin. Hanke raukesi parissa viikossa,⁷⁶ mikä kertonee kaiken sen epärealistisuudesta. On vaikea kuvitella, että Suomi olisi tuossa tilanteessa tosissaan lähtenyt siirtämään tällaisia suunnitelmia käytäntöön.

---

⁷² Kirje virolais-yhdysvaltalaiselta kansalliselta neuvostolta (Estonian American National Council) Suomen Olympiakomitealle 1.2.1980. Suomen Olympiakomitean ulkomaan kirjeenvaihto, saapuva (SUKA).

⁷³ Kirje Japanin olympiamitalistien seuralta Suomen Olympiakomitealle 10.4.1980. Suomen olympiakomitean ulkomaan kirjeenvaihto, saapuva (SUKA).

⁷⁴ TA 15.7.1980, s. 2.

⁷⁵ Nygrén 1984, s. 277.

⁷⁶ Uino 1999, s. 366–367. Tämä jäi Kekkosen viimeiseksi urheilupoliittiseksi kannanotoksi.

Suomen myönteinen asenne kisoja kohtaan oli kiistatta Neuvostoliitolle tärkeä asia. Boikotin seurauksena kisoihin saapuneiden urheilijoiden ja turistien määrä romahti. Turisteja saapui kisoihin aiemmin arvioidun 300 000:n sijasta noin 70 000. Näin suomalaisten kisavieraiden osuus turistien kokonaismäärästä muodostui varsin suureksi. Useampi kuin joka kymmenes kisaturisti oli Suomesta. Silti suomalaisten turistikiihtö täyttyi vain toisella kisaviikolla, jolloin ohjelmassa oli suosikkilaji yleisurheilu.⁷⁷ Taloudellinen yhteistyö Neuvostoliiton kanssa kisojen onnistumiseksi taas näkyi varsinkin tavarantoimituksissa. Monet suomalaisyritykset hyötyivät selkeästi Moskovan olympiakisoista.⁷⁸ Kisojen aikana Suomi ja Neuvostoliitto tekivät yhteistyötä Itämeren valvonnassa. Niinpä merivartiostossa oli kaikki lomat peruttu kisojen aikana.⁷⁹ Nämä asiat riittänevät kertomaan, että Suomen osuus ponnisteluissa Moskovan olympiakisojen onnistumiseksi ei ollut lainkaan merkityksetön. Yhteistyötä tehtiin monin eri tavoin.

2.2 Turvatoimet puhuttavat kisojen kynnyksellä

Loppukiri kohti Moskovan olympiakisojen avajaisia alkoi Suomen sanomalehdissä Helsingin Sanomien Moskovan-kirjeenvaihtajan Pentti Suomisen artikkelilla "*Moskova valmis kisoihin Vain viimeinen silaus puuttuu*". Moskova oli pessyt kasvonsa kokonaan. Neuvostoliiton tiedotusvälineissä oli jo vähän aikaa toivotettu, että olympiakisat saattoivat alkaa vaikka heti. Työn ääniä kuului kuitenkin yhä Moskovassa myös öiseen aikaan, joten aivan valmista kaikki ei ollut. Toki ilmeisesti kyseessä olivat vain viimeistelytyöt kuten ympäristön siistiminen. Monet tavalliset talot olivat saaneet vain kerroksen maalia savun, noen ja muiden suurkaupungin saasteiden peittämän julkisivunsa päälle. Turvatoimista Moskovassa ennakoitiin tiukkoja. Miliisien määrä oli moninkertaistunut hyvissä ajoin ennen kisojen alkua.⁸⁰

Turvatoimien tiukkuus nousi nopeasti ykkösaiheeksi Moskovan olympiakisojen uutisoinnissa. Suhtautuminen aiheeseen vaihteli riippuen siitä, miltä kannalta asiaa tarkasteli. Uuden Suomen julkaisemassa Reuterin artikkelissa kerrottiin, miten ulkomaalaiset Moskovassa olivat jo turhautuneet kisakurin tiukkuudesta:

⁷⁷ US 3.7.1980, s. 3; US 4.7.1980, s. 3, 15; US 16.7.1980, s. 18.

⁷⁸ AL 6.7.1980, s. 16. Turun Sanomat taas käsitteli asiaa jopa pääkirjoituksessaan. TS 6.7.1980, s. 6.

⁷⁹ Esimerkiksi HS 15.7.1980, s. 7.

⁸⁰ HS 30.6.1980, s. 32.

”Varotoimien jyrkkyys on kohdistunut myös niihin, jotka ovat asuneet jo pitkään Moskovassa. Lähes jokaisen julkisen rakennuksen ovella on näytettävä henkilöllisyystodistus. Terrori-iskuja ei kuitenkaan pelättäne niin paljon kuin varotaan ulkomaalaisten ja neuvostokansalaisten välisiä kontakteja. Monien lähteiden mukaan on kaikille niille tuhansille kisavärvätyille, jotka ovat tarjoilijoina, sihteereinä, oppaina jne., annettu tiukat ohjeet olla veljeilemättä vieraiden kanssa.”⁸¹

Moskovalaisille oli myös pidetty luentoja sukupuolitautilien riskeistä ja jopa annettu varoituksia purukumien mahdollisesta myrkyttämisestä ja sairauksien levittämisestä.⁸² Artikkelista kuvastuu moskovalaisille ulkomaalaisista luodun kuvaa epäluotettavina henkilöinä, jopa vihollisina. Tästä asiasta kerrottiin lisää. Neuvostoliiton television lähettämässä dokumentissa ”Valheita ja vihaa” oli puhuttu Yhdysvaltain keskustiedustelupalvelun CIA:n johtamista ”sionistisista ja fasistismielisistä” ryhmistä, jotka olivat suunnitelleet psykologista sotaa, kumoustoimia ja sabotaasitekoja Neuvostoliittoa vastaan. Tämän tyyppisten ohjelmien ja lehtiartikkeleiden, joita edellisten kuukausien aikana oli maassa tehty useampia, ilmeisenä tarkoituksena oli herättää epäluuloja ulkomaisia olympiavieraita kohtaan neuvostokansalaisten keskuudessa.⁸³

Tiedonantajassa neuvostoliittolaisen tietotoimisto APN:n Boris Antonov vahvisti CIA:n aikomuksen osallistua kisoihin. Se oli valmistautunut hyvin kouluttamalla kielitaitoisia agentteja. Nimenomaan Moskovan kisojen vastainen toiminta oli yksi CIA:n toiminnan pääkohteita. Neuvostoliittolaiset sen sijaan kannattivat yksimielisesti kansainvälistä olympialiikettä ja tuomitsivat toimet, joilla urheilua yritettiin käyttää poliittisen painostuksen aseena.⁸⁴

---

⁸¹ US 3.7.1980, s. 3. John Morrison (Reuter): ”Ulkomaalaiset turhautuneita –Kisakuri puree jo Moskovassa”.

⁸² US 3.7.1980, s. 3.

⁸³ US 7.7.1980, s. 7; HS 8.7.1980, s. 23.

⁸⁴ TA 9.7.1980, s. 12 (APN).

Uuden Suomen Moskovan-kirjeenvaihtaja Jyrki Koulumies kirjoitti ”ennenkuulumattoman tiukoista turvatoimista”, mikä näkyi sotilaiden, poliisien ja muiden turvallisuusmiesten suurena määränä. Myöhemmin hän totesi erilaisissa turvatehtävissä olleen ”läntisten turvallisuusasiantuntijoiden varovaisen arvion” mukaan neljännesmiljoona ihmistä. Turvatoimien tiukkuus ja laajuus kertoivat ”hysterisestä” poliittisten mielipiteiden esittämisen pelosta. Neuvostoliitossa oli tuomittu lännen pyrkimykset tuoda politiikka olympialaisiin.⁸⁵ Helsingin Sanomien kirjeenvaihtaja Pentti Suominen taas otsikoi samansisältöisen juttunsa ”*Kisat vetävät lännen agentteja Moskovaan*”.⁸⁶

Poikkeuksellinen oli Turun Sanomien paljon käyttämältään yhdysvaltalaiselta uutistoimisto UPI:lta ottama artikkeli, jonka otsikko oli ”*Voimakas arvostelu lievensi turvatoimia*”. Lähinnä muutosta lievempään päin oli havaittavissa kaduilla ja teillä, sen sijaan esimerkiksi olympiakylässä ja lehdistökeskuksessa turvajärjestelyt olivat ennallaan⁸⁷. Jo artikkelin otsikko sisältää sen oletuksen, että arvostelulla olisi ollut vaikutusta kisaisäntiin. Samoin sen mukaan turvajärjestelyt olisivat alun perin olleet ylimitoitettuja. Tämantapaisia uutisia ei muissa lehdissä ollut.

Savon Sanomat kritisoi pääkirjoituksessaan Yhdysvaltain presidenttiä Jimmy Carteria ja ihaili neuvostoliittolaisten toimintaa:

*”Kisojen isäntämaa jatkaa kisavalmisteluja kohonneesta hälystä huolimatta häiriintymättä ja ryhtymättä liioin sanasotaan boikotin ajajia vastaan. Tällä asenteella on varmaan ollut vaikutusta niiden piirissä, jotka aikansa epäröityään päättivät osallistua Moskovan olympialaisiin.”*⁸⁸

Kansan Uutisten Moskovan-kirjeenvaihtaja Seppo Laakso kertoi artikkelissaan ”*Kisalataus tiivistyy päivittäin Moskovassa*” ensimmäisen kerran sosialistisessa maassa pidettyjen olympiakisojen isäntämaan pääkaupungin kaikinpuolisesta valmiudesta

---

⁸⁵ US 2.7.1980, s. 13; US 13.7.1980, s. 21. ”*Turvallisuusmiehiä neljännesmiljoona – Tarkoin vartioitu kisakaupunki*”.

⁸⁶ HS 14.7.1980, s. 18.

⁸⁷ TS 16.7.1980, s. 19.

⁸⁸ SaS 9.7.1980, s. 6.

kisoihin.⁸⁹ Myöskään Tiedonantajan kirjeenvaihtajan Matti Pykälän ennakkotutussa ei juuri ongelmakohtia näkynyt. Pykälä viittasi Kansainvälisen Olympiakomitean puheenjohtajan lordi Killaninin puheeseen, jossa tämä oli korostanut Moskovan saaneen kisat Neuvostoliiton kansainväliseen urheiluun antaman suuren panoksen ansiosta. Olympiakisat eivät vielä viikkoa ennen kisoja näkyneet erikoisemmin kaupungilla. Keskusteluissa kisat olivat kuitenkin kaikkialla, ja iloinen odotuksen jännitys oli havaittavissa. Olympiasoihdun kulkukin oli "kauttaaltaan värikästä ja iloista kansanjuhlaa". Kaikesta näkyi, että Moskovassa tultiin pitämään onnistuneet olympialaiset.⁹⁰ Pykälän välittämä kuva kaupungista ja kisojen odotustunnelmista oli varsin erilainen, ongelmaton, verrattuna oikeistolehtien vastaavaan.

Kaiken kaikkiaan Tiedonantaja loi kuvaa rauhaa ja kansojen välistä ystävyyttä edistävästä olympiakisoista, joista Yhdysvallat kolumnisti Tapio Furuholmin sanoin jäi pois, koska Neuvostoliiton saama myönteinen huomio ei sopinut tälle eturivin "ihmisoikeustaistelijalle". Osuvasti hän muistutti, että urheilutoimittaja vastasi "muustakin kuin senteistä ja sekunneista". Yhdysvaltojen organisoima boikotti nähtiin Tiedonantajassa suurena virheenä, ja tukena käytettiin haastatteluja, joissa tähtiurheilijat brittijuoksija Sebastian Coesta Suomen omaan Lasse Vireniin todistelivat boikotin kehnoutta. Kaikkien etukäteistietojen perusteella toimittajilla tuli olemaan Moskovassa erinomaiset työskentelyedellytykset.⁹¹ Tiedonantaja lietsoi vihaa Yhdysvaltoja kohtaan, mutta muuten se korosti rauhanomaisuutta kisojen alla.

Vuonna 1960 Työväen Urheiluliiton urheilijat olivat joutuneet jäämään pois Rooman kesäolympialaisista, kun SVUL:n ja TUL:n välille oli syntynyt ylittämättömiä erimielisyyksiä. On väitetty, että nyrkkeilijä Olli Mäki saattoi tämän päätöksen seurauksena menettää jopa kultamitalin.⁹² Vasemmiston suhtautuminen olympiakisoihin oli näin muuttunut ratkaisevasti kahden vuosikymmenen aikana. Moskovan olympiakisoihin vasemmistolehdet valmistautuivat siinä missä oikeistolaiset lehdet.

---

⁸⁹ KU 9.7.1980, s. 9.

⁹⁰ TA 11.7.1980, s. 6. "Odotuksen iloa ja jännitystä Moskovassa".

⁹¹ TA 4.7.1980, s. 9; 15.7.1980, s. 4; 16.7.1980, s. 1, 10, 12.

⁹² Nygrén 1977, s. 74–84.

2.3 Ruotsalaistoimittajien jutturyöppy oikeistolehdistä – ja saako farkuista puhua?

Oikeistolaiset lehdet julkaisivat ruotsalaisten kirjoittajien juttuja ennen Moskovan olympiakisojen alkua. Aamulehteen kirjoitti Dagens Nyheterin Moskovan-kirjeenvaihtaja Staffan Teste. Turun Sanomilla taas oli suuren ruotsalaisen lehden Expressenin kanssa ympäri vuoden jatkuva sopimus, jonka mukaan se osti ruotsalaislehdeltä kokonaisia juttuja⁹³.

Ruotsin lehtien lainaaminen arkaluontoisissa asioissa on ollut suomalaisissa lehdissä vanha käytäntö, jota noudatettiin jo tsaarin aikana sekä vuosina 1939–1944 ja sotaa seuranneina kriisiaikoina⁹⁴. Yhteispohjoismaisen kirjeenvaihtajan, ruotsalaisen Hans Björkegrenin lähettäminen Moskovaan vuonna 1966 oli huomattava merkkipaalu. Turo Uskalin mukaan ruotsalaiset uutistoimistokirjeenvaihtajat noudattivat työssään suomalaisia kollegojaan länsimaisempia uutiskriteerejä. Ruotsalaiskirjoittajien tekstejä julkaistiin niin Uudessa Suomessa kuin Kansan Uutisissakin. Ne täydensivät ja monipuolistivat suomalaisen lehdistön Neuvostoliitto-kuvaa kylmän sodan aikana. Muutaman kerran ruotsalaisten kirjeenvaihtajien toiminta nostatti neuvostoviranomaisten vastalauseita. Suurin kohu syntyi Stig Fredrikssonin suorasta kysymyksestä Andrei Gromykolle koskien Aleksandr Solzenitsynin kohtaloa presidentti Urho Kekkosen vierailun aikana vuonna 1974.⁹⁵

Sten Berglind kirjoitti olympiakisojen alla Turun Sanomiin Moskovan televisiossa näytetystä puolen tunnin mittaisesta olympiaelokuvasta, jossa ei, uskomatonta kyllä, näkynyt yhtään poliisia. Joka kerta toimittajan joutuessa Moskovassa turvatarkastukseen hänen täytyi pudottaa housunsa. Berglindillä oli nimittäin housuissaan vyö, jonka metallisolki aiheutti laitteiden hälytyksen. Kaikki poliisit olivat jo ennen kisoja lopen uupuneita koko ruljanssiin, mutta eivät osoittaneet merkkiäkään antautumisesta. Ainoat, jotka siihen mennessä (15.7.) eivät olleet huomanneet poliisien määrän lisääntymistä, olivat neuvostoliittolaiset TV-reportterit. Ruotsalainen Gunnar Johansson taas kirjoitti

---

⁹³ TS 1.8.1980, s. 21.

⁹⁴ Salminen 1996, s. 126.

⁹⁵ Uskali 2003, s. 366–367, 426.

jo mainitusta "Valheita ja vihaa" -televisiodokumentista todeten sen olleen suggestiivisine otoksineen ja dramaattisine musiikkeineen taitavasti tehty.⁹⁶

Erityisen mielenkiintoinen oli Johanssonin seuraavan päivän artikkeli ”*Peräpeilistä sen jälleen näkee Jenkit sittenkin mukana Moskovan kisoissa*”, jonka aiheena oli Moskovan katumuodissa vilahtelevat farkut merkkien vaihdellessa Leestä ja Leviksestä Wrangleriin. Mutta mistä neuvostokansalaiset saivat näitä vaatteita?

”Vastaus: mahtavasta mustasta pörssistä. Harvat neuvostoliittolaiset rohkenevat lausua moista sanaa ääneen ja viranomaiset vaikenevat siitä luonnollisestikin visusti. Se toimii kuitenkin.

Farkkuja tuovat maahan neuvostoliittolaiset, jotka ovat saaneet luvan matkustaa länteen. Jos heitä onnestaa, he ostavat farkut sekä itselleen että puolelle sukua. Farkkuja tuovat myös matkailijat, jotka kuvittelevat pääsevänsä hetkessä käsiksi suuriin rahoihin ottamalla mukaansa muutaman ylimääräisen farkkuparin. Ja onnistuuhan se.

*Muuan kaveri tarjosi minulle Punaisella torilla 360 mk jaloissani olleista farkuista. Ja kuitenkin ne olivat kaikkein huonoimmat farkkuni. **En kerro myinkö.**”⁹⁷*

Tämä kirjoitus nousee uuteen valoon, kun sitä verrataan syksyllä 1980 Sotshin-matkastaan Juoksija-lehteen jutun kirjoittaneen Simo Nikulan saamaan kohteluun. Nikula kertoi lähinnä kaupungin lenkkeilymahdollisuuksista, mutta jatkoi lopuksi yleisemmillä asioilla. Hän kertoi, että mitä kauemmas juoksi, sitä paremmin näki ”sarkatakkikansan” todellisen elinympäristön, jossa ei ollut kadehtimisen sijaa. Seuraavaan kohtaan oli kiinnitetty ulkoministeriössä huomiota:

”Rahanvaihtajat ovat kimpussa päivittäin. Sadalla markalla voit saada 80 ruplaakin ja se on noin kuusinkertainen hinta viralliseen kurssiin. Jo yhdet farkut myymällä pärjääät viikon hienosti.”⁹⁸

---

⁹⁶ TS 15.7.1980, s. 14. Berglind: ”*Vaikka housut putoaisivat, niin –Turvatoimista ei tingitä tippaakaan*”.

⁹⁷ TS 17.7.1980, s. 16.

⁹⁸ Nikula 1980, s. 18–19.

Tätä "avoimesti naapurimaan lakeja rikkomaan kehottanutta" artikkelia ulkoministeriö oli arvostellut. Urheilutoimittajain liitto katsoi asiakseen tehdä selvän pesäeron Juoksija-lehteen ja Nikulaan, mikä kertoo järjestön suhtautumisesta itänaapuriin:

*"Urheilutoimittajain suuri enemmistö paheksuu toimittaja Nikulan kirjoitusta. Korostamme että kyseessä on urheilutoimittaja, jonka henkinen taso on tuntuvasti alle ammattikuntamme keskitason. Tämän toimittajan ainoa vapaa-ajan harrastus lienee juokseminen ja on luonnollista, ettei hänellä voi olla pienintäkään aavistusta mikä on hyvän lehtimiestavan mukaista ja mitä vaivalla luodut hyvät suhteet suureen naapurimaahan vaativat kaikilta lehtimiehiltä. - - Tiedämme että Juoksija-lehden päätoimittaja Tapio Pekola on myös vastuussa Nikulan lemmuavien tuotteiden julkaisemisesta. Lehden viimeaikaiset toimitukselliset kiireet ovat ilmeisesti tähän jonkin verran vaikuttaneet. Juoksija-lehden päätoimittaja on kyllä kiistaton ammattimies alallaan, mutta luonteeltaan niin koleerinen, ettei ole mitään ihmettelemistä, vaikka hän jonain päivänä itse kehottaa menemään Neuvostoliittoon myymään kenkiä, sukkahousuja tai vaihtamaan rahaa. Hänenkin kohdaltaan valitamme tapahtunutta (hän itse ei sitä varmasti tee) ja toivomme, ettei tämän asian takia vedettäisi yleisiä johtopäätöksiä urheilutoimittajakunnan tasosta."*⁹⁹

Nikula lähetti nopean vastauksensa kirjeeseen todeten sen olleen luultavasti täysin pelottelumielessä tehty.¹⁰⁰ Hän mainitsi asiasta myös Juoksija-lehden pakinassaan. Nikulasta tuntui kuin "tässä valheen maailmassa suurin valhe olisi sananvapaus". Sotshin kirjoitusta saattoi verrata erääseen nimeltä mainitsemattomassa lehdessä olleeseen Istanbulista kertoneeseen matkakertomukseen "Oi terve sinä kerjäläisten ja roskapönttöjen kaupunki". Tästä ei kukaan ollut loukkaantunut, olihan kyse "vain Turkista". Tarkemmin Nikula ei maininnut, mitä kirjoituksesta noussut kohu piti sisällään, mutta myös Ilkassa oli julkaistu Sotshin matkasta syntyneitä lehtijuttuja.¹⁰¹ Huomioitavaa tässä on Urheilutoimittajain liiton suhtautuminen tapaukseen Moskovan olympiakisojen jälkitunnelmissa sen jälkeen, kun ulkoministeriö oli puuttunut asiaan.

---

⁹⁹ Kirje Urheilutoimittajayhdistykseltä Ulkoministeriön poliittiselle osastolle 22.12.1980. Kauko-Aatos Leväähon kirjeistöä (SUKA).

¹⁰⁰ Kirje Simo Nikulalta Urheilutoimittajain Liitolle 23.12.1980. Kauko-Aatos Leväähon kirjeistöä (SUKA).

¹⁰¹ Nikula 1981, s. 35.

Turun Sanomat kertoi Moskovan olympiakisojen edellä täysin samasta asiasta lähes samalla tavalla, mutta Gunnar Johanssonin tuskin tarvitsi pelätä Suomen ulkoministeriön puuttumista asiaan.

Kisojen aikana Hufvudstadsbladet toi esille farkkuteeman. Kaikella oli Moskovassa hintansa, myös sellaisilla tavaroilla, joita ei oikeastaan ollut olemassa. Niin aurinkolasit, T-paidat kuin farkut olivat jo vanhastaan olleet kovassa huudossa. Erityisen korkeisiin hintaluokkiin nousivat suomalaiset verkkaritakit sekä ulkomaiset merkkifarkut. Muun muassa Adidas- tai ”have a coke” -paidasta maksettiin 40 ruplaa, poolopaidasta vielä enemmän.¹⁰² Jos Gunnar Johanssonin suojana oli ruotsalaisuus, Hufvudstadsbladetin apuna tällaisissa jutuissa toimi ruotsinkielisyys. Toki Hufvudstadsbladetin juttu oli muutenkin sovinnaisempi.

Aamulehdessä ruotsalainen Moskovan-kirjeenvaihtaja Staffan Teste käsitteli oppositiohengen muotoja Suomenlahden etelärannalla¹⁰³. Tällaisen artikkelin teko saattoi tuntua luonnolliselta antaa ruotsalaiselle toimittajalle. Toki Staffan Teste Dagens Nyheterin Moskovan-kirjeenvaihtajana oli varmasti asiantunteva kirjoittamaan artikkelin lehdelle, jolla omaa kirjeenvaihtajaa ei ollut. Testen artikkeli kuului Baltia-juttusarjaan, josta myöhemmin ilmestyivät Latviaa ja Liettuaa käsittelevät osat. On huomattava, että Aamulehden molemmat olympiakisojen alla julkaisemat, Neuvostoliiton ongelmia käsitelleet artikkelit olivat Testen käsialaa. Toisen jutun aiheena oli Suomen markan kelpo asema Moskovan mustassa pörssissä.¹⁰⁴ Aamulehden muutoin Neuvostoliittoa kohtaan sovinnaiseen linjaan Testen jutut toivat toisenlaisen näkökulman.

Ruotsin-väylän kautta kirjoitettiin moni neuvostokriittisimpiin lukeutuva juttu ennen kisoja. Ainakin tässä tilanteessa se tuntuu mahdollistaneen laajemman ja kriittisemmän näkemyksen kisojen turvatoimista, kuin mitä ne lehdet pystyivät välittämään, joilla oli oma kirjeenvaihtaja Moskovassa. Vasemmistolehdistä ruotsalaiskirjoittajien tekstejä sen sijaan ei ollut. Pois lukien ruotsalaisten artikkelit kisojen turvatoimien ennakointi säilyi kautta linjan varsin neuvostoystävällisenä. Oma lukunsa olivat monessa

---

¹⁰² Hbl 23.7.1980, s. 4.

¹⁰³ AL 13.7.1980, s. 13.

¹⁰⁴ AL 15.7.1980, s. 13. ”Markka arvossa Moskovassa: Olympiatungosta pimeään pörssiin”.

suomalaislehdessä säännöllisesti kirjoittaneet neuvostoliittolaiset tarkkailijat. Heidän mielenkiintonsa suuntautui edelleen Yhdysvaltojen johtaman boikotin arvosteluun¹⁰⁵, mikä oli hyvin odotettua eikä tämän tutkimuksen kannalta niin mielenkiintoista.

2.4 ”Boikotoikaa! Boikotoikaa!”¹⁰⁶

Suomen johtavien sanomalehtien poliittiset kirjoittajat aktivoituivat Moskovan olympiakisojen avajaisien kynnyksellä. Kärkkäänä oikeistokirjoittajana tunnettu Dan Steinbock vaati Uudessa Suomessa vain kolme päivää ennen kisojen avajaisia sekä urheilijoita että yleisöä boikotoimaan Moskovan olympialaisia otsikolla ”*Kisat ovat komedia*”. Suomen roolin pohtimisen ohella Steinbock hyökkäsi kiivaasti Neuvostoliiton järjestelmää vastaan. Vankileirien saaristo ja toisinajattelevien joukkopidätykset olivat totta, kuten Solzenitsyn oli kirjoittanut. Andrei Saharovin sanoin jokainen olympialaisiin saapuva katselija ja urheilija tuki epäsuorasti Neuvostoliiton sotilaallista politiikkaa.¹⁰⁷

Suomen joukkueen ylijohdaja Pertti Paloheimo oli Ilta-Sanomien artikkelissa todennut puhuessaan olympiakisojen tiukoista turvatoimista ja byrokratiasta, että ”maassa maan tavalla”. Dan Steinbock käänsi tämän muotoon ”arkkipelagissa arkipelagin tapaan” viitaten Neuvostoliiton pohjoisrannikon vankileireihin, joihin tunnettuja toisinajatteliijoita oli huhujen mukaan sijoitettu. Ja ne eivät silotellusta olympiailmeestä huolimatta olleet hävinneet mihinkään. Päinvastoin, häiritsevän puheliaita toisinajattelevia oli pidätetty joukoittain kisojen alla. Steinbock irvaili ”hymyilevien miliisien” kielikuvallaan kisojen turvallisuusjärjestelyille. Ainoastaan mikäli kisoissa tulisi ilmenemään kaaosta, henkilökohtaista protestia tai omaehtoisia vastalauseita, hän voisi asettua television tai radion ääreen. Eikä Steinbock tähän lopettanut:

”Jokainen, joka matkaa Moskovan olympialaisiin, tukee uusstalinistisen politbyroon diktatuuria ja siten neuvostojärjestelmää – mukaan lukien kisoihin

¹⁰⁵ US 17.7.1980, s. 8. Spartak Beglov: ”*Olympiatulen sammuttajat*”; KU 14.7.1980, s. 6. A. Filipenko: ”*Boikotti ei ole himmentänyt Moskovan kisojen kiehtovuutta*”.

¹⁰⁶ US 16.7.1980, s. 2. Dan Steinbockin kehoitus Moskovan olympiakisoja vastustaneessa artikkelissaan.

¹⁰⁷ US 16.7.1980, s. 2. Andrei Saharov oli vangittu aikaisemmin samana vuonna. Yhdysvallat liitti Saharovin pidätyksen Afganistanin tapahtumiin, muttei kumma kyllä olympiaboikottiin. Tämä saattoi merkitä jotain muutamien merkittävien Euroopan maiden jäämiselle pois boikottirintamasta. Ukkonen 1997, s. 26–28.

*matkaavat presidentti Kekkonen, pääministeri Koivisto sekä ministerit Kivistö, Uusitalo ja Aalto. -- Ja jokainen, joka katsoo tai kuuntelee kisalähettyksiä, osallistuu uudenlaiseen propagandavalheeseen”.*¹⁰⁸

Ei ollut yllättävää, että näin räväkkä kannanotto sai vastakaikua. Samantyyliisiä, Neuvostoliittoa kritisoineita kommentteja Steinbock oli esittänyt jo Jyväskylän Kesässä muutama viikko aikaisemmin¹⁰⁹, mutta silloin ne eivät olleet herättäneet samanlaista vastalauseiden reaktiota kuin nyt. Ajoitus oli kohdallaan. Kolme päivää ennen kisojen avajaisia esille tuodut näkemykset eivät voineet jäädä huomaamatta. Sekä Kansan Uutiset että Tiedonantaja katsoivat asiakseen nollata täysin Steinbockin Uudessa Suomessa esittämät mielipiteet. Kansan Uutiset kiinnitti huomiota Uuden Suomen ristiriitaisiin kirjoituksiin. Kun pääkirjoituksen otsikko oli *“Onnistukoon kisat”*, vieressä samalla sivulla julistettiin jotain aivan muuta. Vastauksessa ei sanoja säästely:

*“Kirjoituksessaan tämä ”mielipidemies” harvinaisen raivokkaalla kiihkolla vaati sekä urheilijoita että yleisöä boikotoimaan Moskovan olympialaisia sekoittaen juttuunsa vankileirien saaret, toisinajattelevat, ”hymyilevät miliisit” ja jopa Moskovan lapsetkin, joiden ”luonnonraikkaan hymyn” Steinbock katsoi olevan vain ”järjestelykomitean aikaansaannosta”. 22. kesäolympialaiset tulevat olemaan kaikista boikotti- ja häirintäryityksistä huolimatta suuri urheilujuhla ja lupaus siitä, että olympiaperinne jatkuu, vaikka carterit ja steinbockit koettavat sen romuttaa.”*¹¹⁰

Steinbockin ja Carterin rinnastaminen toisiinsa nosti ensin mainitun arvokkaaseen seuraan. Tehokas se tyylikeinona kyllä oli. Henkilökohtaisuuksiin meneminen kertoi siitä, miten arkaluontoisesta asiasta oli kyse. Steinbockin kirjoituksen julkaisuajankohta

---

¹⁰⁸ US 16.7.1980, s. 2. Suomalaisen politiikan kärkinimistä Moskovaan matkustivat olympiakisojen aikana presidentti Urho Kekkosen ja pääministeri Mauno Koiviston (sd.) lisäksi ministerit Kalevi Kivistö (kd.), Eino Uusitalo (kepu) ja Arvo Aalto (kd.), sekä Steinbockin mainitsematta jättämä Pär Stenbäck (r.). Suomen Kommunistisen Puolueen puheenjohtajien Aarne Saarisen ja Taisto Sinisalonen sekä kunniapuheenjohtaja Ville Pessin käynnit Moskovassa olivat varmasti odotettuja. Sosiaalidemokraateista kisoissa olivat pääministeri Koiviston ohella muun muassa Ulf Sundqvist ja Kalevi Sorsa. Myös Helsingin kaupungin pormestari Raimo Ilaskivi (kok.) kuului kisavieraiden joukkoon, mutta hän lienee edustanut Moskovassa yhtä lailla Helsinkiä kuin Kokoomusta.

¹⁰⁹ Jyväskylän Kesässä heinäkuun alussa 1980 Steinbock aiheutti pahennusta kiistelemällä kiivaasti aikaisemmin Tulenkantajat-ryhmään kuuluneen Armas Heikelin kanssa sillä seurauksella, että jälkimmäinen kuoli sydänkohtaukseen. Esimerkiksi SaS 3.7.1980, s. 10; US 4.7.1980, s. 24.

¹¹⁰ KU 17.7.1980, s. 2.

oli oivallinen, jos sen tarkoituksena oli herättää hämmennystä. Samassa Kansan Uutisten numerossa leimattiin kokoomuksen päälehdiksi nimetyn Uuden Suomen julkaisema kolumni ”kisojen vastaiseksi törkyjutuksi”.¹¹¹ Todellisuudessa Uudella Suomella ei ollut vuonna 1980 virallista yhteyttä kokoomukseen. Yhteyden mainitseminen näyttää ennen kaikkea olleen vasemmistolehden tapa kytkeä puoluepolitiikka olympiakisauutisointiin.

Tiedonantaja totesi pääkirjoituksessaan melko rauhalliseen sävyyn, että ”hirvittävä propagandakamppailu” kisojen järjestelyä vastaan oli odotettavissa. Jokainen kynnelle kykenevä oli pantu asialle ”aina sääliittävästä Steinbockia myöten”. Seuraavan päivän pääkirjoituksessa Steinbockia kutsuttiin nimellä ”joku kiihkomielinen suomalainen pikkunatsi”. Asiallisesti Tiedonantaja kehotti kaikkia omilla silmillään katsomaan, minkälainen maa Neuvostoliitto on. Oli luonnollista, että käynnissä ollut psykologinen sota oli ajoittunut juuri kisojen alle, sillä kisojen aikana mielenkiinto tuli kohdistumaan muihin asioihin. Silti toinenkin provokaatio oli odotettavissa, ja siten kisojen jälkipuinnista oli tuleva mahtava. Silti oli selvää, että ”[k]aikesta huolimatta Moskovan olympiakisat valloittavat maailman niin kuin tekee sosialismikin”.¹¹²

Kritiikki Steinbockin kirjoitusta vastaan ei rajoittunut vain vasemmistolaisiin lehtiin. Savon Sanomissa myöhemmin lehden päätoimittajaksi noussut Tapani Lepola nimesi Dan Steinbockin ”tähtenlennon lailla suuren luokan julkkikseksi nousseeksi uuden ajattelun guruksi” ja puheenvuoron jyrkäksi hyökkäykseksi Moskovan kisoja vastaan. Miten juuri urheilusuhteiden ylläpito, olympialaisiin osallistuminen, olisi ollut jonkin järjestelmän tukemista. Hyvä esimerkki oli Länsi-Saksa, joka boikotistaan huolimatta kävi laajaa kauppaa Neuvostoliiton kanssa¹¹³. Lepola vetosi urheiluprofessori Helge Nygréniin, jonka mielestä boikotointi palveli juuri päinvastaista tarkoitusta kuin mihin boikotoivat maat olivat pyrkineet. Syntyneessä tilanteessa Neuvostoliitto ja muut sosialistimaat tulivat vain keräämään enemmän kultaa ja kunniaa. Olympiakisoissa kilpailivat ensisijaisesti urheilijat keskenään. Mitään poliittisia järjestelmiä ei kisoissa ollut syytä tukea saati kaataa. Tällainen ei ainakaan Suomen omaksumaan rooliin

---

¹¹¹ KU 17.7.1980, s. 5; Uuden Suomen ja Kokoomuksen välisistä suhteista, katso Vesikansa 1994.

¹¹² TA 17.7.1980, s. 2; 18.7.1980, s. 2.

¹¹³ Tämä oli osuva väite, sillä urheiluboikotista huolimatta Saksan liittotasavalta vei eniten tavaraa Moskovaan olympiakisoihin liittyen. Polsa, Raunio 1981, s. 119; HS 8.7.1980, s. 20.

sopinut poliittisesti sen paremmin kuin urheilullisestikaan.¹¹⁴ Tapani Lepola ja Savon Sanomat seisoivat näin jämäkästi Paasikiven–Kekkonen linjalla.

Helsingin Sanomien Jaakko Okker ei hänkään säästellyt sanojaan ottaessaan kantaa Steinbockin kirjoitukseen. Moskovan kisat olivat poliittinen tapahtuma siinä missä aikaisemmatkin olympiakisat. Silti ne olivat useimmille enemmän urheilua kuin politiikkaa. Ihmisoikeuksista huolta kantaminen oli tärkeää, oli sitten kyseessä Neuvostoliitto tai Israel ja Jordanin länsiranta:

”Vaarallisimpia fanaatikkoja ovat vilpittömät fanaatikot, joilla on suu auki ja silmät kiinni. Steinbock on niin epäjohdonmukainen, että sen täytyy olla taktikointia. Vilpittömyyden puutteen hän korvaa mahtipontisuudella. Ja maassa, jossa on opittu vaikenemaan kahdella kielellä, mahtipontiset ovat autuaita, sillä heidän kuminansa kuuluu kauas. -- Mutta edistikö Münchenin kisojen verilöyly ihmisen vapautta? Saisivatko Neuvostoliiton toisinajattelevat täydet vapaudet, jos Neuvostoliitto suljettaisiin pois kansojen yhteydestä? Eikö keskitysleirejä ollutkaan ”vanhastalinistisella” kaudella, jolloin Neuvostoliitto ei osallistunut olympialaisiin?”¹¹⁵

Dan Steinbockin kirjoitus sai ehkä odotetustikin vihat päälleen. Itse artikkelin julkaissut Uusi Suomikin katsoi asiakseen palata aiheeseen vielä ennen kisojen alkamista, ja tällä kertaa sovitteluvassa hengessä. Risto Vainion mielestä Steinbock uskalsi sanoa mitä vain. Eri asia oli, mitä hyötyä siitä oli. Monessa asiassa saattoi rinnastaa fasismin ja kommunismin, joka oli Neuvostoliitolta erehdys, mutta muuten mielipiteet eivät käyneetkään Steinbockin kanssa yksiin. Boikotointia Vainio ei kannattanut millään tasolla vedoten jopa Gandhin ihmisyyssnäkemysiin. Kansakuntien tuli pyrkiä yhä parempaan vuorovaikutukseen, eristämispolitiikan tuhoisuus oli nähty jo Hitlerin aikoina.¹¹⁶ Tämän kirjoituksen tarkoitusta ei tarvinne kaukaa hakea. Uudelle Suomelle tullut kritiikkiryöppy pakotti lehden toimituksen nopeasti sanoutumaan irti Steinbockin näkemyksistä, ettei olisi luultu niiden edustaneen koko lehden linjaa.

---

¹¹⁴ SaS 17.7.1980, s. 6.

¹¹⁵ HS 17.7.1980, s. 9.

¹¹⁶ US 18.7.1980, s. 2.

Uusi Suomi pyrki eristämään ja rajaamaan Steinbockin näkemykset virallisen linjan ulkopuolelle, eräänlaiseksi ääri näkemykseksi. Huomionarvoista tässä on sittenkin se, että myös Steinbockin mielipiteille annettiin mahdollisuus tulla luetuksi, vaikka lehti halusikin sanoutua niistä irti. Se kävi sikäli helposti, että lehdessä ei Steinbockin kirjoituksesta huolimatta ollut vedetty mitään kovin neuvostokriittistä linjaa. Muun muassa Mikko Hietala oli todennut jo 14.7., että siellä täällä läntisessä maailmassa laajasti kisojen alla harrastettu likasankojournalismi tulevan olympiaisännän oloista puhuttaessa tuntui erityisen tehdyltä ja laskelmoidulta.¹¹⁷ Sitä Hietala ei maininnut, harrastiko suomalainen lehdistö ja mahdollisesti missä määrin tätä likasankojen läiskyttämistä. Nähtävästi Suomi ei kuulunut näihin, koska kirjoituksessa mainittiin myös boikotin ajamisessa koetuista pettymyksistä.

Tästä muutaman päivän kiivaasta keskustelusta huolimatta Hufvudstadsbladet tuli siihen tulokseen, ettei boikotti koskaan herättänyt Suomessa todellista keskustelua. Eikä syy varmasti ollut pelkästään aiheen herkkäluonteisuudessa. Suomalaisilla oli tarve karsia pois epämiellyttävät ja epäolennaiset yksityiskohdat. Erityisesti urheilua rakastavalle suomalaiselle kansanosalle kisoja boikotoineet maat olivat tällaisia.¹¹⁸ Steinbock-kohu ei estä sitä, ettei Hufvudstadsbladetin arvio olisi voinut olla oikea. Keskustelua aiheuttivat lähinnä Steinbockin Neuvostoliittoa kritisoineet näkemykset. Itse kisojen boikottikysymykseen ei niinkään keskitytty. Sanomalehdet olisivat ottaneet liian kovan riskin, jos ne olisivat liikaa häirinneet olympiakisoihin keskittynyttä suomalaista penkkiurheilukansaa toittamalla kisojen vähentynyttä arvoa.

2.5 Puoluepolitiikkaa urheilun varjolla

Kansan Uutisten kaksi päivää ennen kisojen alkua julkaisema juttu puolueiden kisajoukkueista kertoi kisojen kytkemisestä politiikkaan, jos mahdollista, vieläkin selvempää kieltä. Kansan Uutisten lainaama, vasemmistolaisen uutistoimiston Demokraattisen Lehdistöpalvelu DLP:n juttu teki kisamatkailusta puolueiden välisen kilpailun. SKDL, SDP ja Keskustapuolue pärjäsivät hyvin tässä kilpailussa. Kaikilla näillä oli vähintään ministeritason edustus kisapaikalla. Kokoomuksen johdon matkasuunnitelmiin taas Moskova ei Kansan Uutisten mukaan ainakaan kisojen aikana

¹¹⁷ US 14.7.1980, s. 2.

¹¹⁸ Hbl 19.7.1980, s. 2.

kuulunut, mikä ivalliseen sävyyn todettiin. Myös kristilliset saivat osansa, kun artikkelissa todettiin heidän viettävän lomansa ”ilmeisesti mieluummin suvijuhlissa kuin urheilukenttien lehtereillä”.¹¹⁹ Urheilua katsomaan lähteneet poliitikotkin nähtiin tässä tilanteessa kilpailijoiksi kuin urheilukentillä ikään.

Myöhemmin kisojen käännyttyä jo loppupuolelleen Uudessa Suomessa kerrottiin, että hallituspuolueille oli RKP:tä lukuun ottamatta jo hyvissä ajoin selvää, että Moskovassa piti edustaa. Niinpä opetusministeri Pär Stenbäckille tuli lopulta kiire matkustaa kisoihin. Jutussa kerrottiin neuvostoliittolaisten jo ehtineen ihmetellä, eikö RKP aikonut lähettää Moskovaan ketään.¹²⁰

Kansan Uutisten puolueita vertailut juttu saattoi hyvinkin liittyä Aamulehdessä muutamaa päivää aikaisemmin ilmestyneeseen mielipidekirjoitukseen, jossa Jouko Tyyri hyökkäsi voimakkaasti suomalaispoliitikkojen Moskovaan matkustamista vastaan. Urheiluministeri olisi riittänyt Suomen valtionjohdon edustajaksi Moskovan olympialaisissa. Presidentti ja pääministeri olivat jo liioittelua. Tyyri viittasi Afganistanin kriisiin ja antoi ymmärtää, että suomalaisten poliitikkojen joukkoryntäys olympiakisoihin olisi ollut poliittinen mielipiteenilmaus: “Meidän vallassamme ei ole päättää, että Moskovassa muka vain urheillaan. Näin virallinen läsnäolo varsin poliittisissa kisoissa tuo kultamitalin lajissa, jota sanotaan suomettumiseksi“. Vai oliko ilmennyt niin vakavia kontaktipulmia, että näin näkyvä näyttäytyminen oli tarpeen?¹²¹ Kolumni oli ilmeisesti tarkoituksellisen provokatiivinen ja haastoi vasemmistolehdet kommentoimaan asiaa omalta kannaltaan.

Keskustataustainen Jouko Tyyri oli tullut ennenkin tunnetuksi kärkkäistä kommenteistaan. Vuonna 1976 hän piti Helsingin Sanomissa vain Kekkosen kahta ensimmäistä presidenttikautta oikeina ja onnistuneina, kutsuen kolmatta kautta “erehdykseksi“ ja neljättä “höperehtimiseksi“. Jos Tyyri silloin sai kirjoituksellaan Paavo Väyrysten vaatimaan hänen erottamista keskustapuolueesta¹²², ei hänen kirjoituksensa tälläkään kertaa jäänyt kommenteitta.

---

¹¹⁹ KU 17.7.1980, s. 5. DLP: ”Puolueiden kisajoukkueet korkeimmalta tasolta”.

¹²⁰ US 31.7.1980, s. 15.

¹²¹ AL 13.7.1980, s. 4.

¹²² Salminen 1996, s. 168–169.

Jälleen vastine tuli nopeasti. Samaa puoluekantaa edustanut lehti koki tarpeelliseksi sanoutua välittömästi irti veljeslehden mielipiteistä. Nimittäin kokoomuslainen Vaasa oli ilmoittanut päätoimittajansa Jaakko Korjuksen suulla, ettei kokoomuslaisessa Aamulehdessä kirjoitellut Jouko Tyyri ollut ns. ”meidän miehiämme”. Helsingin Sanomissa olleessa lyhyessä lainauksessa kerrottiin Korjuksen kirjoittaneen ”kokoomuslaisten puolesta”, että Tyyrin mielipiteet Urho Kekkosesta ja yleensäkin mukana olosta Moskovan kisoissa eivät olleet ”edes samansuuntaisia kuin omamme”. Korjus muistutti, että Tyyri oli käännyttänyt. Innokkaasta Kekkosen kannattajasta oli tullut jyrkkä presidentin vastustaja.¹²³ Tyyri oli 1950-luvulla K-linjan puolestapuhuja eli siis Kekkosen kannattaja. 1970-luvun lopulla suunta oli kuitenkin muuttunut. Tyyri oli kritisoinut vuonna 1978 Kekkosen jatkokautta ja alkoi muutenkin käsitellä silloisia tabuaiheita. Tyyri oli muun muassa kirjoittanut ensimmäisten joukossa vuosina 1932–1933 Neuvostoliitossa kollektivisoinnin seurauksena puhjenneesta nälänhädästä.¹²⁴

Helsingin Sanomissa kommentoitiin Tyyrin esille ottamaa asiaa useampaan otteeseen. Jaakko Okker piti Tyyrin ehdotusta kaksinaamaisena, koska tämä kyllä kannatti osallistumista kisoihin mutta ehdotti niiden boikotointia poliittisella tasolla. Tällaiseen mielipiteeseen ei ollut muuta syytä kuin suomettumispuheita kohtaan tunnettu pelko. Varsinkin Ranskan lehdistössä oli esitetty suomettumisväitteitä, joissa Suomi oli esiintynyt huonossa valossa. Tämä pelko ei kuitenkaan saanut riittävästi perusteluksi poliitikkojen kisoista pois jäämiselle.¹²⁵ Matti Paavonsalon mielestä Moskovaan matkustaminen kisaturistina sai samanlaisia arvovaltakentöjä kuin kilpaileminen. Tämä oli erittäin ikävää. Toisaalta Moskovan kisaisännöisyys ei saanut johtaa asiallisen olympia-arvostelun hillitsemiseen.¹²⁶ Helsingin Sanomien kolumnistit pysyivät keskustelun kommentaattoreina loppujen lopuksi varsin asiallisella linjalla.

Suomen Sosialidemokraatti piti vastaamista Jouko Tyyrin Aamulehdessä esittämään kritiikkiin niin tärkeänä, että se uhraisi toisen pääkirjoituksistaan hänelle vastaamiseen. Suorasukaisesti Tyyriä neuvottiin menemään ulkoministeri Paavo Väyrysen puheille

---

¹²³ HS 17.7.1980, s. 8. Palstalla muut lehdet siteerattu Vaasa-lehteä seuraavalla otsikolla: ”Tyyri ei ole meidän miehiämme”.

¹²⁴ Vihavainen 1991, s. 73, 260.

¹²⁵ HS 17.7.1980, s. 9.

¹²⁶ HS 15.7.1980, s. 12.

kysymään presidentin kisamatkan tarkoituksia, jos ne häntä niin kiinnostivat. Suomen Sosialidemokraatin suhtautuminen sekä presidentin että pääministerin kisamatkoihin oli artikkelin mukaan myönteinen, “kaksin verroin, jos niihin liittyi hyödyllisiä poliittisia tapaamisia”.¹²⁷ Tämä kertoo vasemmistolehtien suhtautumisesta kisoihin. Poliittisuutta ei juuri edes yritetty piilottaa. Viittaaminen Väyryseen yhdisti Jouko Tyyrin Keskustapuolueeseen, vaikka kirjoitus oli ilmestynyt Kansallisen Kokoomuksen äänenkannattajassa.

Suomen Sosialidemokraatin ennustus oli liian toiveikas. Presidentin kisamatkalla ei kaikesta päätellen ollut merkittäviä poliittisia tapaamisia. Tästä syystä Kekkonen oli mitä ilmeisimmin pettynyt matkan lopputulokseen. Leonid Brezhnev oli huonossa kunnossa, sillä hän oli lähtenyt heti kisat avattuun uudestaan lomalle. Juhani Suomi epäilee myös pääministeri Aleksei Kosyginin heikentyneen terveyden vaikuttaneen siihen, ettei keskusteluja poliittisista asioista ollut juuri käyty. Vietetyt yhteiset hetket kisoissa olivat Kosyginilta lähinnä henkisten hyvästien jättämistä Kekkoselle.¹²⁸

Kekkosen myöhemmin ilmestyneistä päiväkirjoista käy selvästi ilmi, että presidentti oli tyytymätön matkan antiin. Ehkä presidentin tyytymättömyyteen oli keskeisenä syynä se, että Anita Hallaman maaliskuussa 1980 tekemien tiedustelujen mukaan Brezhnev ottaisi Kekkosen vastaan, mikäli tämä päättäisi tulla käymään Neuvostoliitossa ja Brezhnev olisi siinä kunnossa, että tapaaminen olisi mahdollinen.¹²⁹ Näinhän ei lopulta käynyt. Kekkosen edellisestä Neuvostoliiton-matkasta oli jo kaksi vuotta aikaa, joten on luonnollista, että Kekkonen asetti matkalle paljon toiveita.

Juhani Suomen mukaan Kekkosen matka ei ollut kannanotto boikottikiistaan, vaan presidentti kaipasi tilaisuutta keskusteluun neuvostojohdon kanssa selvittääkseen, olisiko kansainvälisen tilanteen kiristyminen voinut vaikuttaa Suomen ja Neuvostoliiton suhteisiin.¹³⁰ Eri mieltä on ollut Seppo Keräsen haastattelema Pertti Paloheimo, jonka mukaan Kekkosen olympiamatka oli nimenomaan kannanotto Jimmy Carterin johdolla käynnistettyyn olympiaboikottiin. Kekkonen oli seurannut boikottikeskustelua vuodesta

---

¹²⁷ SSd 15.7.1980, s. 2.

¹²⁸ Suomi 2000, s. 613.

¹²⁹ Kirje Suomen Olympiakomitealta (Kosti Rasinperä) tasavallan presidentin kansliaan 14.4.1980.

Suomen Olympiakomitean kotimaan kirjeenvaihto, lähtevä (SUKA); Suomi 2004, s. 393.

¹³⁰ Suomi 2000, s. 611–613.

1978 lähtien hyvin tarkkaan. Paloheimo oli käynyt kisoja edeltäneen vuoden aikana kahdesti antamassa Kekkoselle raportin olympialaisten valmistelun etenemisestä. Paloheimo muisti myös Suomen urheilujohdon lokakuussa 1978 antaman, boikottiaikeita vastustaneen julkilausuman miellyttäneen presidenttiä.¹³¹

Sanomalehdissä ennakoitiin presidentin matkan luonne tällä kertaa täysin oikein. Esimerkiksi Helsingin Sanomat kirjoitti, että Kekkonen matkaa oli luonnehdittu presidentin kanslian tiedotteessa urheilumatkaksi, jolta ei ollut odotettavissa merkittäviä poliittisia keskusteluja.¹³² Näin Kekkonen tyytymättömyys nousee uuteen valoon. Silti vielä kisojen aikana esimerkiksi Turun Sanomissa esiintyi näkemyksiä, joiden mukaan ”gospodin Kekkonen” kävi jossain neuvotteluja puheenjohtaja Brezhnevin kanssa¹³³, joten jotkin tahot Suomessa olettivat Kekkonen matkaan kaikesta huolimatta sisältyneen epävirallisia neuvotteluja Suomen asioista. Ei ollut yllättävää, että Kekkonen matkusti uudelleen Neuvostoliittoon – tällä kertaa viralliselle vierailulle – vielä saman vuoden marraskuussa tavaten tällöin Brezhnevin. Tässä matkassa taisi olla kyse jo vähittäisestä valmistautumisesta presidentin vaihtumiseen kumpaisessakin maassa.

Yksittäisiä kritiikin siemeniä suomalaisia poliitikkoja kohtaan oli esiintynyt Tyyrin ja Steinbockin kirjoitusten ohella pienemmissä lehdissä. Tiedonantajan mustalle listalle Neuvostoliitto-vastaisuuden levittäjänä päässyt¹³⁴, Georg C. Ehnroothin johtama perustuslaillinen Express-lehti oli jo heinäkuun alussa arvostellut Urho Kekkonen Moskovan-matkaa. Express-lehden mukaan Kekkonen antoi Moskovan-matkallaan arvovaltaa kisoille, eikä tämä voinut jäädä vaille huomiota johtavalla läntisellä taholla. Lehti oli väittänyt lisäksi, että Kekkonen oli jo pitkään antanut Kremlin johdon ymmärtää olevansa halukas tapaamaan sitä.¹³⁵ Kekkonen siis halusi saada kaksi kärpystä yhdellä iskulla. Ei kuitenkaan liene epäilystä siitä, ettei entinen Suomen Urheiluliiton puheenjohtaja ja kova urheilumies ollut kiinnostunut myös kisojen urheilullisesta puolesta.

---

¹³¹ Keränen 1990, s. 186. On syytä huomioida, että Keräsen teos on ilmestynyt ennen Neuvostoliiton hajoamista.

¹³² HS 16.7.1980, s. 3; Suomi 2004, s. 379–380.

¹³³ TS 29.7.1980, s. 19. Rainer Kankamo puhui ”gospodin Kekkosesta” myös TS 27.7.1980, s. 16 (gospodin=toveri).

¹³⁴ Salminen 1996, s. 188. Tiedonantaja oli julkaissut 29.1.1980 listan niistä tiedotusvälineistä, jotka tehokkaimmin levittävät Neuvosto-vastaisuutta Suomessa.

¹³⁵ HS 5.7.1980, s. 7. Palstalla muut lehdet siteerattu Express-lehteä otsikolla ”UKK:n matka Moskovaan”.

Suomen poliittisen johdon matkaintoa on syytä verrata Ruotsin kuningaspariin. Ruotsin ulkopoliittinen asema oli kylmän sodan aikana ratkaisevasti erilainen kuin Suomen. Ruotsin kuningaspari ei isäntien toivomuksista huolimatta matkustanut Moskovaan kisoja seuraamaan. Myös YK:n pääsihteeri Kurt Waldheim oli kieltäytynyt kutsusta kisoihin. Varsinkin Tallinnan regatan järjestäjät olivat innolla odottaneet Ruotsin kuningasparin vierailua, mutta turhaan. Moskovassa liikkuneiden huhujen mukaan Ruotsin ulkoasiainministeriö olisi sekaantunut asiaan. Kuninkaan lehdistöpäällikkö tosin kiisti nämä epäilyt.¹³⁶ Ruotsissa hallituksen suhde Moskovan olympiakisoihin oli loppujen lopuksi varsin hyvin linjassa muiden länsimaiden kanssa, vaikka kiinnostusta kisoihin olikin ehkä joidenkin maiden johtoa enemmän¹³⁷. Vertailussa Suomeen Ruotsin valtionjohdon tilanne oli aika lailla päinvastainen.

2.6 Epäilevät oikeistolehdet, itsevarma vasemmistolehdistö

Leimaavaa kisojen edellä käydylle keskustelulle oli, että oikeiston puolelta kriittisimmät puheenvuorot tulivat tunnetuilta poliittisilta keskustelijoilta. Heidän kritiikkinsä kohdistui lähinnä Suomeen, varsinkin maan johdon toimintaan. Sen sijaan kriittisyyttä Neuvostoliittoa kohtaan ei samassa mittakaavassa esitetty. Kisoihin lähteneet toimittajat olivat ainakin ennen kisoja urheiluun keskittyneitä toimittajia. He eivät ottaneet kantaa kisoihin muuta kuin urheiluun liittyvissä asioissa, joista suurin mielenkiinto kohdistui loppuvaiheissa luonnollisesti urheilijoiden kisavalintoihin.

Suomalaisten sanomalehtien uutisointi Moskovan olympiakisoista niitä edeltävinä viikkoina oli määrältään vaihtelevaa. Levikiltään ja sivumäärältään pienempien lehtien kuten Savon Sanomien, Suomen Sosialidemokraatin ja Tiedonantajan osalta vähäinen uutisointi oli ymmärrettävää. Pienemmillä lehdilläkin oli kuitenkin halua ottaa kantaa Suomen asemaan koskien Moskovan olympiakisoja. Kirjoittelun määrä lisääntyi jokaisella lehdellä sitä mukaa, kun toimittajien lähteminen kisakaupunkeihin lähestyi. Niin oikeistossa kuin vasemmistossa oltiin kiinnostuneita kisoista ja niiden mukanaan

---

¹³⁶ Hbl 12.7., s.11.

¹³⁷ Esimerkiksi Isossa-Britanniassa suhde urheilupiirien ja maan johdon välillä oli huomattavasti räjähdysherkempi, kun poliittinen johto pääministeri Margaret Thatcherin johdolla olisi halunnut tukea Carterin boikottia. Maan olympiakomitea päätti kuitenkin toisin ja osallistui kisoihin.

tuomista ilmiöistä. Olympiakisoja kohtaan tunnettu mielenkiinto kertoo siitä, ettei millään lehdellä ollut varaa jättää kisojen käsittelyä vähemmälle.

Oikeistolehdille kisoja edeltävät viikot olivat tietyssä mielessä vaikeita. Suomalaisen urheilun oikeistovetoisuus oli ajan myötä tehnyt niistä urheiluun myönteisesti suhtautuvia ja siitä paljon kirjoittavia lehtiä, ehkä huippuna Turun Sanomat, mutta nyt tilanne oli haastava. Urheilu itseisarvona oli tietysti yhä kiinnostava, mutta Neuvostoliitto isäntämaana oli vaikeasti lähestyttävissä oleva asia. Tämän seikan voi nähdä kirvoittaneen ne kriittiset kommentit, joita Aamulehdessä ja Uudessa Suomessa esiintyi. Niille oli tilaus. Vasemmisto- ja oikeistolehtien välinen jakolinja ennen kisoja oli näkyvä. Niin sosiaalidemokraattinen kuin kommunistinen lehdistö suhtautui alkaviin kisoihin suurena mahdollisuutena ja oli hyvin varma kisojen onnistumisesta. Minkäänlaista muuta vaihtoehtoa ei nähty, vaikka kisojen ylle oli maalailtu kaikenlaisia uhkakuvia. Oikeistolehdistä taas kuvastui epävarmuus kisojen sujumisesta. Tiedot tiukoista turvatoimista ja vakava kisailme eivät aiheuttaneet valtavia hurraa-huutoja.

Politikointi kisojen alla liittyi kiinteästi nimenomaan puoluepolitiikkaan. Koska päähallituspuolueet SDP ja Keskustapuolue olivat monilukuisesti lähdössä edustamaan Suomea ja kaiketi myös itseään Moskovaan, näiden puolueiden lehdille oli luonnollista puolustaa Suomen virallista linjaa. Näin Savon Sanomat asettui samalle puolelle vasemmistolehtien kanssa kisoja edeltäneessä keskustelussa, tosin odotetusti kieltäen puoluepoliittisen pelin. Vastarannankiiskan rooli jäi Aamulehdelle ja Uudelle Suomelle, jotka molemmat yhdellä tiukalla kannanotolla haastoivat Suomen linjan. Eritoten Aamulehdessä julkaistu Jouko Tyyrin kirjoitus voidaan nähdä oppositiopuolue kokoomuksen vastaiskuna hallituspuolueille.

Suomettumissyytöksiltä ei Moskovan olympiakisojen alla vältytty. Leimaa antavaa keskustelulle Suomessa oli se, että kärkkäiksi tiedetyt oikeistolaiset kirjoittajat käsittelivät kisoja kielteisellä tavalla. Oikeistolehtien provosoivat kirjoitukset saivat vasemmistolehdissä aikaan tylyn reaktion. Huomiota herättävää on se, että myös sitoutumattomissa ja jopa oikeistolaisiksi luokiteltavissa lehdissä Steinbockin ja Tyyrin kirjoituksia kommentoitiin, ja vastaanotto oli yleisesti ottaen hyvin kielteinen. Silti niissä ei ihan samalla tavalla menty henkilökohtaisuuksiin kuin vasemmistolehtien vastauksissa. Kaiken kaikkiaan on todettava, että Suomen roolista Moskovan kisoissa

käytiin ennen kisoja varsin suorasanaista keskustelua. Oikeistolehdistä otettiin esille idänpoliittisesti varsin arkojakin kysymyksiä kuten vankileirien saaristo.

Kritiikin kärkkäin terä kohdistui Suomen poliittiseen johtoon. Itsesensuurin koura ei näin ulottunut itsekritiikkiin. Suomen rooli nähtiin pääasiassa sovittavana. Sen sijaan Neuvostoliiton johtoa ei mainittu jutuissa juuri lainkaan. Dan Steinbockin kirjoitus oli ainoa, jossa esitettiin suoraa ja teräväsanaisista kritiikkiä isäntämaan oloja kohtaan. Muuten kiistelystä muodostui lähinnä suomalaisten poliittisten ryhmittymien välinen sisäpoliittinen arvovaltataistelu. Mutta milloinkas Suomessa ei ulkoisista tai ulkopoliittisista asioista olisi saatu aihetta puolueiden välisiin kiistoihin.

3. Kisautisoinnin eri piirteet

3.1 Suomalaistoimittajien riippuvaisuus Olympiakomiteasta

Suomalaistoimittajille tarjoutui useita mahdollisuuksia tutustua Moskovan olympiakisojen valmisteluihin. Suomen ja Neuvostoliiton urheilutoimittajien välinen yhteistyö perustui pitkälti solmittuihin sopimuksiin. Suomen ja Neuvostoliiton yhteistyösopimukset liikuntakulttuurin alalla sisälsivät alkuvuodesta 1977 ja 1980 suomalaisen urheilutoimittajavaltuuskunnan vierailun Neuvostoliitossa. Vastavuoroisesti Neuvostoliiton urheilutoimittajat vierailivat Suomessa. Lisäksi spartakiadeissa eli Moskovan esiolympialaisissa kesällä 1979 oli paikan päällä noin 25 suomalaista urheilutoimittajaa. Yhteistoiminta perustui alun perin vuonna 1974 allekirjoitettuun yhteistyöpöytäkirjaan.¹³⁸

Neuvostoliittolainen uutistoimisto APN vastasi suomalaisen urheilutoimittajavaltuuskunnan vierailusta Tallinnaan ja Moskovaan maaliskuussa 1980. Huomionarvoista on, että alkuperäisen sopimuksen edellyttämän neljän henkilön valtuuskunnan sijaan suomalaistoimittajia oli mukana yli kaksikymmentä. Matkalla

---

¹³⁸ Suomen valtion urheiluneuvoston ja Sosialististen neuvostotasavaltojen liiton ministerineuvoston välinen pöytäkirja liikuntakulttuurin ja urheilun alalla 29.11.1976 ja 14.2.1979; Kirje 10.4.1979 Matti Salmenkylältä Neuvostoliiton Urheilutoimittajain Liitolle. Urheilutoimittajain liitto, Kauko-Aatos Leväahon kirjeistöä (SUKA).

olleiden toimittajien alueellinen ja edustamiensa lehtien poliittinen koostumus oli varsin tasapainoinen. Suomalaiset pitivät matkaa onnistuneena.¹³⁹

Sekä suomalaistoimittajat että Suomen olympiajoukkue olivat erityisasemassa valmistauduttaessa Moskovan olympiakisoihin. Suomen olympiajoukkueen johto, Pertti Paloheimon ja Kalevi Tuomisen johdolla, vieraili edeltävän olympiadin ajan useamman kerran vuodessa tulevien olympiakisojen isäntämaassa. Tälle pienelle joukolle Moskova tuli todellakin tutuksi. Kuten Suomen olympiajoukkueen ylijohtaja Pertti Paloheimo ja Olympiakomitean puheenjohtaja Jukka Uunila jo vuonna 1978 Suomen Moskovan-suurlähettiläälle Jaakko Hallamalle lähettämässään kirjeessä ennakoivat, oli ilmeistä, että monia ennalta arvaamattomia kysymyksiä tuli nousemaan esiin.¹⁴⁰ Omalta osaltaan yhteistyön tärkeänä palasena toimi Suomen joukkueen attasea, joksi vuonna 1978 valittiin upseerina myöhemmin aina kenraalitasolle asti noussut Matti Kopra. Attasea hoiti myös lehdistön asioita.¹⁴¹ Yhteistyö ja jatkuva kanssakäyminen näyttävät kaiken kaikkiaan olleen avainasioita.

Moskovan olympiakisojen akkreditointikiintiöt aiheuttivat pulmia suomalaisille, sillä lehtien kiinnostus kisoja kohtaan oli suurempaa kuin Neuvostoliiton asettamat rajoitukset. Syksyllä 1979 Suomelle oli tarjolla 59+9 paikkaa, eikä toimittajien pääsystä Tallinnaan ollut tietoa.¹⁴² Hyvästä ennakoinnista huolimatta tilanne eli pitkään boikottitilanteen selkiytymisen jälkeenkin. Vielä heinäkuun alkupuolella 1980 tilanne oli useiden toimittajien osalta epävarma. Tallinnan toimittajat saivat varmuuden matkaan pääsystään vasta aivan kisojen kynnyksellä. Kisapassit puuttuivat vielä 11.7.1980 seitsemältä eli puolelta Tallinnan akkreditoituista. Ongelmia aiheutti myös se, ettei uusia lisäkiintiön toimittajia ollut jaettu prioriteettien mukaan. Mikäli tilanne ei olisi ratkennut, olisivat suurimmat lehdet saaneet tulla toimeen pienemmällä määrällä

---

¹³⁹ Suomen valtion urheiluneuvoston ja Sosialististen neuvostotasavaltojen liiton ministerineuvoston välinen pöytäkirja liikuntakulttuurin ja urheilun alalla 14.2.1979; Kirje Urho Niemenkarilta Urheilutoimittajain liitolle 10.4.1980. Urheilutoimittajain liitto, Kauko-Aatos Leväahon kirjeistöä (SUKA).

¹⁴⁰ Kirje Suomen Olympiakomitealta (Jukka Uunila ja Pertti Paloheimo) suurlähettiläs Jaakko Hallamalle 14.3.1978. Suomen Olympiakomitean ulkomaan kirjeenvaihto, lähtevä (SUKA).

¹⁴¹ Attaseakäytäntö oli perinteinen tapa hoitaa olympiakisoihin liittyneitä asioita.

¹⁴² Suomen Olympiakomitean tiedotusvaliokunnan kokouspöytäkirja 22.10.1979. Suomen Olympiakomitea, Helge Nygrénin hallussa olleita asiakirjoja 10.3 (SUKA).

toimittajia.¹⁴³ Lopulta 15.7. tuli ratkaiseva tieto asioiden selkiytymisestä sen jälkeen, kun Suomen Moskovan-suurlähetystö oli ottanut asian hoitaakseen. Tosin lähetystöneuvos Jorma Inki mainitsi vielä sittenkin epävarmana, että ”viisumien pitäisi olla kunnossa”.¹⁴⁴ Epävarmuus toimittajien määrästä ja jakautumisesta oli varmasti omiaan aiheuttamaan epätietoisuutta toimittajien keskuudessa.

Suomi sai lehtimieskiintiönsä lopulta lisäpaikkoja sekä Moskovaan että Tallinnaan. Kiintiöt jaettiin pääasiassa lehtien koon mukaan. Mukana oli monia olympiakisojen konkareita. Esimerkiksi Uuden Suomen Jyrki Laelma oli jo kahdeksansissa olympiakisoissaan, ja Kansan Uutisten Eero Salonen oli ollut ensimmäistä kertaa olympiakisoissa jo Helsingissä 1952 – silloin Suomen koripallojoukkueen pelaajana. Näiden vastapainona monille olympiakisat olivat ensimmäiset paikan päällä. Joitakin mielenkiintoisia havaintoja voidaan toimittajien jakaumasta tehdä. Kun vertaillaan Lake Placidin ja Moskovan kiintiöitä, voidaan huomata, että Kansan Uutisilla ei ollut yhtään akkreditoitua toimittajaa talvikisoissa Lake Placidissa¹⁴⁵, mutta Moskovaan lehti lähetti ja nimenomaan sai lähettää peräti neljä toimittajaa kirjeenvaihtajan seuraksi¹⁴⁶. Suomalaisia lehtimiehiä oli Lake Placidin talvikisoissa kaiken kaikkiaan yli 50, joten Kansan Uutisten toiminta on jokseenkin hämmentävää. Vasemmistolehti panosti voimakkaasti Moskovassa pidettyihin kesäolympialaisiin jättäen Yhdysvalloissa järjestetyt talvikisat omaan arvoonsa.

Olympialaisten aattopäivänä kisoihin akkreditoituidet suomalaiset julkisen sanan edustajat kutsuttiin Moskovassa Olympiakomitean vastaanotolle¹⁴⁷. Urheilutoimittajat pyrittiin tällä tavalla liittämään kiinteästi urheilujärjestelmään. Samantapaisia keinoja käytettiin yleisemminkin. Olympiakomitea järjesti vuosittain perinteisen joulusaunan, johon esimerkiksi vuonna 1978 kutsuttiin noin 25 johtavaa urheilutoimittajaa eri

---

¹⁴³ Kirje Matti Salmenkylältä (Urheilutoimittajain liitto) Matti Kopralle Moskovaan 11.7.1980. Olympiakomitean ulkomaan kirjeenvaihto, lähtevä (SUKA).

¹⁴⁴ Sähke (kiireellinen) lähetystöneuvos Jorma Inkiltä Suomen Olympiakomitealle 15.7.1980. Olympiakomitean ulkomaan kirjeenvaihto, saapuva (SUKA).

¹⁴⁵ Sähke Suomen Olympiakomitealta Claire Sherredille 7.9.1979. Olympiakomitean ulkomaan kirjeenvaihto, lähtevä (SUKA). Lake Placidissa talviolympiakisoissa helmikuussa 1980 oli hieman päälle 50 suomalaista akkreditoitua lehdistön edustajaa.

¹⁴⁶ Liite 1.

¹⁴⁷ Kutsu Moskovan olympialaisiin akkreditoituille suomalaisille julkisen sanan edustajille, 2.7.1980. Suomen Olympiakomitean kotimaan kirjeenvaihto, lähtevä (SUKA). Kutsuista kertonut esimerkiksi SaS 19.7.1980, s. 15.

tiedotusvälineistä¹⁴⁸. Näin urheilujärjestöelämässä oli omaksuttu pitkälti liike-elämän ja politiikan toimintatavat.

3.2 Hämmäntävät ensireaktiot Moskovassa

”Jos haluat tietää, minkälaista on olla ja asua poliisivaltiossa, niin tule Moskovan olympiakisoihin. Varmaa kuitenkin on, ettei elämä täällä tavallisesti ole niin tiukasti valvottua kuin nyt ja syy tähän on selvä. Sitten Münchenin olympiakisojen ovat turvatoimet tiukentuneet kaikissa olympiakisoissa, mutta niin tiukkoja turvatoimia kuin Moskovassa 1980 ei ole ennen nähty.”¹⁴⁹

Suomen Tietotoimisto otti näillä sanoilla lentävän alun omalle olympiakirjoittelulleen pääkallonpaikalta Moskovasta. Suomalaisille toimittajille ei voinut tulla yllätyksenä Moskovan tiukka ja turvamiesten riveistä koostunut yleisilme, niin paljon siitä oli kirjoitettu kisojen alusviikkoina lehdissä. STT:n juttuun saattoi tosin vaikuttaa se seikka, että tietotoimiston toimittajilla oli saapumisensa jälkeen vaikeuksia saada asianmukaiset akkreditointikortit.¹⁵⁰ Tämä vaikeutti liikkumista kaupungissa. Toisaalta paljon ennakkohuomiota kerännyt turvatoimikysymys oli luonnollinen jutunaihe, kun varsinaiset kisatapahtumat eivät olleet vielä alkaneet.

Etenkin Turun Sanomien toimittajat keskittyivät Moskovaan päästyään useamman päivän ajan turvallisuusasioihin. Heikki Tuomi-Nikula kysyi, miksi pilata juhlat pikkumaisuuteen asti menevällä kontrollitoiminnalla. Heti ensimmäisenä päivänä hän oli joutunut kahdesti turvallisuusmiesten järjestämään kuulusteluun. Ensimmäisen aiheutti Tuomi-Nikulan kantama kirjoituslaite, toisen laittomaksi väitetty valokuvaaminen, jonka seurauksena toimittaja joutui luopumaan filmistään. Tällaisen toiminnan jatkuessa tuloksena saattoi olla ”lohduton raportti raudanlujasta poliisivaltiosta, jossa myös urheiltiin – rynnäkkökiväärien varjossa”. Samalle sivulle oli kuitenkin otettu uutistoimisto UPI:n Kirsten O. Lundbergin artikkeli ”Hymy herkkää kisakaupungissa”, jossa korostui olympiakisojen palveluammateissa toimineiden

---

¹⁴⁸ Suomen Olympiakomitean tiedotusvaliokunnan kokouspöytäkirja 10.10.1978, Suomen Olympiakomitea, Helge Nygrénin hallussa olleita asiakirjoja 10.3 (SUKA).

¹⁴⁹ HS 17.7.1980, s. 23 (STT).

¹⁵⁰ US 16.7.1980, s. 16; US 20.7.1980, s. 21.

ihmisten kohteliaisuus ja palveluallttius. Silti tavalliseen kansaan tämä kohteliaisuus ei ollut tarttunut.¹⁵¹ Hyvin selvä kontrasti näiden artikkeleiden välillä oli havaittavissa.

Veteraanitoimittaja Rainer Kankamo kertoi lämpimästä vastaanotosta kisakaupungissa, varsinkin miliisietien konetuliaseiden kohdalla, jotka oli ohitettava hiljaa ja varpaisillaan. Vähän vakavoiduttuaan hän myönsi tunteneensa häpeää Kansainvälisen Lehtimiesliiton puheenjohtajan Frank Taylorin jouduttua kulkemaan kuusi kertaa röntgen-valaisulaitteen läpi jonkin aina piipatettua. Virkailijoiden naureskelu oli sietämätöntä:

*”Oliko se slaavilaista huumoria yhden raukan anglosaksin kustannuksella? Ei, se oli sadismia nykyisen maailmantilan johdattamana. Sen ymmärtää että turvata pitää, mutta että tämän kaltaisia tarkastuksia pidetään muuallakin kuin olympiakylässä, menee yli kaikkien tähtien.”*¹⁵²

Turun Sanomien jutuissa on huomioitavaa, että toimittajat vahvistivat sanomansa läpimenoa kertomalla omakohtaisista kokemuksistaan. Rainer Kankamo kunnostautui humoristisena pakinoitsijana, mutta osasi myös vakavamman puolen. Seuraavana päivänä hän kertoi saaneensa keskusmiliisiltä iloisen uutisen: ”Hessua (Tuomi-Nikula, MT) ei ole koko päivänä pidätetty.”¹⁵³ Turun Sanomien kriittistä linjaa pyrki vahvistamaan yhdysvaltalaiselta uutistoimisto UPI:lta lainattu artikkeli ”*Kaikkien aikojen turvallisuusoperaatio Tiedottajat tutkittiin*”. Tämä noin 6000 tiedotusvälineiden edustajan kokema turvatarkastustahti tuli jatkuessaan muodostumaan vielä mielenkiintoisemmaksi kuin mikään varsinaisista urheilukilpailuista. ”Tukahduttavat turvallisuustoimet” ja ”alituiset väärinkäsitykset” alkoivat nostaa turhautuneisuuden asteen huippulukemiin. Kirjoittaja itse oli joutunut olemaan syyttä suotta pidätettynä 40 minuuttia, mikä oli kuitenkin vielä vähäistä. Järjestäjien ulkomaisille toimittajille antama porttikielto avajaisten kenraaliharjoituksiin oli myös hämmentävää.¹⁵⁴ Helsingin Sanomien mukaan jotkut televisioyhtiöt uhkasivat tämän takia jättää avajaiset kokonaan näyttämättä.¹⁵⁵ Lopulta asiassa päästiin sopuun.

---

¹⁵¹ TS 17.7.1980, s. 18. ”*Alku oli hankala*”.

¹⁵² TS 17.7.1980, s. 20.

¹⁵³ TS 18.7.1980, s. 18.

¹⁵⁴ TS 18.7.1980, s. 15.

¹⁵⁵ HS 18.7.1980, s. 22.

Turun Sanomien näkemykset aiheuttivat närkästystä poliittisen kentän vasemmalla laidalla. Tiedonantaja reagoi kirjoitteluun leimaamalla turkulaislehden kilpailijaksi Suomen äärioikeistolaisimman lehden maineesta. Tiedonantaja tehosti sanomaansa julkaisemalla kuvan Turun Sanomien Artukaisissa sijaitsevaa toimipaikkaa ympäröineestä turva-aidasta, jossa oli kuvatekstin mukaan vieläpä piikkilankavarmistukset ja alueella ympärivuorokautinen vartiointi sekä tv-kamera.¹⁵⁶

Verrattaessa Turun Sanomien uutisointia turvatoimista tämän tutkimuksen muihin oikeistolehtiin, ero on selkeä. Tiedonantaja oli siis siinä ehdottomasti oikeilla linjoilla, että Turun Sanomat oli suurista lehdistä kisojen aluspäivinä äärioikeistolaisin, jos kriteerinä oli tapa käsitellä Neuvostoliiton oloja. Esimerkiksi Uuden Suomen Jyrki Laelma ei nähnyt ollenkaan samanlaisia ongelmia kirjoittaessaan kisojen hukkuneen yllättävästi miljoonakaupunkiin. Miliisien määrän muutosta ei ollut syytä liioitella, korkeintaan yksinäinen vartiomies oli vaihtunut parivartioon.¹⁵⁷ Siltä päätelmältä ei voi välttyä, että Uuden Suomen toimittajat olivat varpaillaan Dan Steinbockin räväkän kirjoituksen jäljiltä. Kantaa ottavia kirjoituksia vältettiin.

Aamulehti oli samoilla linjoilla. Silläkin oli taustalla Jouko Tyyrin kriittinen kirjoitus. Urho Salon 18.7. ilmestynyt artikkeli ”*Hymy vielä kateissa*” edusti Aamulehdessä oikeastaan ainoana selkeästi problemaattista otetta. Salon mielestä aikaa vieneet turvatarkastukset olisi voinut vielä ymmärtää, jos edes olisi voinut laskea leikkiä. Mutta koska minkäänlaista arvostelua ei sallittu, hymyt jähmettyivät molemmin puolin. Toiveita kuitenkin oli, että alkuinnostuksen lauettua Moskova ryhtyisi taas hymyilemään.¹⁵⁸ Savon Sanomissa kiinnitettiin huomiota kaupungin siisteyden lisäksi sen rauhallisuuteen. Tiukat turvatoimet tietysti löivät leimansa kisailmeeseen, mutta ihmiset olivat ystävällisiä. Tullimiehen hymyileminen lentokentällä oli ollut jopa hämmentävää, eihän se ollut neuvostoliittolaiselta tullimieheltä odotettua käytöstä. Savon Sanomien Moskovan-toimitus uskoi vaikeuksien tarkoitettun voitettaviksi.¹⁵⁹

---

¹⁵⁶ TA 22.7.1980, s. 4.

¹⁵⁷ US 18.7.1980, s. 13. ”*Moskova on aina yllätys*”.

¹⁵⁸ AL 18.7.1980, s. 13.

¹⁵⁹ SaS 18.7.1980, s. 14, 15.

Hufvudstadsbladet sen sijaan kritisoi voimakkaasti tiukkoja turvatoimia. Se kysyi 17.7. numerossaan, oliko Moskovassa sillä hetkellä enemmän poliiseja kuin turisteja. Lehti hämmästeli sitä, ettei oma kansa ollut tervetullut pääkaupunkiinsa, jos ei sattunut asumaan poliisien ja sotilaiden muodostaman rautakehän sisällä. Olikin luultavaa, että kauppojen poikkeuksellisesti täysinä notkuneet hyllyt olisivat olleet yksi selitys tiukoille maan sisäisille turvatoimille. Jos maaseudulta tulevat olisivat päässeet näkemään kauppojen hyllyt, niiden tyhjentymiseen ei kauaa olisi kulunut. Toisena tärkeänä syynä nähtiin ulkomaalaisten ja neuvostoliittolaisten välisten kontaktien minimoiminen. Moskovassa vallitsi jännittynyt rauha, minkä takia oikea olympiatunnelma oli vielä kateissa.¹⁶⁰ Silti ainakin Göran Wallen oli jo kahta päivää myöhemmin sopeutunut elämään Moskovassa. Pienet vastoinkäymiset kuuluivat normaaliin olympialaisten kuvaan, ja pieniä arkipäiväisiä ongelmia karttamaan pyrkivä oli tullut väärään paikkaan.¹⁶¹ Mainittakoon, että ennen toimittajien lentämistä kisapaikalle Hufvudstadsbladet ei juuri ollut rummuttanut kisojen tiukkoja turvatoimia. Keskusteluun Suomen asemasta tämä ruotsinkielisen Suomen päälehti ei kisojen alla juuri osallistunut.

Vasemmistolaisten lehtien toimittajat eivät Moskovassa ongelmia nähneet. Suomen Sosialidemokraatin Jorma Raatikainen ja Mauri Kangaslampi totesivat, että kärsivälliset tulivat pärjäämään ja toisaalta terroristit turhautumaan. Turvatoimet olivat ennen näkemättömät ja turvatarkastukset veivät aikaa, mutta minkäänlaiseen arvosteluun näitä toimia kohtaan ei näytä olleen tarvetta. Kangaslammen mielestä tarkkuus oli ”tietysti hyvä asia”. Uskolla siihen, että tulevina päivinä systeemi jonkin verran tulisi löystymään, rauhoitettiin lukijoita¹⁶². Kansan Uutisten kokenut olympiakävijä Eero Salonen totesi puolestaan turvatarkastuksen perusteellisuuden aluksi hermostuttaneen, mutta se jälkeen siihen tottui ja lopulta sen ymmärsi. Sekä Suomen Sosialidemokraatissa että Kansan Uutisissa tuotiin esiin vuoden 1972 Münchenin olympialaisten tragedia. Jälkimmäisessä korostettiin lisäksi CIA:n aiheuttamaa uhkaa, ja tällä verukkeella kisaisäntien alkuperäistä monta kertaa voimakkaampi varovaisuus oli hyvin ymmärrettävää.¹⁶³ Tässä kysymyksessä vasemmistolehdet olivat yksimielisiä.

---

¹⁶⁰ Hbl 17.7.1980, s. 12.

¹⁶¹ Hbl 19.7.1980, s. 10. ”Moskvas chans ta revansch”.

¹⁶² SSd 16.7.1980, s. 12; 18.7.1980, s. 17.

¹⁶³ KU 18.7.1980, s. 11. ”Olipahan eroa saapumisessa”; SSd 18.7.1980, s. 17.

Suomen joukkueenjohtokaan ei hätkähtänyt tiukkoja turvatoimia. Valmennuspäällikkö Kalevi Tuominen vakuutti joukkueen tottuneen elämään Moskovan kaltaisissa olosuhteissa. Turvatoimet olivat ilmeinen välttämättömyys, ja Moskovassa ne oli Tuomisen mielestä hoidettu ”asiallisen napakasti”. Ruokakin oli tuttua suomalaisten elintarvikkeiden suuresta määrästä johtuen.¹⁶⁴ Joukkueen ylijohdajan Pertti Paloheimon mielestä Suomen joukkueen käytössä olleet tilat kisakylässä olivat parhaat mitä ikinä.¹⁶⁵ Suomen joukkueenjohto välitti lehdistön kautta kuvaa, että joukkueen oli hyvä olla Moskovassa.

3.3 Kaikkien aikojen avajaiset – mutta televisionkatsojat joutuivat pettymään

Tiedonantaja: ”*Henkeäsalpaava elämys*”

Kansan Uutiset: ”*Ennennäkemätöntä väriloistoa*”

Helsingin Sanomat: ”*Loistokas näytelmä Moskovassa*”

Uusi Suomi: ”*Upea näytelmä Moskovassa – Ystävyyden ja rauhan olympiakisat*”

Turun Sanomat: ”*Kisat alkoivat värikkäästi*”¹⁶⁶

Sanomalehtien käyttämät adjektiivit avajaisista olivat mahtipontisia. Mitään suuria eroja ei ilmennyt. Yhtä lailla Tiedonantajassa kuin Helsingin Sanomissa puhuttiin henkeäsalpaavista avajaisista.¹⁶⁷ Kaiken kaikkiaan urheilutoimittajat vaikuttivat helpottuneilta, kun kiusallisesta odottelusta ja vaikeasti käsiteltävissä olleista turvatoimien tiukkuudesta voitiin siirtyä tositoimiin.

Muutama asia avajaisuutisoinnista on syytä huomioida. Mitä on sanottava siitä, että Uusi Suomi korosti avajaisuutisoinnissaan nimenomaan ystävyyttä ja rauhaa? Siinä oli ehkä pieni sarkasmin siemen mukana. Samaa on sanottava Turun Sanomien Rainer Kankamon otsikoinnista ”*Loistavaa – ja siinä oli venäläinen sielu mukana!*” Silti nämä jutut lähemmin tarkasteltuna olivat edelleen hyvin myönteisiä ja jakoivat ansaittua

---

¹⁶⁴ HS 16.7.1980, s. 3, 21.

¹⁶⁵ SaS 22.7.1980, s. 11.

¹⁶⁶ Lehtien olympiaotsikot 20.7.1980, paitsi TA 22.7.2980.

¹⁶⁷ HS 20.7.1980, s. 3; TA 22.7.1980, s. 6.

kunniaa avajaistapahtumalle. Uusi Suomi korosti uskomatonta näytelmää, Turun Sanomissa taas ihmeteltiin taiteellisesti nautittavaa ja jättiläismäistä ohjelmaa.¹⁶⁸

Suomen kanta avajaisissa esitettyihin protesteihin oli ollut alusta pitäen selvä. Suomi noudatti perinteisiä olympiaseremonioita niin avajaisissa kuin myöhemmin palkintojenjaoissa, eikä lähtenyt ottamaan asiassa kantaa mihinkään suuntaan. Useimmat Länsi-Euroopan maat sen sijaan marssivat avajaisissa olympialipun alla, ja palkintojenjaoissa niille soitettiin kansallislaulun sijaan olympiahymni ja salkoon nostettiin olympialippu.¹⁶⁹ Savon Sanomien Jarmo Karjalainen piti boikotoijia ja olympialippujen suurta määrää avajaisissa hiljaisena mutta näkyvänä mielenosoituksena.¹⁷⁰

Avajaisistakaan ei selvitty ilman valituksia ja pahoja puheita. Kitinän aiheuttaja oli Yleisradio, joka aiemmissa kisoissa tavaksi tulleen käytännön mukaisesti näytti avajaisista vain niiden virallisen osuuden. Näin juuri se osa juhlallisuuksista, josta toimittajat hehkuttivat lehdissä, jäi suomalaisilta televisionkatsojilta näkemättä. Tästä ei Tiedonantajassa pidetty:

”Yleisradion selitys siitä, ettei etukäteen osattu aavistaa neuvostoliittolaisten liikuntaesitysten olevan niin korkeata luokkaa, että niitä olisi kannattanut näyttää Suomen televisiossa, on lähinnä uskomatonta. Tuntuukin siltä, että kyse ei niinkään ollut tietämättömyydestä vaan eurovision määräämästä linjasta johon alistuttiin. Unohdettiinhan” myös Tallinnan avajaiset.

--

Täytyy vain toivoa, että Ylen johdossa otetaan oppia tästä kulttuuri- ja ulkopoliittisesta tunaroinnista.”¹⁷¹

Tiedonantaja uhrasi viikonlopun taukonsa jälkeen lähes kokonaisen numeron toista pääkirjoitusta myöten Yleisradion haukkumiseen ja vaati syyllisten saattamista vastuuseen. Yleisradion oli pettänyt suomalaisten luottamuksen, näyttihän jopa Länsi-

¹⁶⁸ TS 20.7.1980, s. 1; US 20.7.1980, s. 17.

¹⁶⁹ US 13.7.1980, s. 15.

¹⁷⁰ SaS 20.7.1980, s. 14. Jarmo Karjalaisen ”tästä tänään” -palsta.

¹⁷¹ TA 22.7.1980, s. 2. ”Ylen tunarointi”.

Saksa avajaiset kokonaisuudessaan. Aihetta käsiteltiin ainakin kuudessa eri artikkelissa, ja seuraavina päivinä lisää.¹⁷² Vaikka muissakin lehdissä huomioitiin tämä asia, esimerkiksi Uuden Suomen mukaan katsojat olivat raivoissaan asiasta ja tukkivat linjat Yleisradion palautepuhelimeen¹⁷³, samankaltaista ajojahtia ei niissä harrastettu.

Missään lehdessä ei kuitenkaan vedottu siihen seikkaan, että tämä ”munaukseksi” leimattu moka oli osittain järjestäjien syytä. Nämä nimittäin estivät läntisten tiedotusvälineiden edustajien pääsyn seuraamaan avajaisten kenraaliharjoituksia. Silti avajaisten taiteellisesta tasosta oli saatu etukäteen riittävästi tietoja. Heikki Tuomi-Nikula surkutteli ennen avajaisia sitä, etteivät suomalaiset televisionkatsojat saaneet nähdä juhlan hienointa osaa¹⁷⁴. Tiedonantaja tarttui tähän epäkohtaan vasta avajaisten jälkeen. Joka tapauksessa se kiinnitti huomionsa sellaiseen asiaan, jossa se uskoi sillä olevan vaikutusvaltaa. Näin Tiedonantaja saattoi myös hyökätä sosiaalidemokraatteja vastaan. TV-1:n johtajan, sosiaalidemokraattisen Arne Wessbergin avajaiskohua vähätelleestä asenteesta lehti ei pitänyt.¹⁷⁵ Avajaisten toinen osa nähtiin seuraavana viikonloppuna nauhoitettuna lähetyksenä, joten aivan kuuroille korville ei arvostelu kaikunut. Väitteet ulkopoliittisesta tunaroinnista olivat eittämättä tietoista liioittelua ja sanoman tehostamista.

Moskovan sää oli ollut avajaisia edeltäneinä päivinä sateinen. Avajaisten osalta asia varmistettiin kemikaaleja taivaalle levittäneillä seitsemällä pilvenhajottajalentokoneella, joten Lenin-stadionilla saatiin juhlia avajaisia ilman sadetta. Helsingin Sanomien edellisenä vuonna kirjeenvaihtajakautensa päättänyt Erkki Pennanen arvioi tätä asiaa kriittisesti:

*"Läntisten lentoyhtiöiden edustajista oli kuitenkin merkillistä, että jotkut Aeroflotin ja itäsaksalaisen Interflugin koneet saivat laskeutua samaan aikaan, kun läntisten yhtiöiden koneita ei päästetty tulemaan. **Läntisissä diplomaattipiireissä** oltiin taipuvaisia epäilemään, että Moskovan ilmatilan sulkemisen takana oli merkittävämpiä syitä. Neuvostoviranomaiset **muka** näin*

---

¹⁷² TA 22.7.–24.7.1980. Tiedonantaja oli kisojen aikana 12- tai 16-sivuinen sanomalehti.

¹⁷³ US 20.7.1980, s. 18. "Katsojat raivoissaan –"Avajaisten show uusiksi!"

¹⁷⁴ TS 19.7.1980 extra-liite, s. 3.

¹⁷⁵ TA 22.7.1980, s. 2.

*torjua mahdolliset terroristien aikeet räjäyttää matkustajakone Moskovassa tai sen yläpuolella avajaispäivänä.*¹⁷⁶

Pennanen jatkoi seuraavana päivänä kisaisäntien järjestelykoneiston toimivuuden pohtimista:

”Monia kisoja kiertäneet lehtimiehet ovat kuitenkin valmiita tunnustamaan, etteivät tekniset lehdistöjärjestelytkään jätä juuri toivomisen sijaa.

--

*”Neuvostoliitossa asunut ulkomaalainen huomaa helposti myös isäntien vilpittömän yrityksen riisua ylenmääräistä byrokraattisuutta ja pyrkiä joustavuuteen. Ovia ja luukkuja ei enää lyödä töykeästi kiinni nenän edessä.”*¹⁷⁷

Erkki Pennanen näytti löytäneen entiset Moskovan- uutisoinnin lauserakenteet varsin helposti. Esimerkiksi Pennanen käyttämä termi ”Neuvostoliitossa asunut ulkomaalainen” tarkoitti mitä todennäköisimmin häntä itseään. Ei ollut myöskään yllättävää, että Pennaselle annettiin vastuu tällaisista kirjoituksista. Myöhemmin Erkki Pennanen on Turo Uskalin haastattelussa kertonut Moskovan kirjeenvaihtajakauden vaikuttavan yhä vuosikymmeniä myöhemmin hänen journalismiinsa.¹⁷⁸

Suomen Sosialidemokraatissa tuotiin esiin, miten Pohjoismaiden ja Ison-Britannian lehdistössä vedettiin rajua linjaa Neuvostoliitosta puhuttaessa. Seppo Heikki Salonen totesi Suomesta käsin olympialaisia koskevaa lehtikirjoittelua seurattuaan tullessaan siihen tulokseen, että oli kuin kaikki liennytyksen aikaiset julkilausumat olisivat olleet vain unta. Esimerkkeinä olivat Dagens Nyheterin kirjoitus ”*Kisat KGB:n varjossa*” ja brittiläisen Daily Expressin tiukkoja turvatoimia kuvannut ja kyynisyyttä uhkunut pilapiirros. Vaikka eri kansainvälisissä järjestöissä oli yritetty tehdä liennytystä edistävää työtä, journalistit olivat valmiit avaamaan kylmän sodan heti tilaisuuden

---

¹⁷⁶ HS 21.7.1980, s. 22. ”*Miksi ilmatila suljettiin –Länsi tivaa selvitystä kisaisänniltä*”. Myöhemmin uutisoitiin, että lentokentän sulkikin avajaispäivänä hyökkäysuhka. HS 27.7.1980, s. 32.

¹⁷⁷ HS 22.7.1980, s. 19. ”*Isännät selviytyvät kisoistaan*”.

¹⁷⁸ Myös Uuden Suomen kirjeenvaihtajana toimineella Pentti Sadeniemellä on ollut samanlaisia kokemuksia. Uskali 2003, s. 378.

tullen. Poikkeuksiakin tästä linjasta läntisessä maailmassa oli, kuten brittiläinen *The Guardian*, joka sai Seppo Heikki Saloselta kiitokset journalismistaan.¹⁷⁹

Kansan Uutisissa otettiin hanakasti kantaa turvajärjestelyihin. Kirjeenvaihtaja Seppo Laakso totesi turvallisuusjärjestelyistä tuohtuneiden tarkoituksenmukaisesti unohtaneen sen, että keinotekoisista jännitystä olympiakisojen ympärille oli luotu nimenomaan lännessä.¹⁸⁰ Eero Salosen mielestä ei ollut mitenkään selvää, milloin osallistujien turvallisuudesta oli huolehdittu liikaa, milloin liian vähän.¹⁸¹ Sapiskaa saivat sekä suomalaiset että amerikkalaiset tiedotusvälineet, jotka etsimällä etsivät kisoista vain negatiivisia piirteitä. Tueksi otettiin erään suomalaisen korkea-arvoisen kisavieraan, SKP:n puheenjohtajan Aarne Saarisen mielipide. Tämä oli kehunut Moskovassa kisoja ”komeiksi” ja ”mahtaviksi”. Ylisanoja ei säästely. Mutta jo varhain kisojen alussa Kansan Uutisten Salonen oli valmis myöntämään, että Moskovan olympiakisoista muodostui historian poliittisimmat.¹⁸²

Suomen ulkoministeriön salaiseksi määrätty ja vain rajatulle ryhmälle suunnattu yhteenveto neuvostoliittolaisten olympiakisoja varten tekemästä Poliittisen aktivistin oppaasta maaliskuulta 1980 antaa hyvän esimerkin kisojen kytkemisestä politiikkaan. Olympiakomiteasta jakelun piiriin kuului puheenjohtaja Jukka Uunila. Kalevi Tuominen on myöhemmin väittänyt saaneensa tämän asiakirjan tietoonsa vasta kisojen jälkeen¹⁸³. Joka tapauksessa asiakirja on päätynyt ainakin urheilun monitoimimies Helge Nygrénille. Poliittisen aktivistin oppaasta ilmenee, että Neuvostoliitto näki omissa olympiakisoissaan valtavan propagandahyödyn mahdollisuuden.¹⁸⁴ Olympiakisojen myöntämisestä Neuvostoliitolle pyrittiin ottamaan kaikki mahdollinen hyöty irti. Olympiakisojen myöntäminen haluttiin näin kääntää myönnytykseksi hyvästä toiminnasta sekä urheilun saralla että kansainvälisessä politiikassa yleensä. Näistä lähtökohdista ei ole ihme, että poliittisuus oli jatkuvasti läsnä Moskovan olympiakisoissa. Siitä pitivät huolen omalta osaltaan molemmat johtavat suurvallat.

---

¹⁷⁹ SSd 23.7.1980, s. 2. ”*Olympialaisten kriisi vielä edessäpäin*”.

¹⁸⁰ KU 26.7.1980, s. 14.

¹⁸¹ KU 21.7.1980, s. 5.

¹⁸² KU 23.7.1980, s. 1, 9.

¹⁸³ Tuominen 1998, s. 111.

¹⁸⁴ Liite 2.

Turvatoimiin suhtauduttiin avajaistenkin jälkeen eri tavoin. Savon Sanomien kisatoimitus yhtyi Pertti Paloheimon näkemykseen, että kisafiilinki oli jo avajaispäivään mennessä muuttunut ”päivä päivältä letkeämmäksi”¹⁸⁵ Turun Sanomissa sen sijaan kerrottiin ruotsalaisesta lehtimiehestä, jonka oli hotellissa ollessaan yllättänyt kova vessahätä. Turvallisuusmiehet eivät olleet antaneet hämätä itseään, vaan yksi mies oli seurannut lehtimiestä ”paikkaan, jossa kuninkaatkin haluavat olla yksin”.¹⁸⁶ Mutta pikku hiljaa asioihin totuttiin, ja ensimmäisen kisaviikon lopulla myös Turun Sanomien toimittajien mielestä jättiläismäinen järjestelykoneisto oli vihdoin alkanut rullata, ilmeet olivat pehmentyneet ja tunnelma rentoutunut.¹⁸⁷ Helsingin Sanomien Hannu Hänninen puolestaan väitti tottuneensa viikossa metallinilmaisimeen, vaikka oli suorastaan raivostuttavaa, miten nopeasti ihminen tottui vapautensa rajoittamiseen.¹⁸⁸

Kaiken kaikkiaan tilanne normalisoitui hiljalleen kisojen päästyä kunnolla vauhtiin. Turvatoimista valittaminen väheni, eikä uutisoinnista enää juurikaan erottanut, että olympiakisoissa oltiin Neuvostoliitossa eikä jossain totutummassa olympiaympäristössä. Eikä kukaan olisi varmasti jatkuvaa valitusta tiukoista turvatoimista jaksanut lukea.

3.4 Kurkistus moskovalaiseen elämänmenoon

Moskovan olympiakisat antoivat mahdollisuuden kirjoittaa neuvostoliittolaisten elämästä ja neuvostoyhteiskunnan toiminnasta. Etenkin isommilla lehdillä oli niistä monta toimittajaa olympiakisoissa, että urheilutapahtumien ohessa oli mahdollista irrottaa joku tekemään juttuja kaupungilta. Toimittajien liikkumismahdollisuudet Moskovassa olivat olympiakisojen aikana rajalliset, mikä aiheutti omat ongelmansa juttujen tekemisessä. Moskovasta muualle Neuvostoliittoon näyttää kisojen aikana päässeeseen vain Ilta-Sanomien Arto Teronen, joka ilmeisesti ainoana suomalaisena sanomalehtitoimittajana sai luvan matkustaa Kiovaan ja Minskiin seuraamaan Suomen jalkapallojoukkueen otteluita. Muut lehtimiehet joutuivat seuraamaan näitä otteluita television välityksellä Moskovassa, vaikka Suomen Olympiakomitea oli yrittänyt

---

¹⁸⁵ SaS 20.7.1980, s. 16.

¹⁸⁶ TS 22.7.1980, s. 19.

¹⁸⁷ TS 24.7.1980, s. 21; TS 25.7.1980, s. 18. ”Ivan hymyilee jo”.

¹⁸⁸ HS 25.7.1980, s. 26.

selvittää toimittajien pääsemistä ottelupaikoille.¹⁸⁹ Liikkumisrajoitukset olivat Neuvostoliitossa yleisemminkin rajoittamassa toimittajien työtä.¹⁹⁰

Moskovan olympiakisoissa suomalaistoimittajien kiinnostus isäntäkaupunkia kohtaan oli vaihtelevaa. Aamulehdellä eikä Hufvudstadsbladetilla ollut omaa vakituista kirjeenvaihtajaa Moskovassa. Juuri näiden lehtien kiinnostus Neuvostoliittoon maana ja isäntäkansaan oli Moskovan olympiakisojen aikana suurta. Olympiakisat antoivat mahdollisuuden välittää lukijoille poikkeuksellista omakohtaista kuvausta Neuvostoliitosta. Mutta minkälaisen kuvan Moskovasta kaupunkina ja moskovalaisista suurvallan pääkaupungin asukkaina nämä lehdet antoivat?

Aamulehti lähetti yhden toimittaja-kuvaaja-parin tekemään juttuja Moskovasta. Kisa-akkreditointia vailla olleet Raimo Tuomi ja kuvaaja Eino Nieminen viihtyivät Moskovassa kaksi viikkoa. Tuomi kuvasi monipuolisesti moskovalaisen elämänmenon eri puolia lähes päivittäin. Kisojen isäntänä toimi elävä ja ystävällinen suurkaupunki. Moskovalaiset olivat ystävällisiä ihmisiä, ja kaupungissa oli edullista tehdä erilaisia asioita kuten matkustaa, käydä ostoksilla tai lotota. Boikotin myötä kisajärjestäjien palveluja oli kisavieraille yli tarpeen. Kaiken kaikkiaan kaupungin infrastruktuuri oli miellyttävä. Myös Suomen ja Neuvostoliiton välinen yhteistyö, joka näkyi Moskovassa eritoten monina suomalaisina tuotteina, sai Tuomen innostumaan.¹⁹¹

Piikittelyä Raimo Tuomi ei juuri harrastanut, mutta yksi lehtijuttu on kuitenkin mainittava. Tuomi oli vuosia aikaisemmin päässyt vierailemaan Novodevitsin luostarin hautausmaalle, jossa oli entisen neuvostojohtajan Nikita Hrustsevin hauta. Hän kertoi lukeneensa aiemmin suomalaisista lehdistä, että tuhannet moskovalaiset kävivät päivittäin viemässä kukkia entisen johtajansa haudalle. Tuona talvena haudalla ei kuitenkaan ollut käynyt kukaan, sillä haudalle olisi joutunut talsimaan paksun hangen läpi.¹⁹² Tällaiset yksittäiset tarinat eivät muuta muuksi sitä tosiseikkaa, että yleissävy näissä jutuissa oli Neuvostoliittoa kohtaan myönteinen.

---

¹⁸⁹ SaS 23.7.1980, s. 12; Sähke Anneli Schwartzilta (Suomen Olympiakomitea) attasea Matti Kopralle 1.7.1980. Suomen Olympiakomitean kirjeenvaihto, lähtevä (SUKA).

¹⁹⁰ Valkonen 1998, s. 15–18.

¹⁹¹ AL 21.7.1980, s. 17; 22.7.1980, s. 15; 29.7.1980, s. 28; 30.7.1980, s. 12.

¹⁹² AL 25.7.1980, s. 24. ”Jonot eivät lopu”.

Hufvudstadsbladetin Göran Ek sen sijaan tarkasteli neuvostoelämän eri puolia kriittisemmin. Valokuvaamisen ongelmallisuus oli silmiin pistävää. Kuvauskiellot kertoivat Ekin mielestä epäluuloisuudesta ulkomaalaisia kohtaan. Tavalliset neuvostokansalaiset suhtautuivat valokuvaamiseen eri tavoin. Innostuneet olivat sittenkin poikkeustapauksia. Tämä epäluuloisuus, vaikka olikin vanhaa perua, ei kuitenkaan voinut säilyä kauaa. Vaikka siinä hotellissa, jossa Ek asui, aamiainen oli huippuhyvä, yleensä Neuvostoliitossa jokin oli loppu.¹⁹³ Neuvostoliitossakin herrat olivat herroja, mutta kylpylän aamu-uinnilla näki hetken ministeriöiden korkea-arvoiset työntekijät ja tavalliset työläiset tasa-arvoisina. Ulkomaalainen taas saattoi tuntea kylpylässä itsensä anonyymiksi moskovalaiseksi.¹⁹⁴ Kylpyläjuttu toi esille neuvostoelämän iloisen puolen.

Muuri neuvostoliittolaisten ja ulkomaalaisten välillä oli ilmiselvä, ja se näkyi stadioneiden omista katsomolohkoista alkaen. Neuvostokansalaisilla ei koskaan aikaisemmin ollut esiintynyt niin vähäistä kiinnostusta hakea kontaktia ulkomaalaisiin kuin olympiakisojen aikana. Syynä saattoivat olla monet varoitukset ulkomaalaisten vaarallisuudesta. Yhteisymmärryksen puute vaivasi yhteyksien luomista. Ulkomaalaisten oli mahdotonta nähdä tavallisten neuvostoliittolaisten perheiden arkipäivän elämää.¹⁹⁵ Rahanvaihto Moskovassa oli Göran Ekin mukaan riskialtista puuhaa, ja se oli hoidettava salaa ja nopeasti. Moskova oli läpikäynyt suursiivouksen, jonka seurauksena muun muassa ilotytöt olivat hävinneet katukuvasta. Juoppoja näkyi yhä varsinkin yöaikaan, mutta kukaan ei tuntunut kiinnittävän heihin juuri huomiota.¹⁹⁶ Kisoista hyötyivät neuvostoliittolaisten ohella niin suomalaiset kuin länsisaksalaiset yritykset. Suomalaisyritysten toimivasta yhteistyöstä Neuvostoliittoon kertoi se, että taloudellisesti puhuttiin monista sadoista miljoonista markoista.¹⁹⁷

Muut suomalaislehdet tyytyivät yksittäisiin juttuihin neuvostoliittolaisesta elämänmenosta. Savon Sanomissa turistina kisoissa ollut Markku Heiskanen kertoi, että kisavieras kohtasi monia ongelmia Moskovassa. Byrokraattisuus ja pitkät kulkuyhteydet eivät olleet uusia asioita. Se, mitä Heiskanen erityisesti jäi kaipaamaan, oli ihmisten

---

¹⁹³ Hbl 23.7.1980, s. 4. Sosialismissa kuvalle on perinteisesti annettu suuri merkitys. Hietala 1993, s. 17.

¹⁹⁴ Hbl 25.7.1980, s. 2. ”I badet blir man jämlik”.

¹⁹⁵ Hbl 30.7.1980, s. 8. *Bilder från Moskva: Det finns en mur...*”.

¹⁹⁶ Hbl 23.7.1980, s. 4.

¹⁹⁷ Hbl 24.7.1980, s. 2.

hymy, lämpö ja sydämellisyys. Paikalliset vieläpä karttelivat eivätkä halunneet joutua tekemisiin turistien kanssa. Näin kansojen välisen ystävyyden lujittaminen ei toteutunut, kun keskinäisen kanssakäymisen hedelmällinen vuorovaikutus jäi saamatta. Mutta oliko tämä juuri se, mihin pyrittiin?¹⁹⁸ Heiskasen kirjoitusta kyllä ihmeteltiin seuraavan päivän yleisönosastokirjoituksessa, jossa vedottiin Savon Sanomien naistoimittajaan. Tämän luoma kuva Moskovasta oli hämmästyttävän erilainen.¹⁹⁹ Leena Mallat hehkutti jo ennen kisoja suurkaupungin siisteyttä²⁰⁰, ja sama vire jatkui kisojen aikana. Kaikki moskovalaiset olivat erinomaisen herttaisia ja auttavaisia. Muutama ”yrmyinen poikkeus” oli vahvistamassa sääntöä. Ja kun joillekin neuvostoliittolaisille oli selvinnyt Mallatin olevan suomalainen, oltiin entistä mukavampia.²⁰¹ Muissakin artikkeleissaan Mallat jatkoi samalla linjalla. Kansan Uutisten Eero Salonen taas tuli hyvin toimeen taksikuskin kanssa kieliongelmista huolimatta. Ystävällisyydellä pääsi lyhyessä ajassa läheiseen yhteisymmärrykseen.²⁰²

Turun Sanomat puolestaan viljeli muutamia kielikuvia, joista on havaittavissa tietty stereotyyppinen asenne neuvostoliittolaisiin. Rainer Kankamo kertoi tavaratalosta, jossa ”mummut häärivät pullatiskin takana ja miehet työnsivät kassiin stolishnajaan”. Tämä näky lienee pehmittänyt toimittajan, sillä juuri samaisessa jutussa hän kertoi jättiläismäisen järjestelykoneiston lopulta alkaneen rullata ja otteen ohjaksista vähän höllentyneen.²⁰³ Olle Bengtson taas keskittyi Moskovon rakennustaiteeseen. Moskovassa oli keskitytty laadun sijasta määrään. Rakennustyötä oli tehty paljon, mutta yksityiskohdissa oli ratkaisevia puutteita: kulmikkaita ja huolimattomasti pystytettyjä betonielementtejä, vinoja seiniä, epätasaisia lattiapintoja, vetoisia ikkunoita ja ovia, joita ei käynyt sulkeminen. Työvoiman ammattikoulutus ei ollut pysynyt nopean teknisen kehityksen tahdissa.²⁰⁴ Turun Sanomien turvatoimien suhteen kriittinen linja ylsi tällekin saralle.

Moskovon olympiakisojen kulttuuriohjelmaa pidettiin poikkeuksellisen monipuolisena. Tarjonta ulottui sirkuksesta klassiseen musiikkiin ja elokuvaan. Niinpä, vaikka Kansan

---

¹⁹⁸ SaS 27.7.1980, s. 8.

¹⁹⁹ SaS 30.7.1980, s. 9. ”Toimittajan hymytön Moskova”.

²⁰⁰ SaS 18.7.1980, s. 14.

²⁰¹ SaS 24.7.1980, s. 14. ”Laihat ja lihaksikkaat”.

²⁰² KU 26.7.1980, s. 11. ”Elekielellä isojakin asioita”.

²⁰³ TS 24.7.1980, s. 21. ”Loistava palkinto – oikea jäätelö!”.

²⁰⁴ TS 2.8.1980, s. 15. ”Ei kultaa rakennustaiteesta”.

Uutisten Eero Salonen olikin valitellut ajan puutetta²⁰⁵, hän lopulta päätyi seuraamaan sirkustaiteilijoiden esityksiä²⁰⁶. Kommentit kulttuuriohjelmasta olivat poikkeuksetta kehuja, myös oikeistolaisissa lehdissä, mikä ei sinänsä ollut yllättävää. Neuvostoliitto osasi hyödyntää tällä tavalla olympiakisojen antaman mahdollisuuden oman kulttuurin esille tuomiseksi.

Neuvostoliiton tuntemus oli Suomessa kylmän sodan aikana yleisesti ottaen hyvällä tasolla. Monimuotoisen yhteistyön seurauksena suomalaisilla oli ennen kaikkea käytännön ymmärrystä Neuvostoliitosta. Suomalaiset tiesivät, ettei lännessä esitetty kauhistelu totalitaristisesta diktatuurista ollut täysin totta. Neuvostoliitto oli pikemminkin maa, jossa kaikki oli mahdollista. Tuntemus ulottui muun muassa itänaapurin mustaan pörssiin, jonka kautta hankittiin niin kulutustavaroita, viinaa kuin tupakkaa. Toisaalta itänaapurissa suomalaiset olivat erikoisasemassa.²⁰⁷ Suomalaislehtien toimittajilla oli kieltämättä perspektiiviä kirjoittaa Neuvostoliitosta. Niin Aamulehden Tuomi kuin Hufvudstadsbladetin Ek vertasivat olympiakisojen aikaista Moskovaa aikaisemmin näkemäänsä ja kokemaansa.

Kaiken kaikkiaan oikeistolaiset ja sitoutumattomat lehdet olivat huomattavasti kiinnostuneempia raportoimaan ja kommentoimaan olympiakisojen aikana Moskovasta kaupunkina kuin vasemmistolehdet. Viime mainitut keskittyivät tiiviisti kisojen urheilulliseen antiin. Oikeistolaisten lehtien provokatiivisiin, Neuvostoliitosta kertoneisiin kirjoituksiin ne toki vastasivat. Huomattavaa on, että nimenomaan oikeistolaiset puoluelehdet Savon Sanomat ja Aamulehti levittivät ystävällismielistä kuvaa Neuvostoliitosta monissa artikkeleissa. Tässä asiassa nämä lehdet kunnostautuivat. Mikään lehti ei ainakaan liiemmin repostellut neuvostoliittolaisen yhteiskunnan epäkohdilla. Suomalaisen lehdistön kuvaus neuvostoliittolaisten elämästä oli yleisesti ottaen varsin myönteistä. Mitenkään yhtenäiseksi sitä ei kuitenkaan voi sanoa. Hufvudstadsbladetin luoma kuva oli jokseenkin erilainen verrattuna Aamulehteen. Savon Sanomien osalta ei kannata puhua yhtenäisestä linjasta. Kaiken kaikkiaan jokainen lehti loi oman kuvansa naapurimaan pääkaupungista. Keskustelua aiheesta ei lehdistössä virinnyt.

---

²⁰⁵ KU 23.7.1980, s. 9.

²⁰⁶ KU 27.7.1980, s. 11. ”Kokonaisuus huomattu”.

²⁰⁷ Susiluoto 1996, s. 81–83.

3.5 Suomalais- ja neuvostoliittolaispoliitikot kisoissa

Suomen johto vieraili monilukuisesti Moskovassa. Suomalaispoliitikot eivät nousseet olympiakisojen aikana keskiöön, vaan heidän roolinsa oli näyttäytyä, mutta pysyä katsomon puolella. Suomalaisia poliitikkoja ei myöskään painostettu kisoissa puhumaan ylipäättään poliittisista asioista. Heille kisat olivat ennen kaikkea turistimatka, jonka aikana oli mahdollista parantaa julkisuuskuvaa. Presidentti Kekkonen kisavisiittiä seurattiin lehdissä tarkasti. Monelle suomalaiselle syöpyi lähtemättömästi mieleen Moskovan olympialaisista kuva, jossa Neuvostoliiton pääministeri Aleksei Kosygin ja Suomen presidentti Urho Kekkonen seurasivat Pertti Karppisen voittoon päättynyttä miesten yksikkösoudun loppukilpailua Krylatskojen soutustadionilla. Se ei ole ihme, sillä kyseinen kuva julkaistiin lähes jokaisessa tämän tutkimuksen sanomalehdessä.

Mikä kiintoisaa, yleensä katsomosta on rajattu kuvaan juuri tämä kaksikko. Joissain kuvissa näkyy adjutantti taka-alalla. Esimerkiksi Uusi Suomi tarjosi liioitellen Kekkonen ja Kosyginin yhteispotrettia oikein kaksin kappalein samalla sivulla²⁰⁸. Se ei ollut kuitenkaan niin mielenkiintoista kuin se, että Kekkonen ja Kosyginin lisäksi katsomossa oli kolmaskin korkea-arvoinen poliitikko. Pronssille yksikkösoudussa Karppisen ja Neuvostoliiton Vasili Jakushan jälkeen sijoittunutta Peter Kersteniä kannusti Saksan demokraattisen tasavallan pääministeri Willy Stoph. Tosin hänet nimettiin Turun Sanomissa ja myös Suuressa olympiateoksessa virheellisesti Erich Honeckeriksi.²⁰⁹ Huomattavaa samannäköisyyttä näissä kahdessa kieltämättä oli. Ehkäpä DDR:n puoluejohtaja Honecker olisi saattanut saada enemmän huomiota. Nyt Stoph ja muut korkea-arvoiset katsojat oli helppo rajata kuvan ulkopuolelle.

Leonid Brezhneviä koskevat tekstit ja kuvat olivat 1970-luvulla Suomen sanomalehdissä pääosin kunnioittavia ja oikeaoppisia. Brezhnevistä kirjoitettaessa vältettiin käyttämästä sanaa "itsesensuuri". Hankalilta tilanteilta ei täysin vältytty. Vuonna 1974 Uusi Maailma -lehdessä kirjoitettiin Brezhevin autoista kertoneessa artikkelissa neuvostojohtajasta "Kremlin porhona".²¹⁰ Brezhnev oli tällaisia yksittäisiä

²⁰⁸ US 28.7.1980, s. 16.

²⁰⁹ TS 28.7.1980, s. 7; Ahola 1980 (Suuri Olympiateos 3), s. 494–495.

²¹⁰ Salminen 1996, s. 125–126.

poikkeuksia lukuun ottamatta suomalaisissa lehdissä arvostelun yläpuolella, mutta niitä poikkeuksia kaikesta huolimatta oli. Moskovan olympiakisoissa Brezhnev ilmestyi vain avajaisiin, minkä jälkeen hän matkusti takaisin lomalle²¹¹ eikä palannut edes päättäjäisiin. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen on käynyt ilmi, että Brezhnev kärsi työkykyään haittaavista vaivoista 1960-luvun lopulta lähtien.

Turun Sanomien Rainer Kankamo intoutui Moskovan olympiakisojen avajaistunnelmissa puhuttelemaan NKPN pääsihteeriä tuttavallisesti nimellä ”Leksa Brezhnev”.²¹² Tällainen sopi Kankamon yleisesti viljelemään humoristiseen tyyliin. Uuden Suomen Moskovan-kirjeenvaihtaja Jyrki Koulumies taas kirjoitti Neuvostoliiton päämiehestä otsikolla ”*Brezhnevin kisakunnon salaisuus: Mystinen parantajatar*”. Brezhnevin hyväkuntoisuutta oli ihmetelty hänen palattuaan lomalta perjantaina 18.7, mutta samalla oli kummasteltu, miksei hän ollut Kremlin olympiavastaanoton isäntänä. Neuvostoliiton poliittista johtajaa oli Mustanmeren rannalla hyvin hoitanut gruusialainen ihmeparantajatar, jonka mystinen ote oli pääsihteerin hyvän kunnon salaisuus. Edellisiä toteamuksia pehmentääkseen Koulumies totesi, että Brezhnevin esiintymisen tauoista oli tehty liiankin kovaa juttua.²¹³ Koulumiehen jutun sävy oli kuitenkin kokonaisuudessaan jos ei aivan ivallinen niin ainakin kieli poskella tehty.

Uuden Suomen kirjeenvaihtajana vielä Koulumiehen jälkeen toiminut Jukka Luoma koki kirjeenvaihtajakaudellaan ilmenneen painostusta kirjoittaa ystävällismielisesti Neuvostoliitosta. Hänelle oli sanottu, että Jyrki Koulumiehen kirjoituksista ei ollut aina tykätty. Hän oli käsittänyt tämän ohjeeksi tehdä neuvostoviranomaisten elämä helpommaksi kuin mitä Koulumies oli tehnyt.²¹⁴ Koulumiehen tämän tutkimuksen ajanjaksolla kirjoittamista artikkeleista juuri kyseinen Brezhnev-juttu oli selkeästi tällainen Luoman tarkoittama kirjoitus.

V. I. Leninin nimi esiintyi Moskovan olympiakisojen aikaisissa lehdissä taajaan, olihan päästadion nimetty hänen mukaansa. Tiedonantajan Kimmo Aaltonen koki tarpeelliseksi perustella sitä, miksi stadion oli omistettu Leninille. Ilta-Sanomissa oli

---

²¹¹ HS 28.7.1980, s. 18. ”*Brezhnev takaisin lomalle*”.

²¹² TS 19.7.1980, s. 12. ”*Uraliin, Uraliin...*”.

²¹³ US 20.7.1980, s. 21.

²¹⁴ Valkonen 1998, s. 129.

ihmetelty tätä, eihän Lenin juuri urheillut. Aaltonen oli itäsaksalaisista lähteistä saanut selville, että Lenin voimisteli päivittäin ja oli innokas uimari. Lisäksi Leninin rooli nuoren neuvostovaltion liikuntakulttuurin kehittämisessä oli ollut merkittävä.²¹⁵ Kansan Uutiset taas oli saanut selville, että Aleksei Kosygin oli nuorempana ollut erinomainen soutaja ja meloja, joka oli saavuttanut mestaruuksia paikallisella tasolla.²¹⁶ Näin kommunistiset lehdet olivat löytäneet eri sukupolvien neuvostojohtajille urheilutaustan.

3.6 Vaiettu Neuvosto-Viro

Moskovan olympiakisat antoivat erinomaisen mahdollisuuden tuoda Viron (Eestin) kysymystä esiin suomalaisessa sanomalehdistössä, mutta hyödynnettiinkö tuo tilaisuus. Baltia oli suomalaisen lehdistön arkoja aiheita. Uuden Suomen päätoimittaja Asko Vuorjoki oli saanut tuta tämän asian kirjoitettuaan huhtikuussa 1971 artikkelin "Baltian kysymys nykypäivän maailmassa". Hallitus ulkoministeri Väinö Leskisen suulla puuttui tähän kirjoitukseen pitäen sitä ristiriitaisena Suomen harjoittaman hyvän naapuriystävyyden politiikan kanssa. Tämä oli osoitus siitä, miten kapea Suomen todellinen poliittinen liikkumavara oli. Suomalaiset tiedotusvälineet oppivat vähin äänin sivuuttamaan merkittävätkin uutistapahtumat Suomenlahden eteläpuolelta. Näihin kuuluivat vielä olympiakisojen jälkeisenä syksynä puhjenneet nuorisomellakat sekä vuoden 1982 kansalliset protestit.²¹⁷

Olympialaiset aiheuttivat tiettyjä toimenpiteitä Virossa. Toisinajattelijat karkotettiin pois Tallinnasta kauas maaseudulle. KGB lähetti lisäksi Neuvosto-Viroon olympialaisten ajaksi satoja työntekijöitään estämään mahdollisia provokaatioita. Mitään suurempia ongelmia neuvostoviranomaisilla ei kisojen aikana ollut.²¹⁸ Syksyn 1980 nuorisomellakat olivat sitten asia erikseen. Niiden suoranaisestä yhteydestä olympiakisoihin ei kuitenkaan ole tietoa. Huomioitavaa on Tallinnan olympiapurjehdusten kärsiminen boikotista monia muita lajeja pahemmin. Esimerkiksi Ranskan ja Ison-Britannian purjehdusliitot kielsivät edustajiensa osanoton, vaikka näiden maiden urheilijat osallistuivat Moskovassa järjestettyihin lajeihin.

---

²¹⁵ TA 29.7.1980, s. 12.

²¹⁶ KU 1.8.1980, s. 9.

²¹⁷ Haataja, Pietilä, Pietiläinen 1996, s. 72–73; Roiko-Jokela 1997, s. 83–84.

²¹⁸ Graf, Roiko-Jokela 2004, s. 118–120.

Tämän tutkimuksen ajanjaksoon sijoittuvat sattumalta Tallinnan laulujuhlat. Suomen lehdistö näytti pitkälti elävän 1970- ja 1980-luvuilla ”laulujuhlista laulujuhliin” Viroa kuvatessaan²¹⁹. Tälläkin kertaa laulujuhlat uutisoitiin näyttävästi. Helsingin Sanomat painotti monisivuisessa raportissaan laulujuhlien luonnetta kaikkia virolaisia isovanhemmista lapsiin yhdistävänä tapahtumana.²²⁰ Laulujuhlista kerrottaessa ennakoitiin myös jo lähestyviä olympiakisoja. Tiedonantaja rinnasti laulujuhlien kunniaksi sytytetyn tulen olympiatuleen. Lehti ihaili Tallinnan raikasta ilmettä ja eritoten kasvonsa pessyttä vanhaa kaupunkia.²²¹ Useimmat muut lehdet keskittyivät kertomaan laulujuhlista omana tapahtumanaan.

Huomionarvoinen oli Staffan Testen reportaasi olympiakisoihin valmistautuvasta Virosta. Suomalaisilla oli merkittävä osuus olympiakisojen rakennusprojekteissa. Silti suomalaisilla oli huono maine Tallinnassa juopuneiden turistien huonon käytöksen takia. Idänpoliittisesti arkaluontoisena asiana voidaan pitää Testen esille ottamaa, neuvostovallan alkamisen ja itsenäisen Viron olemassa olon loppumisen 40-vuotispäivän hengen vastaista virolaisten oppositioaktiivien haaveilua mielipiteenvapaudesta, monipuoluejärjestelmästä ja ehkä myös itsenäisestä Virosta. Tämä ryhmä oli kehottanut ruotsalaispurjehtijoita boikotoimaan olympiapurjehduksia. Teste valitteli ulkomaisten lehtimiesten vaikeuksia saada yhteyttä näihin harvoihin ”avoimesti toisinajatteleviin”. Toisaalta näiden mielestä Solzenitsyn oli tuonut esiin, ettei Neuvostoliitossa ollut vaarallista olla toisinajatteleva. Virolaisten tyytymättömyyttä neuvostovaltaan legitimoitiin sillä, että Neuvostoliiton teollisuuden huonon tilanteen takia palkat olivat Virossa laskusuunnassa.²²² Artikkelin oli poikkeuksellinen, epäkohtiin pureutuva juttu virolaisten elämästä ja tyytymättömyydestä neuvostovallan alla. Siitä löytyy joitain yhtymäkohtia Vuorjoen kirjoitukseen 1970-luvun alusta, mutta täytyy muistaa, että ruotsalaisen toimittajan kirjoittamana tilanne oli erilainen.

---

²¹⁹ Salminen 1996, s. 195.

²²⁰ HS 13.7.1980, s. 13–15.

²²¹ TA 8.7.1980, s. 7. ”Valtava merestä noussut simpukka”.

²²² AL 13.7.1980, s. 13. ”Boikotoikaa olympiapurjehduksia Oppositiohenki elää Virossa” ja ”Tallinna on valmis olympiaisännyteen”.

Virolaisen oppositiohengen olemassa olosta kertoi myös Tukholmassa järjestetty Moskovan olympiakisojen vastainen marssi, jossa marssijoilla oli mukana sinimustavalkolippu.²²³ Sanomalehtien Viro-kirjoittelu oli kisojen aattona muuten hyvin myönteistä. Hannu Hänninen ennakoiki Helsingin Sanomissa alkavia kisoja kertoen tallinnalaisten olevan itse miellyttävyyks. Edes suomalaisten seiväsmatkaajien riehunta ei ollut jäädyttänyt virolaisten ystävällistä asennetta, jonka Hänninen otaksui kisojen aikana vain korostuvan. Hienona asiana hän näki sen, että kisojen ansiosta Tallinnan infrastruktuuria oli uusittu huomattavasti, ja se jäi hyödyttämään tallinnalaisia kisojen mentyä ohi. Yksi maailman upeimmista purjehduskeskuksista, Olympia-hotelli, kansainvälinen lentokenttä, pääposti, nelikaistainen moottoritie, 311 metriä korkea tv-torni sekä konsertti- ja urheiluhalli olivat rakennelmista tärkeimmät. Erityisen hieno asia oli rappeutuneen, idyllisen ja ainutlaatuisen vanhan kaupungin huolellinen restaurointi.²²⁴

Moskovan tavoin myös Tallinnassa tunnelmaa latistivat erittäin tiukat turvatoimet. Uusi Suomi arveli kuitenkin kysymyksessä olleen kaikkien etu, millä oikeutettiin hieman turhauttavilta tuntunut turvamiesten valtava määrä.²²⁵ Uuden Suomen nuori Jukka Suomela keskittyi kisojen aikana varsin tiukasti urheilutapahtumiin. Suomalaisturistien osalta hän kertoi kaiken menneen hienosti. Matkatoimisto Intouristin palvelupisteen johtaja Heino Kell oli antanut suomalaisille kiitettävän arvosanan.²²⁶ Uusi Suomi käsitteli Tallinnan turvatoimia yhdessä artikkelissa. Se mukaan Tallinnassa esiintyi samaa valitusta turvatarkastuksista kuin Moskovassa. Jutun kirjoittaja (tuntematon, todennäköisesti Suomela) oli muun muassa joutunut luopumaan filmistään valokuvattuaan tulliviranomaisten suorittamaa veneen turvatarkastusepisodia.²²⁷

Hufvudstadsbladetin Stig Häggblom kirjoitti, ettei suomalaisilla ole ollut sotavuosien jälkeen tällaista vierailumahdollisuutta Tallinnassa. Omalla veneellään matkustaneet joutuivat kuitenkin maksamaan tuhatlappusia laituripaikoista Tallinnassa. Oliko sitten syynä tämä vai joku muu asia, mutta ruotsalaisturisteja oli Tallinnassa enemmän kuin

---

²²³ HS 12.7.1980, s. 18.

²²⁴ HS 19.7.1980, s. 58. Uuden Suomen loppuyhteenvedossa painotettiin Tallinnan kaupungin kunnostamiseen käytetyn kymmeniä miljoonia ruplia. US 1.8.1980, s. 20.

²²⁵ HS 20.7.1980, s. 26; US 20.7.1980, s. 20.

²²⁶ US 27.7.1980, s. 21. "Pirita on loistopaikka".

²²⁷ US 25.7.1980, s. 19. "Vain vessaan pääsee ilman kisapassia".

suomalaisia.²²⁸ Häggblom totesi Tallinnan kisojen olleen hyvin järjestetyt. Pieneksi kutistuneessa regatassa oli taitavat järjestelyt, luksusta lähentelevä olympiakylä, hieno lehdistökeskus sekä paljon toimitsijoita. Täydellisen demokratian estivät kuitenkin kalliit pääsylippujen hinnat. Noorte Hääl -nimisessä lehdessä puolestaan oli verrattu olympiakisoja ja Tallinnan laulujuhlia, joiden keskeinen ero liittyi järjestelyihin. Olympiakisoissa suuri määrä toimitsijoita järjesti tapahtuman vähälle joukolle ihmisiä, kun taas laulujuhlilla oli vähän järjestäjiä mutta paljon osallistujia eli laulajia. Noorte Hääl suosittelikin olympialiikkeelle opin ottamista laulujuhlien järjestelyistä, mihin ehdotukseen Häggblom yhtyi.²²⁹

Itämeren valvontayhteistyö Suomen ja Neuvostoliiton välillä sujui hyvin, liikenteen ollessa varsin rauhallista.²³⁰ Kansan Uutiset kertoi Kansainvälisen Purjehdusliiton puheenjohtajan, italialaisen Bebbe Crocen todenneen aidon olympialaisen ilmapiirin vallinneen Tallinnassa.²³¹ Tallinnan regatan päättäjäisiä kehuittiin. Stig Häggblom totesi sekä Hufvudstadsbladetissa että Aamulehdessä julkaistussa artikkelissa tilaisuuden olleen pienintä yksityiskohtaansa myöten ehdottoman täsmällisesti järjestetty ja suurenmoinen näytelmä, joka seurasi tiettyä protokollaa, mutta antoi kuitenkin sijaa spontaaneille reaktioille ja suurelle inhimilliselle hellyydelle.²³² Myös virolaisille annettiin näin moskovalaisten ohella tunnustusta juhlatilaisuuksien järjestämistaidoista.

Viroa koskeva aineisto lehdissä jäi vähäiseksi. Paikan päällä olleet toimittajat keskittyivät pääasiassa purjehduskilpailujen etenemisestä kertomiseen. Jutut keskittyivät hyvin tiukasti Piritan purjehduskeskukseen. Tämä asia muuttuu ymmärrettäväksi, kun tarkastellaan lähemmin Tallinnan akkreditoituja. Kymmenen toimittajaa – muut neljä olivat kuvaajia – edustivat kaikki sitoutumattomia lehtiä. Kahden Suomen Tietotoimiston sekä Vene-lehden toimittajan lisäksi edustettuina olivat Apu, Ilta-Sanomat, Helsingin Sanomat, Hufvudstadsbladet, Lehtikuva ja Uusi Suomi.²³³ Viime mainittu oli ainoa jompaankumpaan poliittiseen laitaan sijoitettavissa oleva julkaisu.

---

²²⁸ Hbl 21.7.1980, s. 8.

²²⁹ Hbl 27.7.1980, s. 12; 29.7.1980, s. 10.

²³⁰ US 27.7.1980, s. 3.

²³¹ KU 3.8.1980, s. 12. ”*Aito olympialainen ilmapiiri vallitsi Tallinnan purjehduksissa*”.

²³² AL 31.7.1980, s. 15; Hbl 31.7.1980, s. 12.

²³³ Moskova 1980 – lehdistöakkreditointi, Tallinnan akkreditoidut. Suomen Olympiakomitean aineistoa (SUKA).

Näin Viro-kirjoittelun pysyminen hyvin tavanomaisissa muodoissa Moskovan olympiakisojen aikana ei ollut kovin yllättävä asia.

Ne lehdet, joilla ei ollut omaa toimittajaa Tallinnassa, eivät käsitelleet Neuvosto-Viroa käytännössä ollenkaan. Niissä Tallinnan tapahtumat kuitattiin lähinnä lyhyillä, lähinnä STT:ltä otetuilla sähköillä ja tuloluetteloilla. Aamulehden sopimus Stig Häggblomin juttujen käyttämisestä on toki huomioitava. Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että Viron-kysymys pysyi poissa otsikoista suomalaisessa sanomalehdistössä Moskovan olympiakisojen aikana. 1970-luvun opit olivat menneet perille, eikä uusi aika ollut vielä tullut. Timo Vihavainen kertoo suomalaisten mielenkiinnon Viroa kohtaan lisääntyneen olympialaisia seuranneen vuoden 1981 alkupuolella. Tähän kehitykseen oli osansa virolaisten oman aktiivisuuden lisääntymisellä²³⁴. Olympiakisojen vaikutusta tähän asiaan on vaikea lähteä arvioimaan. Joka tapauksessa Viro-kirjoittelun lisääntyminen ja esimerkiksi Viron erillisaseman korostaminen näyttää suomalaisessa sanomalehdistössä ajoittuneen vasta selkeästi olympiakisojen jälkeiseen aikaan.

4. Toimitsijavilppi toisen kisaviikon puheenaihe

4.1 Epäselvyyksiä monessa lajissa

Moskovan olympiakisojen tuomaritoiminta herätti paljon keskustelua. Ensimmäisellä viikolla puheenaiheina olivat avauspäivän vapaapistooliammuntakilpailun jälkeen puuttumaan jäänyt doping-testi²³⁵ sekä uimahyppykilpailu, jossa uusintahypyn yleisön häirinnän (joidenkin mielestä kannustuksen) takia saanut isäntämaan Aleksandr Portnov nousi ylimääräisen suorituksen onnistuttua kultamitalipallille²³⁶. Myös voimistelun arvostelu herätti pahoja puheita, kun pisteitä muutettiin isäntämaan urheilijoiden hyväksi neuvottelujen jälkeen²³⁷. Se ei ollut ensimmäinen kerta, kun herkkä arvostelulaji nosti tunteet pintaan. Tällä kertaa epäoikeudenmukaisuus tosin vaikutti kovin läpinäkyvältä. Romanian Nadia Comanecilta vietiin 8-ottelun kultamitali olympiahengen vastaisen ja virheellisen tuomarityöskentelyn avulla. Hufvudstadsbladet

---

²³⁴ Vihavainen 1991, s. 264.

²³⁵ Esimerkiksi US 22.7.1980, s. 10.

²³⁶ Hbl 27.7.1980, s. 14.

²³⁷ Esimerkiksi AL 26.7.1980, s. 15.

totesi suorasukaisesti, että Comaneci ei saanut voittoa kilpailua. Kultamitalin kohtalo ratkaistiin kabinettipelissä, jossa Neuvostoliiton ja DDR:n edustajat ottivat romanialaisista yliotteen. Pisteitä ei kuitenkaan missään nimessä olisi saanut muuttaa videotarkistuksen jälkeen.²³⁸ Romanianlaiset itse olivat verranneet Carterin boikottihanketta kunnallispolitiikaksi Comanecin tapaukseen verrattuna.²³⁹ Helsingin Sanomien Reetta Meriläisen mielestä blokit ja taktikointi, kotiinpäin veto ja nimien palvonta eivät olleet omiaan nostamaan luottamusta voimistelun tuomaristoon.²⁴⁰ Toisaalta arvostelulajeissa ja etenkin voimistelussa spekulointi pisteistä kuuluu aina jossain määrin lajin kuvaan.

Varsinaisesti ensimmäiset suomalaisia koskettaneet, epäoikeudenmukaisina nähdyt tuomariratkaisut sattuivat nyrkkeilyssä, jossa kaikki suomalaiset iskijät putosivat hyvissä ajoin jatkosta. Epäselvät tuomiot saivat Turun Sanomat toteamaan tuomaripelin päässeen täyteen vauhtiin olympianyrkkeilyssä. Rainer Kankamo puhui itäblokin ja Afrikan maiden välisestä akselista, joka armotta heitti ulos turnauksesta lännen miehen, ellei hän ollut ylivoimaisesti vastustajaansa parempi.²⁴¹ Suomalaisuosikki Tarmo Uusivirran pudottua hieman kyseenalaisella tavalla jatkosta samassa lehdessä kysyttiin jo, oltiinko olympiaturnauksessa vai sirkuksessa.²⁴² Nämä epäilyt epärehellisydestä lisääntyivät juuri samoina päivinä kuin Turun Sanomien kisauutisointi oli muutoin pehmentynyt. Nyrkkeily ohitettiin Suomessa yleisesti pienin maininnoin, eikä Turun Sanomia lukuun ottamatta nyrkkeilyturnauksessa nähty tapahtuneen epäilyttäviä asioita.

Lehdissä uutisoitiin myös meksikolaisten raivostumisesta Moskovon kisojen takia. Mexico Cityn Neuvostoliiton-suurlähetystön vartiointia oli jouduttu tehostamaan pommiuhkausten jälkeen. Meksikolaisten raivostuminen liittyi uimahyppykilpailuun, jossa heidän edustajansa putosi toiseksi neuvostoliittolaisen Portnovin saatua ylimääräisen yrityksen, sekä 20 km:n kävelyyn, jossa hallitseva olympiavoittaja Daniel Bautista oli hylätty aivan kilpailun loppuvaiheessa. Neuvostoliittolaisten tuomarien toimintaa ei näissä tapauksissa ymmärretty, ja toimenpiteenä oli meksikolaisissa

---

²³⁸ Hbl 26.7.1980, s. 13.

²³⁹ TS 26.7.1980, s. 15.

²⁴⁰ HS 27.7.1980, s. 31.

²⁴¹ TS 26.7.1980, 12.

²⁴² TS 28.7.1980, s. 20.

lehdissä ehdotettu koko joukkueen vetäytymistä kisoista.²⁴³ On muistutettava, että kävelyurheiluun kuuluvat myös hylkäystuomiot. Tätä meksikolaisen hylkäystuomiota ei sen kummemmin Suomessa kyseenalaistettu. Ja 20 km:n kävelyssä Bautistan ohella hylkäyksen stadionin porteilla kärsi myös isäntämaan Anatoli Solomin. Tiettyä epäluottamusta ja epävarmuutta järjestäjiä kohtaan nämä kisojen alkupäivien tapaukset silti lienevät Suomessa nostattaneet. Vaikeuksia hyväksyä Neuvostoliiton rooli ja toiminta olympiakisojen isäntämaana esiintyi nähtävästi enemmän muissa maissa.

4.2 Onko portit jo auki?

Yleisurheilu on ollut suomalaisten urheilunystävien lempilapsi, ja siinä tyyli pisteet eivät kuulu lajin kuvaan, vaan sijoitukset jaetaan mittanauhan tai sekuntikellon avulla. Ensimmäinen osoitus yleisurheilun toimitsijavilpistä ilmeni heti toisena yleisurheilun kilpailupäivänä, perjantaina 25.7. pidetyssä kolmiloikkakilpailussa. Neuvostoliiton kaksoisvoittoon päättyneessä kilpailussa pronssimitalistilta, brasilialaiselta Joao Carlos de Oliveiralta sekä australialaiselta Ian Campbellilta hylättiin useita hyppyjä kyseenalaisin perustein, niin että vain kolme näiden kahden yhteensä kahdestatoista loppukilpailuhypystä hyväksyttiin. de Oliveiran kaksi pisintä hyppeä tuomittiin aiheettomasti yliastutuiksi. Campbellin ehkä kilpailun pisimmässä hypyissä tuomarit väittivät hämmästyttävästi piikkarin raapaisseen keskimmaisessä loikassa maata.²⁴⁴ Matti Hannus on kisakirjassaan kommentoinut kilpailun muistuttaneen lottoarvontaa ja jättäneen epäselväksi, kuka loppujen lopuksi oli paras.²⁴⁵

Suomalainen sanomalehdistö suhtautui lähes yksimielisen rauhallisesti kolmiloikkakilpailuun seuraavan päivän lehdissä. Yleisön huono käytös ulkomaalaisia urheilijoita kohtaan herätti tosin jonkin verran pahaa verta, mutta muuten lähinnä iloittiin heimoveljen, Virosta kotoisin olleen Jaak Uudmäen voitosta. Uusi Suomi kertoi de Oliveiran todenneen, että ”-[o]llisi yksi niistä yliastutuista varmasti ollut kultamitalin arvoinen, mutta kyllä se yliastuttu oli, sittenkin”.²⁴⁶ de Oliveiran ja Campbellin mielenilmaukset kyllä mainittiin, mutta mitään vilppiepäilyjä ei mainittu. Savon

---

²⁴³ HS 26.7.1980, s. 24.

²⁴⁴ Arponen 1996, s. 271, 274.

²⁴⁵ Hannus 1980, s. 114.

²⁴⁶ US 26.7.1980, s. 14. “*Sanejev soti loppuun asti*”.

Sanomien Jarmo Karjalainen oli ainut suomalaistoimittaja, joka näki toimitsijoiden toiminnassa jotain epämääräistä: "[j]otkut brasilialaisen Oliveiran pitkät hyppy nostattivat monen mielestä punaisen lipun liian herkästi"²⁴⁷. Epämääräinen ilmaus "monen mielestä" kertoo, ettei Karjalainenkaan lähtenyt poikkeamaan suomalaisen lehdistön yleisestä linjasta, vaikka epäselvyyksistä mainitsikin.

Seuraavan päivän lehdissä kolmiloikkakisa säilyi edelleen puheenaiheena, ja nyt saatiin lukea myös kriittisistä äänistä. Uutistoimisto AP:n jutussa Ian Campbellin uudisti syytöksensä kolmiloikkakisan virheestä väittäen, että häneltä varastettiin olympiavoitto. Kun hän olisi halunnut tehdä protestin, tuomari oli kävellyt pois paikalta. Myös de Oliveiralta vietiin ainakin kaksi voittohyppyä.²⁴⁸ Moskovassa olleilta toimittajilta ei kommentteja asiasta tässä vaiheessa saatu. Lehdet katsoivat paremmaksi luottaa uutistoimistojen antiin.

Keihäänheitto on ollut perinteinen suomalainen menestyslaji²⁴⁹, ja Moskovan olympiakisoissakin menestystoiveita oli miesten kilpailuun ladattu. Miesten finaalissa, jossa oli mukana koko Suomen keihäskolmikko, tapahtui odottamattomia asioita. Neuvostoliittolaisten heittäessä stadionin portti järjestelmällisesti avattiin tuulen kantovoiman lisäämiseksi. Vasta viimeisellä kierroksella tähän asiaan puututtiin, joten porttitemppu ehdittiin joidenkin laskujen mukaan tehdä 15 kertaa. Lisäksi lopulta kilpailun voittaneen latvialaisen Dainis Kulan kolmannessa, hänet jatkokierroksille vieneessä heitossa keihäs tuli maahan aivan lappeelleen, eikä voinut jättää jälkeä nurmeen. Kaiken lisäksi epäiltiin mittamiehen laittaneen metrin tai kaksi hyvänmiehenlisää tämän suorituksen tulokseen.²⁵⁰

Keihäänheittoisan jälkitunnelmissa ystävällismielisyys Neuvostoliittoa kohtaan sai suurempia säröjä. Hufvudstadsbladetin Paul Lemströmin jutun otsikko ”*Kula paras keihäässä: Kohtuulliset pistesijat – mutta hyi olkoon mitkä arvot!*” oli paljon kertova.

---

²⁴⁷ SaS 26.7.1980, s. 12.

²⁴⁸ HS 27.7.1980, s. 29. ”*Campbell ja Oliveira ihmeissään –Tuomaripeli vei meiltä kultamitalin*”; Hbl 27.7.1980, s. 14. ”*Västprotest: Ryssarna myglar!*”

²⁴⁹ Suomalaiset ovat pelkätään toisen maailmansodan jälkeisissä olympiakisoissa (vuosina 1948–2004) saavuttaneet 13 olympiamitalia keihäänheitossa. Muissa yleisurheilulajeissa samalla ajanjaksolla suomalaisurheilijat ovat saavuttaneet 17 mitalia, joten yli 40 prosenttia suomalaisista yleisurheilun olympiamitaleista on tullut runsaan puolen vuosisadan aikana keihäänheitosta.

²⁵⁰ Arponen 1996, s. 271, 274.

Voittaja Kulan ei olisi ikinä pitänyt päästä finaalkierroksille. Neuvostoliittolaisten järjestäjien huono urheiluhenki ja suoranaisten vilppi jättivät tahrin kokonaisuuteen.²⁵¹ Turun Sanomat taas puhui skandaalista. Missään muussa maassa Kulan kolmas heitto ei olisi mennyt läpi, joten väärä mies voitti kilpailun.²⁵² Aamulehden Moskovan-toimitus kirjoitti keihäänheittofinaalista hiukan varovaisemmin, joskin vilpin tunnistaen:

*”Pahalta näytti Kulan itsensä kohdalta tilanne kahden tuloksettoman kierroksen jälkeen. Kolmas, ratkaiseva veto lähti tulisesti, **keihäs sai ilmaa alleen ja liiti – pitkälle. Lähes 90 m:n viivalle mutta aivan lappeelleen. Aivan selvästi heitto olisi pitänyt hylätä. Tuomari ei harkinnutkaan punaisen lipun nostamista vaan valkoinen liehahti iloisesti. Jatkossa Kula paransi olympiavoittajalle kelvollisin numeroin 91,20 mutta ei sille mitään voinut, että **koko kilpailusta jäi suuhun hieman paha maku.*****

--

*Pronssin otti heti ensimmäisellään Itä-Saksan väkivahva Wolfgang Hanisch. Pronssiheitto 86,72 ei ole kyllä kovin kaksinen. Jatkossa itäsaksalainen yritti raivokkaasti mutta **keihäs ei ottanut ilmaa alleen.**”²⁵³*

Aamulehden Moskovassa olleet toimittajat eivät ryhtyneet tässä vaiheessa suorasanaisesti arvostelemaan neuvostoliittolaisia kisaisäntiä, vaan lopullisten päätelmien tekeminen jätettiin lukijoille. Myös Helsingin Sanomien Juhani Reinikaisen jutun otsikko viittasi samaan suuntaan: *”Kula sai oikean tuulen heitoilleen”*²⁵⁴. Toimittajat olivat ilmeisen hyvin selvillä siitä, miten keihäs eri olosuhteissa käyttäytyi. Toisaalta kukaan ei varmasti osannut sanoa, kuinka paljon porttien availu auttoi neuvostoliittolaisheittäjiä.

Kolme suomalaisheittäjää löytyi tuloluettelosta sijojen 5–9 väliltä. Aimo Ahon kohdalla vilpillä saattoi olla jopa ratkaiseva vaikutus, sillä Kulan kolmas heitto pudotti hänet kolmelta viimeiseltä heittokierrokselta eli kahdeksan parhaan joukosta. Turun Sanomat kertoi Ahon olleen katkera siinä mielessä, että paukkuja jäi varastoon.²⁵⁵

---

²⁵¹ Hbl 28.7.1980, s. 10. *”Kula bäst i spjut: Hyggliga poängplaceringar – men usch vilka värdar!”*

²⁵² TS 28.7.1980, s. 18.

²⁵³ AL 28.7.1980, s. 18.

²⁵⁴ HS 28.7.1980, s. 20.

²⁵⁵ TS 28.7.1980, s. 18.

Uudessa Suomessa Aho totesi, ettei pitänyt päätyövien availua ihan reiluna pelinä. Sinersaari taas ei lähtenyt jossittelemaan kilpailun jälkeen.²⁵⁶ Suomalaisilla olisi ollut aihetta suuremman äläkän nostamiseen, ja aluksi Helsingin Sanomat uutisoi Suomen tehneen virallisen huomautuksen Kansainväliselle Yleisurheiluliitolle IAAF:lle sekä järjestäjille.²⁵⁷ Seuraavana päivänä lehti kuitenkin korjasi, että Suomen huomautus jäi tekemättä. Koska Itä-Saksa eikä mikään muukaan maa lähtenyt protestoimaan, Suomen joukkue tyytyi suullisesti huomauttamaan, ettei heittäjien takana olleen oven avaaminen ollut korrektaa²⁵⁸.

Kuvaavaa on, että keihäänheittäjilläkin varmasti pinnan alla kuohui. Tästä osoituksena on Aamulehden kisojen jälkeen 6.8. julkaisema artikkeli ”*Puranen julmana vielä kotonakin*”. Jutussa Antero Puranen arvosteli järjestäjien keihäs- ja kiekkokilpailuissa harrastamaa mittauspeliä ja ihmetteli sitä, miten järjestäjät saivat keihäskilpailussa tuulen aikaan aina oman maan urheilijan ollessa heittovuorossa.²⁵⁹ Otsikossa oleva sana ”vielä” herättää tiettyjä kysymyksiä, sillä tätä artikkelia aikaisemmin Purasen kriittisiä kommentteja oli saatu lukea vain Turun Sanomista heti kisan jälkeen. Silloin Puranen oli muun muassa lausunut, että ”[o]lipa hävytöntä taktikointia”.²⁶⁰

Purasta ennen kisoja tiiviisti seurannut Savon Sanomat kuvasi tervolaisen Purasen mielipiteet huomattavasti sovittelevammiksi kuin Turun Sanomat. Se kertoi keihäsfinaalin raportissaan Purasen todenneen, että Suomessa olisi tehty samalla tavalla, jos omista heittäjistä olisi ollut kysymys. Lehden kolumnisti Jarmo Karjalaisen mielestä kilpailusta jäi ikävä maku suuhun. Kulan jatkoonpääsyn varmistanut heitto oli ”varsin kyseenalainen”, eikä voittoheittokaan ollut ”niitä kaikkein vakuuttavimpia”. Lehti antoi puheenvuoron heittäjien lajipäällikkö Into Turvaselle, jonka mielestä Kulan kolmas heitto olisi hylätty missä tahansa kilpailussa Suomessa.²⁶¹ Savon Sanomien uutisointi oli tässä tilanteessa melko suorasanainen, vaikka Purasen arvosteluja ei lehdessä ollut. Kommentointi jätettiin kuitenkin täysin Moskovasta kirjoittaneen Karjalaisen vastuulle.

---

²⁵⁶ US 28.7.1980, s. 11.

²⁵⁷ HS 28.7.1980, s. 3.

²⁵⁸ AL 28.7.1980, s. 17. ”*Rehtiys? Isännillä tuuliportti*” (STT); HS 29.7.1980, s. 15. ”*Suomen huomautus jäi tekemättä*”.

²⁵⁹ AL 6.8.1980, s. 20.

²⁶⁰ TS 28.7.1980, s. 18.

²⁶¹ SaS 28.7.1980, s. 11. Purasesta Savon Sanomat oli kertonut muun muassa SaS 20.7.1980, s. 15. ”*Puranen kypsä olympia-areenalle*”.

Vasemmistolehdet jäivät alakynteen vilppisyytösten jatkuessa. Siihen asti ne olivat olleet niskan päällä, kun etenkin kisojen alkupuolen maailmanennätysmurskajaiset olivat kertoneet kisojen täysipainoisuudesta boikotista huolimatta²⁶². Seitsemän kertaa viikossa ilmestyneen Kansan Uutisten Moskovan-toimittajat eivät ensin reagoineet vilppisyytöksiin mitenkään. Suomesta käsin oli tehtävä avaus. Nimimerkki ”Taavetti” kertoi keihäskisan jälkimainingeissa eräästä rouvasta, joka oli puhelimitse moittinut lehteä puuttuvasta rohkeudesta. Tämän rouvan mielestä Kansan Uutisissa ei Dainis Kulan tapausta ollut selostettu ja järjestäjien toimintaa tuomittu riittävän selvästi. Taavetti selitti tuntevansa huonosti urheilua, mutta hän oli sitä mieltä, että heitto oli joka tapauksessa niin pitkä, että sen piti oikeuttaa loppukilpailuun. Tuskin suomalaiset olisivat kiinnittäneet asiaan niin paljon huomiota, ellei se olisi pudottanut Aimo Ahoa kahdeksan joukosta.²⁶³ On helppo yhtyä Vesa Vareksen näkemykseen Taavetin perusteluiden kehnoudesta.²⁶⁴ Yleisurheilusäännöt ovat moneen muuhun lajiin verrattuna yksiselitteiset. Ei ole väliä sillä, miten pitkä keihäskaari on, jos se ei tule kärki edellä alas. Tällöin heitto on joka tapauksessa hylättävä.

Kansan Uutisten mielestä suomalaisilla keihäsmiehillä ei ollut taisteluhengen häivääkään. Heittäjät olivat valmiit etsimään syitä odotettua huonompaan menestykseensä kaikesta muusta kuin itsestään.²⁶⁵ Lähes samoin sanankääntein kirjoitti myös Tiedonantajan Esko Juhani Tennilä, jonka mielestä ”[k]eihäsmiehet vaikersivat kuka mitäkin”. Oli outoa, että kisoissa epäonnistuneet urheilijat ryhtyivät selittelemään ja syyttelemään järjestelyjä.²⁶⁶ Samassa Tiedonantajan numerossa tosin Risto Uljas jakoi myös tunnustusta suomalaisurheilijoille kertoen Antero Purasen todenneen kisan jälkeen reilusti heiton olleen miehestä kiinni. Uljaan kirjoituksen luonne oli muuten suomalaista lehdistöä katteettomasta syytelystä parhaava. Osansa saivat niin Helsingin Sanomat, Turun Sanomat kuin Uusi Suomi.²⁶⁷ Kansan Uutisten nimimerkki ”Saku” teki neuvostoliittolaisista toimitsijoista lähes sankareita:

---

²⁶² Esimerkiksi KU 24.7.1980, s. 2. ”*Olympialaiset ovat parhaillaan*”.

²⁶³ KU 29.7.1980, s. 2.

²⁶⁴ Vares 1997, s. 164.

²⁶⁵ KU 28.7.1980, s. 5.

²⁶⁶ TA 1.8.1980, s. 11.

²⁶⁷ TA 1.8.1980, s. 12. ”*Suomalaiset lehtimiehet huonoja häviäjiä*”.

”Sedät kipaisivat liikkeelle samaan aikaan kuin keihäs irtosi heittäjän otteesta. Eikä kukaan voinut valittaa, ettei heittoa olisi mitattu. Henkensä kaupalla siinä töitä paiskittiin. Kerrankin eräs miehistä tupsahti nenälleen, samaan aikaan kun keihäs kosketti maata. Rakoa jäi vain metrin verran. Mutta ei kohden koskaan. Eniten olivat myrtyneitä suomalaiset radio- ja tv-toimittajat. Paitsi tietysti silloin kun merkki löytyi myös suomalaisen lappelleen pudonneesta heitosta.

--

Mutta kun oikein hyvin käy, niin palvelualttius ja ystävällisyyskin leimataan kieroiluksi, tuomaripeliksi ja omaan pussiin pelaamiseksi.”²⁶⁸

Uuden Suomen Jyrki Vesikansan mielestä Kansan Uutisten sankaritarina henkeään uhmaavista toimitsijoista tuntui väkinäiseltä. Hän kuittasi ne toteamalla, että Kansan Uutisillakin oli paineensa.²⁶⁹ Paineita näyttää olleen yhdellä jos toisellakin suomalaislehdellä. Mutta lisää epäselvyyksiä oli tulossa, ja keskustelu jatkui.

4.3 Toimitsijaskandaali paisuu

Seuraavana päivänä, kun vielä kohistiin keihäsfinaalista, oli jo käsittelyssä seuraava skandaali. Kiekonheitossa kuubalainen Luis Delis heitti pisimmän heiton, mutta kultamitalin nappasi neuvostoliittolainen yllätysnimi Viktor Rashtshupkin, kun Delisin heitto mitattiin tarkoituksellisesti väärästä paikasta. Tämä oli televisiokuvista selvästi näkynyt.²⁷⁰ Lisäksi tuuli tuntui olevan aina vastainen, kun neuvostoliittolainen oli heittovuorossa.²⁷¹ Tapaus oli liikaa Helsingin Sanomien Reetta Meriläiselle, joka arvosteli kovin sanoin kuubalaisen viimeisen heiton mittaa lähes metrillä lyhentäneitä mittamiehiä:

”Törkeä mittausvirhe vei Kuuban Luis Delisiltä, 22, kiekonheiton olympiakullan. Se annettiin – yllätys, yllätys – Neuvostoliiton Viktor Rashtshupkinille 66,64 metrin tuloksella.

--

---

²⁶⁸ KU 29.7.1980, s. 11. ”Toisellakin silmällä...”.

²⁶⁹ US 2.8.1980, s. 10.

²⁷⁰ Arponen 1996, s. 271.

²⁷¹ Hannus 1980, s. 123.

*Delisin epäonnella oli vielä kaksoisvarmistus. Kun kuubalainen oli heittonsa heittänyt, nosti rinkitoimitsija punaisen lipun ylös. Se vaihtui kuitenkin valkoiseksi, kun tarvittava lyhennys saatiin aikaan mittauskeinoin. **Neuvostoliittolaiset tuntuvat tekevän uskomattomia temppuja omissa kisoissaan.** Eiköhän päähän pälkähä ollenkaan, että pitkällä tähtäimellä tällaisesta manipuloinnista voi olla vain huonoja seurauksia. Heidän urheilijoidensa tulosten uskottavuus kärsii ja maan urheiluimago romahtaa. Toki he eivät ole ainoita, jotka pelaavat väärin, mutta olympialaisissa ympyröissä tämä tuntuu tökeröltä.”²⁷²*

Samassa lehdessä Erkki Pennanen oli diplomaattisempi:

*”Neuvostoliittolaisten järjestäjien ja toimitsijoiden väitetään kuitenkin **monella taholla** syyllistyneen suorastaan selvien kansainvälisten sääntöjen rikkomiseen ja muuten **ilmeisesti** arveluttaviin keinoihin kotikenttäedun mahdollisimman tehokkaaksi hyödyntämiseksi.”*

— —

”Monet syytökset ovat vakavia ja saattavat olla aiheettomiakin.”

— —

”Yleisiltä järjestelyiltään Moskovan kisat ovat sujuneet erinomaisesti, ja järjestelyt ovat olleet ensiluokkaiset.”²⁷³

Entisen kirjeenvaihtajan sävy oli paljon sovittelevampi verrattuna nuoreen ja jopa uhmakkaaseen Meriläiseen. On syytä mainita, että Meriläisen juttu oli tarkoitettu kilpailuraportiksi, kun taas Pennasen kirjoitus luokituu kolumniksi. Sittenkin ero kirjoitusten sävyssä on huomattava. Toimittajilla oli näin jonkin verran liikkumavaraa lehden sisälläkin, ja omaa harkintaa näyttää saaneen käyttöä.

Hufvudstadsbladetin Paul Lemströmin jutun otsikko ”*Myös kiekonheitossa tapahtui mystisiä asioita*” oli huomattavan kantaa ottava. Tässä oli kyse kotiinpäin vedosta, jossa suomalaisheittäjä Markku Tuokonkin mielestä kärsijöinä olivat ennakkosuosikki,

²⁷² HS 29.7.1980, s. 15. ”Kiekkokulta yllättäen N-liittoon – Mittausvirhe romutti Luis Delisin mahdollisuudet”.

²⁷³ HS 29.7.1980, s. 16. ”Isännillä merkillistä onnea –Järjestäjiä syytetään puolueellisuudesta”.

Saksan demokraattisen tasavallan Wolfgang Schmidt sekä Kuuban Delis.²⁷⁴ Uudelle Suomelle Tuokko oli kertonut, että kaksi toimitsijaa oli pistämässä tikkua maahan, ja näin he pystyivät sähläämään jalkojensa kanssa sen verran, että tuloksiin saatiin lisää pituutta. Näin venäläisen ensimmäisestä vähän yli 63 metriä kantaneesta heitosta saatiin tulos 64,04.²⁷⁵ Tässä Tuokko oli kiihdyksissään väärässä, sillä tuon mittaisen heiton neuvostoliittolaisista heitti tuloluettelon mukaan vasta toisella kierroksella lopulta kuudenneksi sijoittunut Igor Duginets. Tunteet olivat suomalaisheittäjällä pinnassa.

Vasemmistolaiset lehdet olivat sovittelevalla linjalla. Suomen Sosialidemokraatti yhdisti mielestään varsin rajut vilppiväitteet suomalaisten keskinkertaiseen menestykseen. Se vetosi Suomen yleisurheilujoukkueen johtajaan Nisse Hagmaniin, joka oli todennut suurkilpailuissa käytävän aina kulissien takaista valtapeliä. Ja olivathan suomalais-ugrilaiset menestyneet hyvin keihäskilpailussa.²⁷⁶ Aivan oikein, kymmenen joukosta löytyivät kolmen suomalaisen lisäksi unkarilaiset Miklos Nemeth ja Ferenc Paragi sekä Neuvostoliiton joukkueessa kilpaillut virolainen Heino Puuste. Kärkisijat menivät kuitenkin Neuvostoliiton heittäjille: hopealle sijoittui isäntämaan Aleksandr Makarov.

Vaikka kovaa kritiikkiä oli esitetty, se kuului Suomen Sosialidemokraatin mukaan osaltaan suurkilpailujen kuvaan. Markku Tuokon mielipiteen, jonka mukaan muualla Wolfgang Schmidt olisi voittanut kiekkokisan, lehti julkaisi. Myös tuulia Tuokko oli ihmetellyt. Mutta lopulta todettiin, että Moskovassa kotikenttäetu oli käytetty hyväksi, ja parhaiten sen saattoi havaita hyvistä kilpailutuloksista.²⁷⁷ Tuokon näkemyksistä huolimatta lehti tuli siis siihen tulokseen, ettei vilppiä ollut syytä liioitella.

Suomalaislehdistö otti silmätikukseen järjestäjien lisäksi Kansainvälisen Yleisurheiluliiton IAAF:n iäkkään hollantilaisen puheenjohtajan Adriaan Paulenin, joka oli neuvostoliittolaisten pyynnöstä käskenyt kansainvälisten tarkkailijoiden poistua kilpailupaikoilta katsomoon. Vasta kiekkokilpailun jälkeisenä päivänä tarkkailijat palasivat kovan älähdysten jälkeen kentälle. Syytösten koventuessa Paulen kutsui

---

²⁷⁴ Hbl 30.7.1980, s. 11. ”*Det hände mystiska saker även i diskus*”.

²⁷⁵ US 30.7.1980, s. 13. ”*Urheilun sisin hukkumassa kahteen laatusanaan: Suuri ja mahtava*”.

²⁷⁶ SSd 29.7.1980, s. 15.

²⁷⁷ SSd 30.7.1980, s. 15. ”*Mystiset tuulet voittajan apuna*”.

kokoon lehdistön. Hän vastasi itse, että väitteet vilpistä olivat tyhjää puhetta.²⁷⁸ Nisse Hagman Suomen yleisurheilujoukkueesta kuitenkin kommentoi kisojen päätyttyä, että Paulen ylitti valtuutensa sopiessaan järjestäjien kanssa asioita omin päin.²⁷⁹

Kummallisuuksia esiintyi edelleen myös muualla kuin Lenin-stadionilla. Jousiammunnan arvonnassa isäntämaan ampujat pääsivät suojaisimmille radoille, kun taas kovimmat kilpakumppanit joutuivat toiseen reunaan. STT:n uutisessa Suomen joukkueen konkari Kyösti Laasonen tokaisi lakonisesti, että neuvostoliittolaisilla kävi arvonnassa ”mahdoton tuuri”.²⁸⁰

Miesten maantiepyöräilyn arvonta ja itse kilpailu aiheuttivat napinaa. Etenkin Aamulehti kävi kuumana:

”Naurettavimmat taktikointiesimerkit ovat pyöräilystä. Vielä ei ollut sensaatiomaista, että vetoauto ajoi aivan liian lähellä maantieajossa karkuun yrittävää neuvostoliiton kolmikkoa.

--

Mutta se oli mennä keskieuropalaisten ymmärryksen yli, kun toimitsijat saapuivat rata-auton avausparissa mittailemaan lähtöviivalle italialaisen pyörää.”²⁸¹

Jo arvonta oli aiheuttanut hampaiden kiristystä, kun neuvostoliittolaiset oli ensin arvottu takariviin, jolloin toimitsijat olivat vaatineet arvontaa uusittavaksi. Vasta muutamien vahvojen pyöräilymaiden uhkaus poistua ”koko pelleilyksi menevästä arvontatilaisuudesta” sai järjestäjät järkiinsä.²⁸² Vielä itse kilpailun aikana kummastusta aiheutti huoltojärjestelmän epätasapuolisuus. Isäntämaan pyöräilijöillä oli enemmän huoltopisteitä ja monin verroin enemmän mekaanikkoja kuin muilla, mitä Uuden Suomen Markku Virkkalan mukaan suomalainen pyöräilyryhmä ihmetteli. Tässä vaiheessa Uuden Suomen Moskovaan akkreditoitujen toimittajien varovaisessa linjassa alkoi näkyä muutoksia. Linja oli pysynyt varovaisena vielä keihäänheiton

---

²⁷⁸ SaS 1.8.1980, s. 15; HS 1.8.1980, s. 24.

²⁷⁹ AL 5.8.1980, s. 11.

²⁸⁰ Esimerkiksi TS 29.7.1980, s. 21 (STT).

²⁸¹ AL 30.7.1980, s. 13.

²⁸² AL 30.7.1980, s. 13.

jälkitunnelmissa. Virkkala vetäytyi kuitenkin vielä Suomen pyöräilyjoukkueen selän taakse ottamatta henkilökohtaisesti kantaa asiaan. Otsikko ”*Tuomariskandaali myös maantieajossa*” oli sittenkin paljon puhuva.²⁸³

Uuden Suomen Juhani Melart sen sijaan kuittasi esimerkiksi voimistelun arvosteluepäselvyydet lajiin kuuluvana asiana. Joao Carlos de Oliveiran kohtalosta hän totesi, että yleensä yliastutut hypyt ovat yleensäkin niitä pisimpiä. Selviä virheitäkin oli kyllä tapahtunut, esimerkkeinä puuttunut doping-testi ja maantiepyöräilyn arvontapeli sekä epätasapuolinen huoltojärjestelmä. Melart päätti rauhoitella lukijoiden mieliä:

*”Huippuunsa valmennettu urheilija on aina yliherkkä näkemään kummituksia seinällä, siellä missä niitä ei välttämättä olekaan. Sitä ei kuitenkaan voida kiistää, etteikö yhtä ja toista kummastusta ja närkästystä herättänyt olisi järjestelyissä ilmennyt. Asiain näkeminen kotiinpäinvetona on kuitenkin toista kuin niiden todistaminen sellaisiksi, eikä **patrioottinen kiihko** myöskään missään saa yhtä tuimaa paloa kuin urheilussa ja olympiakisoissa.”*²⁸⁴

Turun Sanomat turvautui jälleen Expressenin apuun. Leif Nilsson totesi toimitsijaskandaalin paisuneen ”päivä päivältä uskomattomampiin mittoihin” ja neuvostoliittolaisten toimitsijoiden pyrkieneen jatkuvasti vetämään kotiinpäin ”sääntöjä törkeästi rikkoen”. Seiväshypyssä valmentajien väitettiin yleisesti olevan toimitsijoina. Tämän väitteen tueksi Nilsson oli haastatellut ruotsalaista seiväsmiestä Miro Zalaria. Nilsson toi esiin ihmisten kiusaantuneisuuden ja voimattomuuden asian edessä. Tässä vaiheessa asioihin ei juuri enää voinut vaikuttaa.²⁸⁵ Ruotsalaistoimittajan jutun sävy oli jälleen järjestäjiä kohtaan hyvin kriittinen.

Savon Sanomien Reino Myöhäsen mielestä olympialaiset merkitsivät ainutlaatuista tilaisuutta neuvostoliittolaisille näyttää kansallisylypeyttään. Niinpä oli aika inhimillistä, että he sen myös tekivät.²⁸⁶ Näin Jarmo Karjalaisen melko kriittinen linja, jossa muun muassa ihmeteltiin neuvostoliittolaisten isännän oikeutta²⁸⁷, ei saanut vahvistusta lehden

---

²⁸³ US 29.7.1980, s. 14.

²⁸⁴ US 30.7.1980, s. 13.

²⁸⁵ TS 30.7.1980, s. 20.

²⁸⁶ SaS 29.7.1980, s. 6.

²⁸⁷ SaS 30.7.1980, s. 13.

kotitoimituksesta. Kotosuomesta ei edelleenkään sen enempää kommentoitu vilppisyytöksiä.

Helsingin Sanomien Juhani Syvänen teki hyvän havainnon. Mittauskahinat käytiin pääosin sosialistisen leirin sisällä.²⁸⁸ Tuulesta ei kaikkia mittavirhesyytöksiä ollut temmattu. Koko episodi herätti Syväsessä ihmetystä:

*”Kisojen kasvoja ei kuitenkaan enää meikillä korjata. Edelleen ihmettelee miten Moskova saattoi tehdä tällaisen tyylivirheen. Kultamitali sinne tai tänne. Neuvostoliitto on kisojen paras maa joka tapauksessa. Kannattiko pilata kisojen henki muutaman mitalin vuoksi. **Vieraanvarainen isäntä on sentään mukavampi kuin ahne.**”²⁸⁹*

Syvänen osui oikeaan, vaikkei suoraan asiaa sanonutkaan. Neuvostoliitto osasi vetää kotiinpäin oikeissa lajeissa. Yleisurheilun heittolajit olivat pohjois- ja itäeurooppalaisten heiniä, ja neuvostoliittolaiset päättelivät, etteivät naapurimaat kovin herkästi lähtisi arvostelemaan kisaisäntää. Kuuba tai DDR eivät herkästi lähteneet tekemään protesteja. Australia ja Brasilia olisivat niin saattaneet kolmiloikan jälkeen tehdäkin, mutta tuomarivirheestä ei löytynyt varmaa näyttöä. Jokaisen heittolajin, mukaan lukien moukari, voitto meni Neuvostoliittoon, eli sikäli isännät onnistuivat näiden lajien kotiinpäin vedossaan. Ainoana itäeurooppalaisen mitalirintaman mursi pronssillaan Kuuban epäonninen kiekkomies Luis Delis. Suomelle nämä kaikki heittolajit olivat pettymyksiä, olihan niissä kaikissa vahva suomalaisedustus sekä runsaasti mitalinhohtoisia perinteitä puolustettavana.

Joidenkin toimittajien mielestä tapauksia alkoi olla jo heinäkuun viimeisiin päiviin mennessä liian monta. Helsingin Sanomissa Marjut Svahn maalaili tulevia Helsingin olympiakisoja, mikäli sellaiset kaupungille myönnettäisiin. Esimerkkejä eri lajeista hän oli keksinyt lukuisia. Muun muassa keihäessä suomalaisten tulos tuli mitata siitä, mihin keihäs pysähtyy. Uimahypyissä altaan saattoi tyhjentää vieraita varten, ja voimistelussa vastustajilta tuli vähentää pisteitä ”niin että roikaa”. Ja jos ensimmäinen kisaviikko olisi mennyt päin honkia, toisella viikolla vain isäntämaan urheilijat tuli päästää

²⁸⁸ HS 30.7.1980, s. 21.

²⁸⁹ HS 31.7.1980, s. 22.

kisapaikoille.²⁹⁰ Uuden Suomen Markus Similä pohti Helsingin Olympiastadionin portin olevan keihäsmenestystä ajatellen järjettömästi sijoitettu. Hän ehdotteli leikillisesti myös tuulitunnelikokeiden aloittamista.²⁹¹ Aamulehti taas kertoi kisakylässä koetusta ärtymyksestä, jonka seurauksena oli syntynyt uusia kaskuja. Muun muassa painonnostajalegenda Vasili Aleksejevin olympiakulta tultiin varmistamaan kattoon sijoitetun magneetin avulla.²⁹² Jo uransa huipun ohittanut Aleksejev ei kuitenkaan lopulta voittanut omaa kilpailuaan, vaan jäi ilman tulosta. Turhautuminen epäoikeudenmukaisuuksiin alkoi joka tapauksessa näkyä monessa lehdessä.

Vilppiin alettiin herätä myös pääkirjoitustasolla. Uusi Suomi totesi, etteivät puolueellisuusväitteet urheilussa olleet ainutkertaisia, mutta tässä tapauksessa tiedot viittasivat poikkeuksellisen karkeaan omien urheilijoiden suosimiseen. Vähintä mitä voitiin vaatia, oli Suomen urheilujohdon pyyntö kansainvälisille liitoille sotkujen selvittämiseksi ja selitysten antamiseksi. Suomalaisten närkästys oli ymmärrettävää, mutta silti oli ensin tutkittava ja vasta sitten hutkittava. Sekä Uuden Suomen että Turun Sanomien pääkirjoituksissa ihmeteltiin lähes yksissä tuumin sitä, miksi Neuvostoliitto alentui tällaiseen toimintaan, olihan sen urheilumenestys jo muutenkin erittäin hyvää.²⁹³ Näkemys alkoi yleistyä. Vilppi nähtiin järjestelmällisenä.

4.4 Sidotut kädet

Eräs yleisurheilun suomalaisista mitalitoivoista oli kuulantyoöntäjä Reijo Ståhlberg. Hän kärsi käsivammasta, minkä takia työntökäsi teipattiin sekä karsintakilpailuun että finaaliin. Hyvin sujunut karsintakilpailu antoi odottaa paljon, mutta ennen finaalin ensimmäistä kierrosta tuli mutkia matkaan. Lääkärintodistus ja selittelyt eivät auttaneet, vaan Ståhlbergin oli poistettava teippaukset kädestä. Keskeytyksestä häiriintyneenä suomalaistyöntäjä ei yltänyt aivan parhaalle tulostasolleen, jääden lopputuloksissa neljänneksi.²⁹⁴ Voiton vei – niin, yllättäjä, DDR:n suursuosikin Udo Beyerin kukistanut Neuvostoliiton Vladimir Kiselev.

---

²⁹⁰ HS 29.7.1980, s. 21.

²⁹¹ US 30.7.1980, s. 4. Helsingin Olympiastadionin maratonportti sijaitsee takasuoran alussa, ei kaarteessa.

²⁹² AL 30.7.1980, s. 13.

²⁹³ US 30.7.1980, s. 2; TS 31.7.1980, s. 6.

²⁹⁴ Hannus 1980, s. 119–120.

Suomalaistoimittajat kritisoivat varsin äänekkäästi järjestäjien mielivaltaista päätöstä. Ståhlberg itse epäili hyvän karsintakilpailunsa aiheuttaneen teippiselkkauksen, jota ilman hän olisi taatusti seissyt kisan jälkeen palkintopallilla²⁹⁵. Savon Sanomien Moskovan-toimitus totesi Ståhlbergin olleen todella vihainen kilpailun jälkeen, ja nimenomaan toimitsijoiden epäjohtonmukaisuus sapetti heittäjää.²⁹⁶ Suomalaistyöntäjän kilpailu siis haluttiin pilata. Uudessa Suomessa oltiin närkästyneitä, koska Ståhlbergin teippijupakan jälkeen isäntämaan Kiselev astui rinkiin ”melkein kainalokuoppaan asti työntökäsi käärittynä”²⁹⁷. Suomen joukkueenjohto katsoi asiakseen korjata välittömästi lehdistössä esitettyjä väitteitä. Seuraavana päivänä useissa lehdissä julkaistiinkin STT:n uutinen, jossa joukkueen tiedottaja Pentti Vuorio kertoi Ståhlbergin teippiepisodin olleen joukkueenjohton ja heittäjän itsensä munaus.²⁹⁸

Näin asia vaikutti loppuun käsitellyltä. Joukkueen tiedottajan arvovallalla Pentti Vuorio onnistui hyvin hiljentämään kriittiset äänet. Lehdet pääosin hyväksyivät Vuorion selitykset. Huomionarvoista oli, että uutinen julkaistiin samansisältöisenä sekä oikean että vasemman laidan lehdissä. Tämä oli koko kisojen aikainen ja niitä edeltänyt uutisointikin huomioon ottaen poikkeuksellista. Suomen joukkueenjohto löysi tässä tilanteessa keinot saada lehdistö pääosin hallintaansa. Samalla se rauhoitti kovaksi äitynyttä arvostelua.

Hufvudstadsbladet tosin ei nurkumatta hyväksynyt Vuorion tulkintaa. Lehti toi esille Ståhlbergin valmentajan Seppo Simolan näkemyksen. Simola ei uskonut alkuunkaan joukkueenjohton selitykseen. Myöskään jutun kirjoittanut Göran Wallen ei halunnut syyttää itse urheilijaa, vaan totesi tämän olleen joka tapauksessa tapahtuneeseen vähiten syyllinen. Jos tällaiset asiat olivat urheilijan vastuulla, moni johtaja sai jäädä seuraavalla kerralla kotiin.²⁹⁹ Suomen yleisurheilujoukkueen johtaja Nisse Hagman sen sijaan syytti tapahtuneesta nimenomaan itse urheilijaa, ja Turun Sanomien Heikki Tuomi-Nikulakin

---

²⁹⁵ HS 31.7.1980, s. 21; AL 31.7.1980, s. 17.

²⁹⁶ SaS 31.7.1980, s. 11.

²⁹⁷ US 31.7.1980, s. 13.

²⁹⁸ US 1.8.1980, s. 17; KU 1.8.1980, s. 10; Hbl 1.8.1980, s. 13.

²⁹⁹ Hbl 1.8.1980, s. 13.

totesi tyynesti, että tästä oli syytä ottaa oppia, ettei seuraavalla kerralla tehtäisi vastaavia virheitä.³⁰⁰ Vuorion selitys oli näin pääosin hyväksytty.

Kansan Uutiset ei pitänyt alkuunkaan Reijo Ståhlbergin puheista kilpailun jälkeen. Miksi Ståhlberg vieritti käsiside-episodistaan syyn järjestäjien niskoille? Eikö Ståhlberg todella tuntenut tilannetta?³⁰¹ Urheilijoilta vilppisyytöksistä kysyttiin muutoin varsin vähän. Ehkäpä heidät haluttiin jättää kohun ulkopuolelle, jos he eivät sitten itse tuoneet esille näkemyksiään. Eikä näiden asioiden kommentointi välttämättä olisi urheilijoiden mainetta parantanut. Valittajan tai selittelijän maine olisi jäänyt helposti elämään. Turun Sanomien Jaakko Raunio tosin valitteli olympiatunnelman vaisuudesta osaltaan Suomen joukkuetta, joka piti urheilijat ja lehdistön ”melko visusti erossa toisistaan”³⁰². Mikäli näin todella oli, Suomen joukkueenjohto tietoisesti entisestään rajoitti tiedotusvälineiden edustajien mahdollisuuksia välittää suomalaisia kiinnostavaa tietoa Moskovan olympiakisoista. Tällöin suomalaisurheilijoita olisi ollut vaikea ylipäättään saada haastatteluihin muuten kuin heti suorituksen jälkeen.

Helsingin Sanomissa palattiin kisojen jälkeisellä viikolla Ståhlbergin ”törkeään kohteluun”. Ihmettelyä herätti se, mikseivät edes viisi lääkärintodistusta – näiden joukossa sekä suomalaisen että kansainvälisen lääkärin kirjoittamat – riittäneet. Vielä loppukilpailun alkaessa Ståhlberg oli kysynyt neuvostoliittolaiselta virkailijalta, saako teippiä käyttää, ja saanut myöntävän vastauksen. Hänen tullessaan työntövuoroon asia sai kuitenkin ikävän käänteeseen, kun teippi yhtäkkiä pitikin poistaa.³⁰³ Lähtökohta oli jo paljon konkreettisempi, ja arvostelun sävy kertoi, että ainakin Helsingin Sanomissa oli nähty asian todellinen laita. Kyse oli ennen kaikkea järjestäjien mielivaltaisesta päätöksestä, vaikka säännöistä nähtävästi löytyikin jonkinlainen pykälä, jonka perusteella teippi oli oikeutettua poistaa. Helsingin Sanomat asettui tällä jutullaan lopulta Hufvudstadsbladetin rinnalle kritisoimaan järjestäjien toimia Ståhlbergin tapauksessa.

---

³⁰⁰ TS 2.8.1980, s. 19.

³⁰¹ KU 1.8.1980, s. 10.

³⁰² TS 27.7.1980, s. 15.

³⁰³ HS 10.8.1980, s. 11.

Neuvostoliittolaisten toiminta alkoi vilppisyytösten lisääntyessä kääntyä yhä enemmän itseään vastaan. Etenkin Hufvudstadsbladet ja Turun Sanomat iloitsivat estoitta seiväshyppykilpailun jälkeen puolalaisen Wladyslaw Kozakiewiczin kultamitalista ja maailmanennätyksestä. Toiseksi nimittäin jäi ennakkosuosikin paineita kantanut isäntämaan Konstantin Volkov, vaikka yleisö yritti raivokkaasti kannustaa tätä ja häiritä muita mitalintavoittelijoita. Turun Sanomien Jaakko Raunio totesi ”erittäin epäurheilijamaisen Lenin-stadionin yleisön saaneen pitkän nenän”. Hufvudstadsbladetin Göran Wallen otsikoi Kozakiewiczin voittaneen sekä yleisön että maailmanennätyksen itselleen.³⁰⁴ Uusi Suomi jatkoi Ståhlbergin sidejupakasta alkanutta linjanmuutosta:

*”Punastuttavan nolosti ja alle kaiken arvostelun mylläävä moskoviittien sakki kohtelee yhtä julmasti niitä venäläisiä urheilijoita, jotka ehkä toimitsijoiden tunaroinnin seurauksena eivät menesty omassa lajissaan. Suomalaiskatsoja odotti jännittyneenä näitä palloilulajeja, joita neuvostoliittolaiset ovat tottuneet katsomaan. Yhtä surkeasti yleisö käyttäytyi niissäkin.”*³⁰⁵

Urheilukirjailija David Wallechinsky on määritellyt Moskovan olympiakisojen yleisön huonoimmin käyttäytyneeksi sitten vuoden 1924 Pariisin kisojen.³⁰⁶ Tähänkin asiaan Kansan Uutisilla oli mielipiteensä. Nimimerkki ”Sakun” mielestä kansalliskiihko oli yksi vastenmielisimmistä huippu-urheilun liitännäisistä. Oli muistettava, että eri maissa harrastettiin erilaisia kannustuksen muotoja. Jotkut jopa vihelsivät ollessaan innostuneita.³⁰⁷ Näin moskovalaisyleisö sai Suomesta taustatukea käyttökselleen.

4.5 Vilppiepäilyt: pelkkää kuvittelua?

Kansan Uutisten Eero Salonen yritti vähätellä toimitsijoiden vaikutusta kilpailujen lopputuloksiin:

”Ymmärrän, että jokainen on pettynyt ellei monen vuoden harjoitus tuota tulosta. Sitä en sitten enää ymmärräkään, että nimenomaan neuvostoliittolainen

---

³⁰⁴ TS 31.7.1980, s. 15; Hbl 31.7.1980, s. 10. ”Kozs slog publiken, rekordet” (’Kozs’ löi yleisön ja ennätyksen).

³⁰⁵ US 1.8.1980, s. 20.

³⁰⁶ Wallechinsky 1992, s. xxi (preface).

³⁰⁷ KU 29.7.1980, s. 11.

voittaa vain sen takia, että jokin stadionin portti avataan ja suljetaan ilmavirtojen suosiolliseksi ohjaamiseksi. Ja jossain porttivahdeille on varmaan kiekonheitossakin tullut virhe, kun isäntämaa ei saanut kolmoisvoittoa. Eiköhän olisi hävinneen suomalaisurheilijan joskus aihetta antaa tunnustus hyvällekin kilpakumppanille. Vaikka hän Neuvostoliitosta olisikin. Eikä pelkästään ryssitellä ja ihmetellä ilmavirtauksia. Nyt puhun lähinnä yleisurheilusta.”³⁰⁸

Tiedonantaja puolestaan jatkoi Yleisradion parjauskampanjaa myös vilppisyytöksiä käsitellessään. Yleisradio ei saanut muilta lehdistä juurikaan arvostelua osakseen, ellei mukaan lasketa ainaista selostajien ammattitaidottomuutta kohtaan esitettyä kritiikkiä, mutta Tiedonantaja kaatoi sen päälle jälleen täyslaidallisen. STT:n tai Ilta-Sanomien neuvostovastaiset jutut olivat arvattavissa, mutta Yleisradion yhdyttyä tähän kampanjaan asia sai vakavampia piirteitä. Avajaisten ”ulkopoliittisesta tunaroinnista” ei näin ollut opittu mitään.³⁰⁹ Tämä kirjoitus kirvoitti Aamulehden pääkirjoitustoimittajat kysymään, miksi Tiedonantaja leimasi vilppi uutiset välittömästi neuvostovastaisuudeksi tai ulkopoliittiseksi tunaroinniksi. Aamulehti ei pitänyt vilppitapausten uutisoimista neuvostovastaisuutena, vaan kyllä nämä asiat olisi uutisoitu missä kisoissa tahansa. Tiedonantajakin olisi ollut innolla mukana syyttelyissä, jos kohdemaana olisi ollut jokin muu kuin Neuvostoliitto.³¹⁰ Aamulehden vakiokolumnisti Korvakuulo kuitenkin rauhoitteli lukijoita vertaamalla Moskovan kotiinpäin vetämistä Berliinin olympiakisoihin 1936. Silloin saksalaisurheilijan voiton ollessa uhattuna käynnistettiin häirintätarkoituksessa mitaliseremoniat ennen isäntämaan urheilijoiden pahimpien kilpailijoiden ratkaisevia suorituksia.³¹¹

Tiedonantajan osalta kuvaavaa on, että myös tässä vilppiasianssa se katsoi asiakseen haukkua ensin Yleisradion ja vasta sen jälkeen porvarilehdistön. Yleisradion selostajista etenkin Pentti Salmi käytti Kalevi Tuomisen mielestä vilppiasioissa varsin kovaa kieltä.³¹² Uudessa Suomessa taas kerrottiin miesten 50 kilometrin kävelystä, jonka aikana Juha Jokinen oli harjoittanut ”suomettumaton sanailua”. Tämä oli pohtinut,

---

³⁰⁸ KU 30.7.1980, s. 10. Myös nimimerkki ”Saku” valitteli Kansan Uutisissa ”vanhan kunnan ryssävihana” pilkistävän herkästi pinnan alta. KU 31.7.1980, s. 10; kahta päivää myöhemmin samainen nimimerkki puhui jo ”niin intohimoisesta ryssävihasta”. KU 2.8.1980, s. 12.

³⁰⁹ TA 30.7.1980, s. 2.

³¹⁰ AL 31.7.1980, s. 8.

³¹¹ AL 1.8.1980, s. 10.

³¹² Tuominen 1998, s. 110–111.

pääseekö kisaa johtanut DDR:n Hartwig Gauder maaliin saakka, toisena kun oli isäntämaan kävelijä. Tätä olisi sopinut suomettumissyttöksiä esittäneen Paris Matchin erikoiskirjeenvaihtajankin olla kuuntelemassa. Selostaja Jokinen sen sijaan oli jo mitä ilmeisimmin ”saanut sähkeen ohjelmaneuvoston tovereilta ja nimensä Tiedonantajaan”.³¹³

Tiedonantaja kävi suomalaislehdistön kimppuun toteamalla, että valitettavasti Jimmy Carter sai olympiakisojen vastaiselle kampanjalleen liittolaisia suomalaisten porvarilehtien toimittajista. Se oli karhunpalvelus paitsi urheilulle myös naapurisuhteille laajemminkin. Turhaan oli saatu odottaa asialinjan kommentteja myöskään suomalaiselta urheilujohdolta.³¹⁴ Edellispäivän lehteen Tiedonantajan Paul Hänninen ei ollut tavoittanut Pertti Paloheimoa kommentin saamiseksi mittamiesten toiminnasta, kun taas Kalevi Tuominen ei ollut halunnut antaa lausuntoa asiasta.³¹⁵ Tuominen oli sen sijaan jo 29.7. Helsingin Sanomissa todennut, että kotiinpäin vetämiseen oli kiinnitetty huomiota Suomen joukkueen piirissä³¹⁶. Kisojen päättyessä Tuominen ihmetteli, miksi vilpeistä vain purnattiin. Kansainväliset erikoisliitot olisivat voineet puuttua lujemmin isäntien väitettyyn kotiinpäin vetämiseen. Seiväshyppääjä Prohorenkon ”kyyditsemistä” pois kentältä Tuominen piti täysin varmana osoituksena kotiinpäin vetämisestä. Vilppikysymys vaati perusteellisen selvityksen.³¹⁷

Tuominen oli antanut myös radiohaastattelun, jossa oli todennut, että vilppiväitteissä oli vinha perä. Tämän seurauksena hän oli joutunut Pertti Paloheimon ja kumppaneiden puhutteluun. Tuomisen tavasta kommentoida vilppisyttöksiä ei ollut pidetty. Suomalainen urheilujohtaja ei saanut moisia väitteitä esittää.³¹⁸ Valmennuspäällikkö Tuomisella ei ollut samanlaista kokemusta Neuvostoliitosta kuin ylijohdajalla.

Olympiajoukkueen ylijohdaja Pertti Paloheimo oli eri työtehtäviensä kautta kokenut Neuvostoliiton-tuntija ja kova urheilumies – siis erinomainen mies johtamaan Suomen joukkuetta juuri Moskovan olympiakisoissa. Omien sanojensa mukaan hän lopetti

---

³¹³ US 3.8.1980, s. 27. ”Päätösmietteet”.

³¹⁴ TA 1.8.1980, s. 2.

³¹⁵ TA 31.7.1980, s. 12.

³¹⁶ HS 29.7.1980, s. 16.

³¹⁷ HS 3.8.1980, s. 24.

³¹⁸ Tuominen 1998, s. 110–111.

Neuvostoliiton-matkojensa laskemisen siinä vaiheessa, kun passiin ilmestyi sadas leima.³¹⁹ Hän oli poikkeuksellisesti saanut kunnian toimia joukkueen ylijohtajana toisissa kesäolympialaisissa peräkkäin. Tätä tilaisuutta ei aiemmin Suomessa ollut kukaan toinen saanut, vaan joukkueen ylijohtaja oli vaihtunut aina kisoista toiseen. Tällä vastuunalaisella paikalla oli omat vaatimuksensa, ja Paloheimo oli päättänyt täyttää nuo vaatimukset tarkasti. Tiukimpien vilppisyytösten lennellessä ilmassa Paloheimo piti presidentti Kekkonen ja kisojen järjestelytoimikunnan puheenjohtajan Ignati Novikovin läsnä ollessa puheen, jossa hän kiitti neuvostoliittolaisia ”todella upeasti järjestetyistä olympiakisoista”³²⁰. Muistelmissaan Paloheimo on pohdiskellut asiaa seuraavaan tapaan:

*”Jouduin antamaan joitakin lausuntoja, sellainen on tapa. Eräissä tv-haastattelussa sanoin varomattomasti, että Moskovassa järjestettiin hyvät kisat. Se oli suuri virhe. Kansan enemmistö, saamastani palautteesta päätellen, oli sitä mieltä, että Moskovassa ei yksinkertaisesti voitu järjestää hyviä kisoja. **Ryssät ovat ryssiä.**”*

--

”Kilpailut alkoivat ajallaan ja palkinnot jaettiin voittajille, ketään ei tapettu ja kaupungissa säilyi kuri ja järjestys. Lottokansa oli kuitenkin päättänyt toisin, Moskovassa järjestettiin huonot kisat.”³²¹

Paljon puhuva on Paloheimon heitto suomalaisista lottokansana. Kansahan ei voinut olla muuta kuin väärässä, mistä tällainen vähättelevä suhtautuminen kiistatta kertoo. Kyse on viime kädessä siitä, minkä painon kukin antoi epärehellisyyksille kisojen kokonaisarviossa. Paloheimolle riitti Moskovan olympiakisojen aikana tukea lehdistöstä. Silmäys Tiedonantajaan kertoo lehden kiitelleen kisojen päätyttyä neuvostoliittolaisia kisajärjestäjiä 5.8. pääkirjoituksessaan ”*Olympiavoitto*”. Lehti antoi kisojen aikana esittämänsä runsaan kritiikin jälkeen lopulta myös tunnustusta useammalle taholle, joista vähäisin ei ollut Suomen joukkueen ylijohtaja:

---

³¹⁹ Paloheimo 1997, s. 71. Paloheimo toimi työurallaan muun muassa Yleisradion pääsihteerinä ja kanavajohtajana sekä Aura-yhtiöiden toimitusjohtajana.

³²⁰ KU 30.7.1980, s. 1, 4.

³²¹ Paloheimo 1997, s. 87–88.

”Neuvostoliittolaisten lisäksi on tässä syytä aivan erikseen mainita KOK:n puheenjohtaja lordi Killanin sekä omaa kansallisuuttamme nostaen Suomen joukkueen ylijohdaja Pertti Paloheimo. Killaninin sanotaan pelastaneen olympiahengen. Pertti Paloheimo torjui hienolla tavalla suomalaisen lokapropagandan hyökkäykset ja vielä viimeksi sunnuntaina antamassaan haastattelussa asetti tosiasiat kohdalleen ja antoi korkean arvosanan kisoista ja niiden järjestäjistä.”³²²

Moskovan olympiakisat olivat kommunisteille Vesa Vareksen mukaan miltei uskonnollinen riitti. Tiedonantaja suhtautui niihin täydellisellä paatoksella ja torjui kaiken niihin suuntautuneen kritiikin pahansuopana panetteluna.³²³ Tiedonantajan linja suhteessa suomalaisiin urheilujohtajiin ei kuitenkaan ollut selvä. Toki urheilujohtajia oli moneen lähtöön. Silti vaikuttaa siltä, että vilppisyytösten muuttuessa päivä päivältä kovemmiksi Tiedonantaja katsoi asiakseen haukkua varmuuden vuoksi tasapuolisesti kaikki porvarilehdistä ja vähän muistakin lehdistä urheilujohtajiin ja urheilijoihin. Pertti Paloheimo ei kuitenkaan antanut Tiedonantajalle aihetta arvosteluun. Kansan Uutistenkin kanssa Paloheimo säilyi samanmielisenä. Kuin sattuman oikusta Paloheimon ennen kisoja toteama ”maassa maan tavalla” löysi tiensä Erkki Poutasen loppuyhteenvetoon kisoista.³²⁴

Muutamit muut urheilujohtajat kommentoivat vilppitapauksia Paloheimon ja Tuomisen lisäksi. He saivat lukea siitä Kansan Uutisista. Nimimerkki Saku leimasi Nisse Hagmanin ja Antti Lanamäen huonoiksi häviäjiksi, jotka tuijottivat keihäskisan aikana vain porttia. Sen sijaan Työvään Urheiluliitto sai toiminnastaan kiitosta, vaikka sen urheilijoiden heikko menestys olisi saattanut antaa aineksia huonon häviäjän rooliin.³²⁵ Aamulehdessä näkökulma oli erilainen. Suomen joukkueenjohto oli antanut yleisurheilun vilppitapauksista ”tapansa mukaan pyöreitä lausuntoja”. Poikkeus oli Nisse Hagman, joka oli suoraan kuvaillut Moskovan tuomaripeliä ”törkeäksi”.³²⁶ Suomen olympiakomitean puheenjohtaja Jukka Uunila oli korostanut Moskovan olympiakisojen urheilullisen merkityksen lisäksi niiden poliittista merkitystä:

---

³²² TA 5.8.1980, s. 2.

³²³ Vares 1997, s. 157.

³²⁴ KU 4.8.1980, s. 1.

³²⁵ KU 16.8.1980, s. 11. *”Me rohkeat suomalaiset”*.

³²⁶ AL 5.8.1980, s. 11.

”Ei siksi, että kisojen järjestäjät olisivat pyrkineet siihen – päinvastoin. Moskovan kisojen ympärillä on keinotekoisesti kiihdytetty poliittisia intohimoja, tietyt läntiset piirit yrittivät käyttää niitä hyväksi poliittisiin päämääriin.”

Ja samaisessa jutussa Tiedonantaja jatkoi omaa arviotaan Uunilasta:

Hän (Jukka Uunila, MT) totesi tyytyväisenä useitten urheiluihmisten kuitenkin torjuneen painostusyrietykset.”³²⁷

Tiedonantajan mielestä joukkueenjohdon asiallisista kannanotoista huolimatta porvarilehdistö keskittyi kisojen ja niiden järjestäjien ”silmittömään panetteluun”, ja kaivoi maata Suomen ja Neuvostoliiton ystävyyssuhteiden alta. Tiedonantaja listasi pahennusta herättäneet suomalaiset urheilujohtajat ja urheilijat. Lehti haukkui Kalevi Tuomisen, joka oli levitellyt ”pikkutunneilla neuvostovastaisia typeryyksiä taattujen toimittajakavereittensa pöydässä”. Myös Reijo Ståhlberg ja Markku Tuokko tuomittiin järjestäjien haukkumisesta. Ylivoimainen valtaosa urheilijoista oli esiintynyt perinteiseen tapaan rehdisti ja asiallisesti, joten mainitut poikkeustapaukset antoivat julkisuuteen täysin väärän kuvan Suomen edustusurheilijoista.³²⁸

Pertti Paloheimoa käsiteltiin lehdistössä pääasiassa silkkihansikkain. Enemmän urheilujohtajia vaadittiin tilille suomalaisten huonosta menestyksestä kisojen alkupuolella kuin kumartelevalta suhtautumisesta Neuvostoliittoon. Kisojen jälkeen kriittisiä ääniä kuitenkin ilmeni. Helsingin Sanomissa ihmeteltiin Paloheimon näkemystä, jonka mukaan protestien puuttuminen oli ”erittäin mielenkiintoinen asia”. Paloheimo ei nimittäin ollut täsmentänyt, miksi näin oli. Paloheimo oli myös vähätelty väitetyistä virheellisyyksistä noussutta kohua tv-haastatteluissa.³²⁹ Turun Sanomien julkaisemassa Urheilutiedon jutussa ”Paloheimon näkemys Moskovasta hämmästyttää” taas avautui Suomen pyöräilyjoukkueen johtajana kisoissa toiminut Raimo Vauhkonen. Tämän mielestä joukkueen ylijohtajan lausunnot eivät heijastaneet koko joukkueen mielipidettä. Moskova ei ollut mikään viehättävä ympäristö, ja suurkaupungiksi se oli

³²⁷ TA 6.8.1980, s. 8.

³²⁸ TA 6.8.1980, s. 8.

³²⁹ HS 10.8.1980, s. 11. ”Tuomaripeli tuuliajolla”.

harvinaisen eloton. Moskovalaisiin oli vaikea solmia suhteita, ja haudanvakavuus sekä tiukka kontrolli leimasivat kaikkea. Paloheimon näkemykset olivat kummallisia eritoten siksi, että hän oli unohtanut kritiikin täysin. Kalevi Tuomisen arvioinnit Moskovasta sen sijaan olivat sisältäneet toimitsijoiden väärinkäytökset ja niiden jättämän ikävän sivumaun.³³⁰

Mutta – kuten useassa aikaisemmassa tapauksessa – paria päivää myöhemmin tuli korjaus. Oikaisussa Vauhkonen totesi, ettei ollut antanut tällaista haastattelua kenellekään eikä ollut suurimmalta osin tuota mieltä. Kaiken lisäksi jutussa oli asiavirheitä eikä se vastannut todellista asiainlaitaa. Vauhkonen ei ollut huomannut kilpailullisesti mitään sellaisia virheitä, joilla olisi ollut olennaista merkitystä. Hän korosti, ettei ollut arvostellut ylijohtajan ja valmennuspäällikön henkilökohtaisia käsityksiä. Siinä hän oli alkuperäisen jutun kanssa osittain samoilla linjoilla, ettei kisatunnelma ollut noussut korkeaksi, osaksi ylimitoitettujen turvatoimien vuoksi.³³¹ Näin tämä joukkueen sisältä noussut kritiikin siemen suomalaista urheilujohtoa kohtaan oli sekin ammuttu alas. Jos Vauhkonen ei ollut tätä haastattelua antanut, korjaus oli syytäkin tehdä. Toisenlaiseen johtopäätökseen tästä eräänlaisesta jatkokertomuksesta voi kuitenkin yhtä lailla päätyä.

4.6 Missä kulkee arvostelun raja?

Oikeistolaisten lehtien esittämä kritiikki saavutti kisojen loppupäiviin tullessa kovempia sanamuotoja, mistä ei kaikkialla pidetty. Turun Sanomien linja ei tuntunut miellyttävän joitakin lehden lukijoita. Näin voidaan päätellä ainakin siitä jutusta, jonka Turun Sanomat julkaisi 1.8. Lehti oli saanut paheksuvan kirjeen ”erään suuren teollisuuslaitoksen työmaakokouksesta”. Kirjeessä väitettiin, ettei Turun Sanomilla ollut minkäänlaisia todisteita väitteidensä tueksi. Ja kun lehden toimittajat eivät itse uskaltaneet kirjoittaa asioista suoraan omilla nimillään, he lähettivät ne ensin Ruotsin lehtiin, joiden julkaistua ”hävyttömyydet” he saattoivat ”lainata” näitä roskatarinoita. Turun Sanomat vastasi, että Expressenin Leif Nilsson loukkaantuisi tällaisista väitteistä. Lehti vastasi syytöksiin, että esimerkiksi nyrkkeilyssä pystyi arvaamaan lopputuloksen

---

³³⁰ TS 14.8.1980, s. 19.

³³¹ TS 16.8.1980, s. 12.

nähtyään tuomareiden kotimaat. Yleisurheilun tapahtumista taas tultaisiin keskustelemaan vielä pitkään.³³²

Turun Sanomien kirjoittelua toki kommentoitiin myös Tiedonantajassa. Päätoimittaja Urho Jokinen totesi, että oikeistolehtien valheelliset väitteet tuomaripelistä muodostivat ulko-olympialaisen erityislajin, ja ”räväysuisuudessa” voitti tai ainakin oli lähellä voittoa nimenomaan Turun Sanomat.³³³ Turun Sanomia luettiin siis tarkalla silmällä, mutta vielä tarkemmalla silmällä eri tahoilla seurattiin kaikesta päätellen Uutta Suomea.

Uuden Suomen varovaisesta linjasta ei ollut enää tietoaakaan, kun Olavi Timonen kohdisti toimitsijavilppiin keskittyneen avoimen kirjeensä suoraan kisojen järjestelykomitean varapuheenjohtajalle, paljon julkisuudessa esiintyneelle Vladimir Popoville. Timonen totesi aluksi, että Popovin posti on vaikea ja että ”[m]e ymmärrämme teitä”. Silti muutama täsmentävä kysymys oli paikallaan. Piikittelynä voidaan pitää kirjeessä esitettyjä näkemyksiä siitä, että monien vuosien valmisteluajasta liian suuri osa oli käytetty isäntämaan urheilun kaikinpuolisen menestyksen takaamiseksi. Ja koska nk. ”väärän” tiedon välittäjät oli uhattu ennen kisoja poistaa saman tien maasta, mutta näin ei ollut toimittu kertaakaan, kaikki kisojen monia epäurheilijamaisuuksia ja epäoikeudenmukaisuuksia kuvanneet olivat olleet oikeassa.³³⁴

Neuvostoisännät olivat toiminnallaan kääntäneet kisat niitä itseään ja maataan vastaan. ”Tekohengitetyt kultamitalit” neuvostourheilijoiden kaulassa eivät varmasti tuntuneet urheilijoista itsestään kultamitaleilta. Televisiokuvista ja myös radioista oli välitetty maailmalle kuva epäurheilijamaisesta kansasta, joka buuasi ja vihelsi muiden maiden urheilijoille. Moskovan olympiakisat eivät vastanneet olympiakisojen arvoa. Timonen esitti Popoville kutsun saapua kanssaan kalaan ja savusaunaan Ruokolahden Äitsaareen vastaamaan kysymyksiin, jotta voisi välittää vastaukset lehden lukijoille. Lopuksi hän jopa ivallisesti toivotti ”toveri Popoville” hyvää jatkoa.³³⁵

---

³³² TS 1.8.1980, s. 21.

³³³ TA 5.8.1980, s. 11.

³³⁴ US 1.8.1980, s. 26. ”*Toveri Popov!*”

³³⁵ US 1.8.1980, s. 26.

Teksti oli hyvin suorasanainen, eikä se miellyttänyt Neuvostoliiton lähetystä Tehtaankadulla. Uuden Suomen silloisen päätoimittajan Johannes Koroman mieleen Timosen kirjoitus on jäänyt yhtenä pahimmista ulkopoliittisista loukkauksista. Neuvostoliiton lähetystö oli loukkaantunut jutusta ”aivan hirveästi”.³³⁶ On syytä huomauttaa, että Olavi Timonen oli alun perin syksyllä 1979 mukana Moskovan olympiakisojen akkreditoitilistalla.³³⁷ Syytä voi vain arvailla, miksi hän ei lopulta lähtenyt kisoihin. Välttämättä tähän ei liity mitään dramaattista, sillä muitakin muutoksia noihin alkuperäisiin kaavailuihin myöhemmin tuli. Timosen paikkaa kisoissa olisi kuitenkin puolustanut se, että hänellä oli vahva asema Uuden Suomen urheilutoimituksessa.³³⁸ Moni johtava urheilutoimittaja oli itseoikeutetusti Moskovan olympiakisoissa. Timonen ei Moskovaan syystä tai toisesta matkustanut.

Tehtaankatu lienee älähtänyt asiasta saman tien, sillä Uuden Suomen paikkausyritys ilmestyi jo kolme päivää myöhemmin. Ilmiselvästi sellainen oli nimittäin Jyrki Koulumiehen juttu ”*Popov ehti vähän joka paikkaan Toverissa charmia kuin Paavo Aitiassa*”. Koulumies totesi olympiakisojen nostaneen urheilijoiden ohella superjulkiksiksi ainakin Mishka-karhun ja Vladimir Popovin. Jälkimmäisen päivittäiset lehdistötilaisuudet pitivät miehen mahtavasti julkisuuden valokeilassa, ja Popov oli kuin tehty tällaiseen tehtävään. Huumorintaju ja valmius vastailla kysymyksiin olivat pitäneet. Vain pari asiaa sai tämän Helsingin lähetystössä aikoinaan työskennelleen Juri Popovin isän ärsyyntymään ja hänen ”joustavan joviaalisuutensa” kiristymään. Nuo asiat olivat tuomaripeliin sekä turvatoimien tiukkuuteen liittyneet kysymykset. Koulumiehen jutun loppu ylisti Popovin maasta taivaisiin:

*”Eleganti herra kaiken kaikkiaan ja erittäin taitava lehdistökonferenssien pitäjä, joka varmaan jää monen olympiatoimittajan mieleen kisojen muiden tapahtumien jo unohduttua.”*³³⁹

---

³³⁶ Valkonen 1998, s. 105. Toinen Koroman mieleen erityisesti jäänyt, älähdyn aiheuttanut juttu oli niin ikään Timosen käsialaa. Siinä kerrottiin Neuvostoliitosta Suomeen rakennettavasta kaasuputkesta, jonka kautta tulisi pakolaisia Suomeen.

³³⁷ Urheilutoimittajain liiton kokouspöytäkirja, 10.10.1979. Kauko-Aatos Leväahon kirjeistöä (SUKA).

³³⁸ Garam, Pohjalainen, Tikkanen 1992, s. 196. Myöhemmin Timonen oli käytännössä Uuden Suomen urheilutoimituksen tosiasiallinen johtaja, vaikka nimellisesti osastoa johti oli Jari Pekkanen.

³³⁹ US 4.8.1980, s. 17.

Näin Jyrki Koulumies sai vuorostaan olla paikkailijan roolissa, kun Timosen idän-poliittisesti vääraoppinen kirjoitus piti saada jollain tavalla kompensoitua. Koulumiehen oli luontevaa tehdä tämä juttu, olihan hän kisojen aikana seurannut Popovin lehdistötilaisuuksia.³⁴⁰ Uusi Suomi eli koko olympiakisojen ajan hankalassa välissä. Steinbockin ja Timosen kirjoitukset takasivat sille myös Moskovan olympiakisojen aikana paikan Neuvostoliiton lähetystön suurennuslasin alla. Se paikka ei tietenkään ollut lehdelle mitenkään uusi tai tuntematon, mutta tuskin lehti siihen välttämättä halusi. Uuden Suomen kisojen alkupuolen kirjoitteluun suhteutettuna Timosen kirjoitus oli kovin poikkeava.

Ei ollut yllättävää, että Olavi Timosen kirjoitus herätti kommunistiset lehdet. Kansan Uutiset irvaili tässä yhteydessä Uuden Suomen ”riippumatonta linjaa”. Se muistutti lukijoitaan Steinbockin kirjoituksesta. Nyt Timosen jutussa ”vielä Steinbockia sapekkaammin tehtiin Moskovan kisojen toimitsijoista pelkkiä kotiinpäin vetäjiä ja neuvostoliittolaisista urheilijoista tekohengitettyjä kultamitalin saajia”. Jälleen Kansan Uutiset kiinnitti huomionsa myös kriittisen kirjoituksen viereen, jossa vaatimattomalla uutisella kerrottiin Kansainvälisen Yleisurheiluliiton IAAF:n johdon todenneen Moskovan kisajärjestelyjen, mittauksen ja muun sujuneen paremmin kuin monissa muissa olympiakisoissa.³⁴¹ Tiedonantajan Risto Uljas totesi kokoomuslaiseksi leimaamansa Uuden Suomen yltäneen pohjamutiin kirjeellä Popoville. Vilppiväitteet oli puolestaan kohta kohdalta osoitettu valheellisiksi. Moskovan kisojen tuomariryöskentely oli moitteetonta ja korkealuokkaista. Vilpillisesti olivat toimineet vain järjestäjiä panetelleet porvarilehdet.³⁴²

Sekä Kansan Uutisissa että Tiedonantajassa korostui yleisesti yritys rajata vilppisyytökset vain suomalaisten ja korkeintaan ruotsalaisten lehtien harjoittamaksi Neuvostoliiton mustamaalaamiseksi. Kansan Uutiset painotti sanavalinnoillaan asiaa. Lehti käytti vilppiasioista puhuttaessa sanamuotoja ”ainakin Suomen lehdissä” ja

---

³⁴⁰ Esimerkiksi US 23.7.1980, s. 11.

³⁴¹ KU 2.8.1980, s. 2.

³⁴² TA 5.8.1980, s. 12. ”Parjaukampanjasta vahinkoa myös Suomen urheilulle”.

”varsinkin Suomen tiedotusvälineissä”.³⁴³ Tiedonantaja taas rajasi vilppiväitteet vielä selkeämmin vain suomalaisen lehdistön harrastamaksi mustamaalaukseksi. Tämä ei pitänyt paikkaansa. Turun Sanomissa julkaistiin kisojen jälkeen brittiläisiä pilakuvia, joissa irvailtiin Neuvostoliiton urheilujärjestelmälle. Paljon kertova oli etenkin kuva, jossa Neuvostoliiton edustusasussa heittäjä lensi keihään kanssa stadionin yläpuolella, ja kuvatekstissä luki ”Portti kiinni ja äkkiä!”³⁴⁴ Suomen Urheiluliiton johtoon kuulunut Antti Lanamäki kertoi vilppisyytöksiä esiintyneen Suomen ja Ruotsin lisäksi ainakin ranskalaisissa ja englantilaisissa lehdissä. Tuuliportin aukaisut oli pantu merkille niin DDR:ssä kuin Unkarissa.³⁴⁵ Nämä esimerkit riittävät kertomaan, että Suomen kommunististen lehtien väitteet vain suomalaislehtien harrastamasta mustamaalauksesta eivät pitäneet paikkaansa.

Vielä kisojen kääntyessä lopulleen kohuttiin suomalaisten maratonjuoksijoiden juomista. Lasse Virenin valmentaja Rolf Haikkola syytti järjestäjiä Virenin keskeytyksestä. Virenille sekä Jouni Kortelaiselle eivät matkalla kelvanneet järjestäjien virvokkeet. Omia juomia he taas eivät löytäneet.³⁴⁶ Kansan Uutiset kritisoi tästä uutisoinnista eritoten Helsingin Sanomien pikkuveljeä Ilta-Sanomia:

*”Räikeää likasankojournalismia määrätietoisesti koko Moskovan kisojen ajan harrastanut pääkaupunkilainen kertakäyttökäyttöjulkaisu Ilta-Sanomien yritti jälleen eilen heittää sankonsa kisajärjestäjien päälle.”*³⁴⁷

Kansan Uutisten haastattelema Lasse Viren oli todennut lentoasemalla, että asiaa oli huomattavasti suurenneltu. Vain ensimmäiseltä juottopaikalta oli puuttunut suomalaisten juomia. Virenin ja Kortelaisen keskeyttämisiä oli täysin turha työntää ainakaan tämän asian tiliin. Myös kolmannen suomalaisjuoksijan Håkan Spikin mukaan huolto pelasi koko ajan, ja juomat olivat paikoillaan.³⁴⁸ Tämä maratoonareiden

---

³⁴³ “ainakin” –muoto KU 30.7.1980, s. 9 ja 4.8.1980, s. 2; “varsinkin” –muoto KU 31.7.1980, s. 7. Paljon kertova on KU:n jutun otsikko 30.7.1980, s. 9: ”Yhtään kirjallista vastalaudetta ei ole tehty –Adriaan Paulen on ymmällään suomalaislehtien kohujutuista”. Myös Tiedonantaja korosti, että olympiakisojen aikana riitti häirintäyrityksiä ‘varsinkin Suomessa’. TA 5.8.1980, s. 2.

³⁴⁴ TS 8.8.1980, s. 14.

³⁴⁵ HS 10.8.1980, s. 11.

³⁴⁶ HS 2.8.1980, s. 3.

³⁴⁷ KU 3.8.1980, s. 11.

³⁴⁸ KU 3.8.1980, s. 11; KU 5.8.1980, s. 9; TA 6.8.1980, s. 8. ”Parjauskampanja puihin –Suomen joukkueella ei huomautettavaa tuomariryöskentelystä”.

juomasekoilu jäi kokonaisuudessaan ainakin tämän tutkimuksen lehdissä suhteellisen vähälle huomiolle, ja osittaista tarkoitushakuisuutta siinä oli havaittavissa. Sanoma Osakeyhtiön lehtien lievä pettymys suomalaisten maratonmenestykseen kanavoitui ilmeisesti lähinnä Ilta-Sanomien kautta. Helsingin Sanomien esittämä arvostelu oli lopulta tässä tapauksessa sangen lievää. Lehti pysyi asiallisella linjalla.

4.7 Kisat päätökseen

Kaiken kaikkiaan Moskovan olympiakisojen toimitsijavilppi oli asia, johon jokaisella paitsi nähtävästi suomalaisilla poliitikoilla – nämä eivät vilppisyytöksiä kommentoineet – oli oma mielipide. Vaikuttaa siltä, että hyvin moni toimittaja sai julki oman kantansa asiaan. Joidenkin toimittajien tai jopa koko lehden mielipiteet olivat kuitenkin selkeästi arkailevia kovimman kohunkin aikana. Harva akkreditoitu toimittaja lähti Moskovasta käsin kovin raivokkaasti syyttämään Neuvostoliittoa olympialaisten pilaamisesta. Toimitsijavilppi näkyi myös kisojen jälkiarvioissa. Vasemmistolehdet suhtautuivat vilppisyytöksiin kukin linjansa mukaisesti. Suomen Sosialidemokraatti toimi Neuvostoliittoon nähden sovittelavana, eikä lähtenyt ottamaan kantaa oikeastaan suuntaan eikä toiseen. Tätä lehti korosti myös kisojen jälkeen:

”Kisojen aikana on kaikenlaista puhetta väärinkäytöksistä ollut tavallista enemmän. Osa on aiheellisia, osa ei. Tuskin edes rakkaassa Suomessamme voidaan vältyä kotiinpäin vetämiseltä silloin kun siihen on mahdollisuus. Yleisön epäurheilijamaisuus on ollut valitettavaa, mutta valitettavan tuttua muualtakin.

--

On monta asiaa, joita markkinatalouden pohjalta toimivat tulevien Los Angelesin kisojen järjestäjät eivät millään voi järjestää yhtä hyvin.”³⁴⁹

Kansan Uutiset puolestaan otti kyllä huomioon vilpin mahdollisuuden, mutta ei nähnyt järjestäjien toiminnassa mitään epäilyttävää. Vaahtoamisessa toimitsijoiden vääristä tuomioista oli paljon keksittyä ja liioiteltua, mutta lehti myönsi, että eräissä tapauksissa oli tottakin takana. Silti tuomaripelin havaitsemiseen kuvaruudulta tarvittiin tarkkaa

---

³⁴⁹ SSd 5.8.1980, s. 16.

silmää ja selostajien jatkuvia toistoja.³⁵⁰ Neuvostoliittolaisia järjestäjiä haluttiin edelleen tukea.

Helsingin Sanomien toimittajien näkemykset lähestyivät toisiaan kisojen päättyessä. Erkki Pennasen mielestä kisoja voitiin luonnehtia järjestelyiltään liki täydellisiksi. Minkäänlaisia välikohtauksia ei kisojen aikana syntynyt. Lehdistöjärjestelyissäkään ei juuri toivomisen varaa jäänyt. Toimitsijavilpin osalta IAAF oli antanut isännille puhtaat paperit, kun sen sijaan Suomen joukkueenjohton mielestä kaikki ei ollut aivan kohdallaan. Silti puhuminen tuomari- ja toimitsijaskandaalista tuntui Pennasen mielestä liioittelulta. Kisaisäntien suurin vastoinkäyminen oli boikotti.³⁵¹ Myös Reetta Meriläisen mielestä Moskova hoiti kisansa asiallisesti, jättäen hyvän esimerkin Los Angelesille. Juhani Syvänen totesi taiteellisen tason kärsineen pikku vilpeistä, mutta ne tulisivat unohtumaan aikaa myöten.³⁵² Näin Helsingin Sanomien toimittajat käytännössä yksissä tuumin totesivat Moskovassa järjestetyn hyvät olympiakisat. Toimitsijavilpin ei annettu juuri vaikuttaa kokonaisvaikutelmaan. Suomen joukkueenjohton suhtautuminen vilppiin nähtiin kriittisenä, vaikka tämän tutkimuksen perusteella asia ei näin ollut.

Helsingin Sanomat kuitenkin julkaisi päättäjäpäivänä Los Angeles Timesin toimittajan Bill Shirleyn erilaisen mielipiteen olympiakisoista. Tämän mielestä kisat olivat olleet ilottomat ja todella harmaat. Näissä kisoissa pääosassa oli Kremlin turvallisuuspalvelu, ei urheileva nuorisot, niin kuin olisi pitänyt olla. Useimmat sosialististen maiden olympiavoittajat taas olivat yhtä tunteellisia kuin konsanaan KGB. Kaipaamaan jäi myös lapsia. Millaiset olivat olympiakisat ilman nimikirjoitusten kerääjiä?³⁵³ Yhdysvaltalaiseksi mielipiteeksi tämä ei ollut yllättävä, mutta suomalaisten toimittajien yhteenvedoihin verrattuna erisuuntainen.

Savon Sanomien pääkirjoitus summasi kisojen tilinpäätöksen ”joka suhteessa voitolliseksi”. Tuomarityöskentelyn kritiikki jäi kauneuspilkuksi, jota ei ollut syytä tuijottaa suurennuslasilla. Olympialiikkeen jatkuvuus oli ensisijainen ja arvokas asia, jonka puolesta oli syytä työskennellä.³⁵⁴ Lehdessä esitetty mielipide, että suomalaisia

---

³⁵⁰ KU 4.8.1980, s. 2. Pääkirjoitus ”*Olympiatuli sammui*”; KU 5.8.1980, s. 8. ”*Tuhannen taalan kyynel*”.

³⁵¹ HS 3.8.1980, s. 24. Erkki Pennanen: ”*Moskovalla vakava kisailme*”.

³⁵² HS 4.8.1980, s. 21, 22.

³⁵³ HS 3.8.1980, s. 27.

³⁵⁴ SaS 5.8.1980, s. 6.

yhdisti olympialainen henki ja koko lehdistö Uudesta Suomesta Tiedonantajaan lähes yksimielisesti esimerkiksi pohti Lasse Virenin kuntoa³⁵⁵, kertoi varmasti ennen kaikkea Savon Sanomien toivetta asioiden tilasta. Savon Sanomien tilanne oli päinvastainen Uuteen Suomeen verrattuna. Savon Sanomien kotitoimituksen linja jatkui loppuun saakka hyvin maltillisena. Uuden Suomen osalta kriittiset äänet tulivat pääosin kotimaasta, kun taas Savon Sanomissa vain Moskovasta käsin kirjoittanut Jarmo Karjalainen piti kisaisäntien toimintaa epäoikeudenmukaisena.

Hufvudstadsbladet säilytti linjansa loppuun saakka. Göran Wallenin artikkeli ”*Olympiakisat ilman sydäntä ja sivuaskelia*” kertoi Moskovian olympiakisojen sujuneen tekniseltä kannalta katsoen lähes täydellisesti. Niistä puuttui kuitenkin inhimillisuus, innostuneisuus, spontaanisuus ja aito riemu. Kisoja sävyttivät univormuun pukeutuneet hahmot, ja vastakkaiset mielipiteet vaimennettiin. Wallenilla ei ollut samanlaisia tunteuksia kuin yleensä olympiakisojen jälkeen, että olisi ollut mukavaa. Toisaalta missään ei lukenut, että olympialaisten pitäisi olla iloinen tapahtuma.³⁵⁶

Aamulehti veti pääkirjoituksessaan yhteyden sosialistiseen järjestelmään. Neuvostoliiton huikea menestys ei todistanut sen yhteiskunnan paremmuutta. Hyvin järjestetyt kisat ja sadat mitalit eivät kertoneet juuri mitään siitä, miten hyväksi neuvostoyhteiskunta oli pystynyt järjestämään tavallisten kansalaistensa olot. Suurvallasta kisojen läpivienti onnistuneesti ei kertonut sinänsä vielä mitään. Myös Aamulehden mielestä jotakin kisoista puuttui,³⁵⁷ mutta se jokin jätettiin nimeämättä. Urho Saloa jatkuvat tarkkailu ei miellyttänyt. Moni tuli tuntemaan silmät selässään vielä monta päivää. Moskovassa olympiakisojen aikana ensimmäisen kerran vierailut turisti ei saanut kaupungista oikeata kuvaa:

”Kaupunki oli aivan toinen kuin vuosi sitten Spartakiadeissa. Kiiltäväksi hangattu, sileä mutta kova, ystävällinen mutta laskelmoivan varovainen, iso mutta valikoitu.

---

³⁵⁵ SaS 25.7.1980, s. 6.

³⁵⁶ Hbl 4.8.1980, s. 8. ”*OS utan hjärta och snedsteg*”.

³⁵⁷ AL 5.8.1980, s. 6. Neuvostoliitto oli myös Moskovian olympiakisojen mitalitilaston menestynein maa.

Neuvostokansalle jaetut käytösohjeet olivat tehneet tehtävänsä, samoin leireille kisojen ajaksi siirretty vaikutteille alttein väki.”³⁵⁸

Aamulehdessä ennen kisoja avautunut Jouko Tyyri sai puheenvuoron kisojen päätöshetkillä, todeten Moskovan olympiakisojen julistaneen voiman etuoikeutta. Niihin ei mahtunut kahta vastakkaista mahtailijaa. Neuvostoliitto puolestaan ei ollut maa eikä naapuri, se oli ”Suuri Itäinen Naapuri”. Tyyri antoi myös edelleen ymmärtää, että ministerit eivät olleet olympialaisissa vain kisavieraina, vaan heidät oli käsketty Moskovaan.³⁵⁹ Näin Aamulehti otti kisojen lopussa jyrkän kannan niin Neuvostoliittoon kuin suomalaispoliitikkoihin.

Turun Sanomissa korostettiin, että vaikka inhimilliset osat pettivät aina joskus, moite ei jäänyt kisoista päällimmäiseksi tuomiseksi. Kyllä kiitos tuli ensin. Silti kotiinpäin veto tuntui järjettömältä. Isännät olivat panneet peliin kaikkensa, että mikään ei menisi vikaan. Moskova selvisi kisoistaan kaikella kunnialla.³⁶⁰ Kaiken kaikkiaan oikeistolaiset lehdet antoivat kokonaisarvioissaan tyydyttävän arvosanan järjestäjille.

Suomalaiset urheilutoimittajat eivät olleet vakuuttuneita dopingin vastaisen taistelun onnistumisesta, vaikka Moskovan olympiakisoissa ei yksikään urheilija jäänyt kiinni kiellettyjen aineiden käytöstä. Myöhemmin doping-asiantuntija Manfred Donike tietävästi tutki uudelleen Moskovan näytteitä ja totesi osan niistä tosiasiaissa olleen positiivisia³⁶¹. Ja kun tiedetään esimerkiksi DDR:n myöhemmin ilmi tullut doping-historia, kisat tuskin olivat niin puhtaat kuin annettiin olettaa. Uuden Suomen Juhani Melart suhteutti toimitsijavilpin suurempaan mittakaavaan pitäen uskomattomilta ja pelottavilta kuulostavia doping-huhuja huomattavasti vakavampana ongelmana:

”Merkityksetöntä pintaporeilua sen (doping-ongelman, MT) rinnalla ovat tahalliset mittavirheet ja häviävän pieniä parannuskeinoja kumppaneilleen tuulimerkkejä antavien kilpailijain karkotukset seiväshyppypaikalta.”³⁶²

---

³⁵⁸ AL 4.8.1980, s. 17.

³⁵⁹ AL 3.8.1980, s. 4.

³⁶⁰ TS 4.8.1980, s. 15, 16.

³⁶¹ Arponen 1996, s. 271.

³⁶² US 4.8.1980, s. 17.

Doping-ongelman käsittely oli neuvostosuhteiden kannalta huomattavasti harmittomampaa kuin toimitsijavilppi. Siinä nimittäin ei puhuttu nimistä tai kansallisuuksista, vaan yleisesti vain todettiin ongelman olemassaolo. Melartia tiukemman kannan vilppeihin otti Markku Virkkala, jonka mielestä tuomaripeli ylitti paikka paikoin kohtuuden mitat ja rehellisen urheiluhengen.³⁶³ Näiden kahden saman lehden toimittajan välinen suhtautumisero vilppikysymykseen säilyi kisojen loppuun asti.

Moskovan olympiakisojen päättäjäiset nähtiin suomalaisessa sanomalehdistössä hienona ja jopa herkkänä tapahtumana. Rakastetun Mishka-karhun vuodattamat eron kyyneleet hellyttivät monen sydämen.³⁶⁴ Kaiken kaikkiaan Suomessa annettiin Moskovan olympiakisoista hyvä arvosana neuvostoliittolaisille järjestäjille toimitsijavilpistä huolimatta. Vilpin merkitys arvioitiin vähäiseksi koko kisojen kuvassa.

5. Päätäntö

Moskovan olympiakisat olivat erinomainen esimerkki urheilun merkityksestä laajemmassa poliittisessa mittakaavassa. Ei voida väittää, että kyse olisi ollut ”vain urheilusta”. Urheilun merkitystä politiikan välineenä ei ole syytä vähätellä. Moskovan olympiakisojen aikana tämä päti niin kansainvälisen politiikan kuin Suomen sisäpolitiikan osalta. Kylmän sodan vastakkainasettelu ei jättänyt mitään areenaa poliittisen ulkopuolelle.

Suomalaisen sanomalehdistön kirjoittelusta paljon kertova on jo se seikka, että kisoista kirjoitettiin paljon. Neuvostoyhteiskunnan eri puolia käsiteltiin varsin monipuolisesti. Epäkohtia tuotiin esiin, mutta yhtä arkaluontoisiin asioihin Moskovasta tai Tallinnasta käsin kirjoittaneet eivät tarttuneet kuin kisojen edellä suomalaisessa keskustelussa oli tehty. Esimerkiksi vankileirien saaristoon ei enää kisojen aikana palattu, vaan se sai elää omaa elämäänsä Moskovan olympiakisojen varjossa. Myös Neuvosto-Viron aseman tarkastelu jäi varsin vähiin, ja kisojen aikana sitä ei ottanut esille mikään tässä

---

³⁶³ US 4.8.1980, s. 18.

³⁶⁴ Esimerkiksi HS 4.8.1980, s. 21.

tutkimuksessa mukana ollut lehti. Sen sijaan turvatoimia jakesettiin aluksi arvostella liian ankariksi kovin sanankääntein.

Leimaa antavaa nimenomaan suomalaiselle keskustelulle koskien Moskovan olympiakisoja oli puoluepolitiikan esille tuominen useassa eri tilanteessa, eritoten ennen kisojen alkua. Tämä taistelu jätettiin lehtimiesten huoleksi, eli poliitikot eivät ottaneet osaa tähän kinasteluun. Näin puoluelehtien rooli muodostui merkitykselliseksi, kun toimittajien tehtävänä oli puolustaa oman puolueen linjaa ja johtajien toimintaa. Kisojen aikaanakaan puoluepolitiikkaa ei täysin unohdettu, vaikka niin keskeisesti se ei enää noussut esille.

Moskovan olympiakirjoitteluun vaikutti se, missä kirjoittaja fyysisesti sijaitti. Moskovasta ei kirjoitettu juurikaan Neuvostoliittoa loukkaavaa tekstiä. Idän-poliittisesti arkaluontoisiksi ovat luokiteltavissa vain yksittäiset Uuden Suomen Jyrki Koulumiehen lehtijutut sekä Turun Sanomien kirjoittelu neuvostokansalaisten elämän eri puolista. Kirjoittelun sovinnaisuuteen on nähtävissä kaksi syytä. Ensinnäkään toimittajat eivät halunneet vaikuttaa kielteisesti maiden välisiin suhteisiin. Toiseksi on huomattava, että olympiakisoista kirjoittaneilla toimittajilla oli varmasti rajallisemmat mahdollisuudet tehdä yleisiä johtopäätöksiä ja pohdintoja kuin koto-suomesta käsin kisoja seuranneilla. Liikkumisen rajallisuus lienee osaltaan ollut vaikuttamassa kirjoitteluun kisoista. On lisäksi liiallista vaatia, että runsaan kahden viikon aikana urheilutoimittajien olisi pitänyt ehtiä tuoda esiin neuvostoyhteiskunnan kaikki mahdolliset puolet.

Moskovan olympiakisoista kirjoittelun perusteella lehdet ovat jaettavissa muutamaan ryhmään. Neuvostokriittisimmäksi lehdeksi nousi Turun Sanomat. Sen kirjoittelua monipuolusti erityisesti ennen kisojen alkua runsas ruotsalaisten toimittajien kirjoittamien juttujen käyttö. Myös Moskovaan akkreditoitunut suomalaiset toimittajat esittivät melko suoraa arvostelua, joka tosin oli verhottu usein humoristiseen muotoon. Turun Sanomat erottui oikeaan laitaan eritoten kisoja edeltäneessä, turvatoimia koskeneessa keskustelussa sekä suhtautumisessaan vilppikysymykseen. Sen kirjoituksista oli erotettavissa selkeä linja. Turun Sanomien rooli paikallisena valtalehtenä oli merkittävä, mutta valtakunnallisesti se oli hieman sivussa. Yleisesti tiedettiin lehden intohimoinen suhde urheiluun, mikä varmasti vaikutti lehden linjaan.

Uusi Suomi leimautui linjattomaksi poukkoilijaksi. Lehti halusi ilmiselvästi tehdä neuvostokriittisempää journalismia, mutta sen asema oikeistolaisen Suomen äänitorvena ei antanut sille mahdollisuutta laajamittaiseen piikittelyyn. Yksittäisillä neuvostokriittisillä kirjoituksilla Uusi Suomi sai kuitenkin aikaan kovimmat keskustelut suomalaisen lehdistön kirjoittelun rajoista. Ne hämärsivät sen tosiseikan, että Uuden Suomen akkreditoitujen toimittajien kirjoittamat Moskovan hyvien neuvostomyönteisesti. Kirjeenvaihtaja Jyrki Koulumiehelle jätettiin hankalimmat kysymykset. Arvostelu rajoittui kotosuomesta käsin tehtyihin muutamiin tiukkoihin puheenvuoroihin, joiden takana olivat pääasiassa muut kuin lehden omat toimittajat.

Kokoomuslainen Aamulehti sekä keskustapuoluelainen Savon Sanomat kulkivat puoluelehtinä kultaista keskitietä. Molempien linjassa oli nähtävissä tiettyjä piirteitä, joista voidaan vetää yhteys lehtien asemaan suuren puolueen äänenkannattajana. Savon Sanomat sijoittui ennen kisoja selvästi hallituksen taakse, kun taas Aamulehdellä oli vaikeuksia määrittää omaa paikkaansa. Kisojen aikana nämä lehdet kirjoittivat Moskovan ystävällismielisesti, mutta vilppikysymyksessä molempien lehtien, mutta erityisesti Aamulehden journalismissa oli hyvin kriittistä otetta. Suurempi aste-ero Aamulehden ja Savon Sanomien linjoissa syntyi kotosuomesta käsin, Moskovan kirjoittaneet toimittajat olivat lähempänä toisiaan.

Ruotsinkielinen Hufvudstadsbladet sekä maan valtalehti Helsingin Sanomat olivat Moskovan olympiakisojen kirjoittelun osalta sangen kriittisiä, puolueettomia tarkkailijoita. Hufvudstadsbladet mielenkiinto kisoja kohtaan heräsi vasta kisojen alusviikolla. Kisojen aikana se harjoitti melko kriittistä journalismia verrattuna moneen muuhun suomalaislehteen. Vilppikysymyksessä lehti erottui myös varsin hanakkana toimitsijoiden työskentelyn arvostelijana, ruoskien Neuvostoliittoa epäoikeudenmukaisten olosuhteiden luomisesta. Huomioitavaa on, että sekä Turun Sanomat että Hufvudstadsbladet olivat sivussa kisoja edeltäneestä tiukasta sanailusta. Niiden sitoutumattomuus jätti ne sivuun tästä keskustelusta. Tämä näyttää mahdollistaneen laajemman liikkumavaran kisojen aikaisessa kirjoittelussa. Helsingin Sanomien olympiajuttujen määrä oli muita selvästi suurempi. Myös juttujen kirjoitustyyli muodostui kohtuullisen laajaksi. Helsingin Sanomissa julkaistiin monenlaisia kirjoituksia, mutta kokonaisuutena voidaan sanoa, että niiden joukkoon mahtui varsin paljon kriittistä tekstiä. Sekä Helsingin Sanomat että Hufvudstadsbladet olivat

kokonaisuutena katsoen kriittisempiä Neuvostoliittoa kohtaan kuin Aamulehti tai Savon Sanomat. Uuteen Suomeen vertailun tekeminen on sen sijaan vaikeampaa.

Vasemmistolehdistä Suomen Sosialidemokraatti oli hyvin väritön Moskovan olympiakisojen kirjoittelussaan. Se kunnostautui lähinnä kisojen alla käydyssä keskustelussa Suomen asemasta. Kisojen aikana Suomen Sosialidemokraatti keskittyi varsin täydellisesti olympiatapahtumiin. Se oli pienehköltä puoluelehdeltä selkeä linjanveto, jota noudatettiin. Enemmistökommunistien Kansan Uutisissa olympiakisoista kirjoitettiin paljon. Esimerkiksi kisojen kulttuuritarjontaan lehti palasi useasti, ja sävy oli aina positiivinen. Myös turvatoimista syntyneessä keskustelussa se pysyi tiukasti järjestäjien takana. Lehti ihaili avoimesti Neuvostoliittoa, mutta vilppisyytöksiin sen oli vaikea suhtautua. Erona Tiedonantajaan se ei suoralta kädeltä tuominnut vilppisyytöksiä esittäneitä oikeistolaisia ja sitoutumattomia lehtiä. Lopulta se jopa suostui myöntämään jotkut syytökset aiheellisiksi.

Kaikki neuvostokriittisimmät kirjoitukset tuominnut Tiedonantaja voidaan nimetä neuvostokiihkoiseksi portinvartijaksi. Voi melko varmasti sanoa, että kyseinen lehti ei koskaan aikaisemmin eikä koskaan myöhemmin ole keskittynyt niin voimallisesti olympiakisoihin kuin kesällä 1980. Tiedonantajassa olympiakisoja käsitelleiden juttujen osuus koko lehden sivumäärästä oli kisojen aikana kaikkein suurin. Kaikissa tärkeissä kysymyksissä lehti asettui jämäkästi tukemaan Neuvostoliittoa. Tiedonantaja ei suostunut ymmärtämään vilppiäpäilyjä laisinkaan. Joiltakin osin Tiedonantajan ja Kansan Uutisten linjat vilppikysymyksessä vastasivat toisiaan, mutta kokonaisuudessaan Kansan Uutisten linja oli laajakatseisempi. Tiedonantaja sulki vilpin mahdollisuuden kokonaan pois. Vasemmistolehdet olivat yksimielisiä siitä, että Moskovassa oli järjestetty hyvät olympiakisat. Kaikkien suomalaislehtien yhteinen mielipide taas oli, että boikotista huolimatta Moskovan olympiakisat olivat täysipainoiset.

Sanomalehtien oli mahdollista jakaa toimittajien roolit siten, että vain yksi kirjoitti Moskovasta käsin Neuvostoliittoa koskevista asioista muiden keskittyessä tiukasti kisatapahtumiin. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa entinen kirjeenvaihtaja Erkki Pennanen oli luonnollinen valinta tällaisten juttujen kirjoittajaksi. Toimitsijavilpin

osalta tällainen jako ei enää ollut mahdollinen, vaan useampi toimittaja päätyi ottamaan asioihin kantaa.

Puoluelehtien linja oli aluksi selkeämpi ja samalla isäntämaata kohtaan ymmärtävämpi. Vilppikysymyksessä osat kuitenkin vaihtuivat, kun puoluelehtien oli vaikea löytää sopivaa suhtautumistapaa asiaan. Tästä kertoivat eritoten Moskovasta kirjoittaneiden toimittajien eriävät näkökohdat verrattuna lehden yleiseen linjaan. Useimpien toimittajien teksteissä ennakkokäsitykset näkyivät selvästi. Neuvostoliittolaiset olivat monien oikeistolaisten lehtien toimittajien mielestä etäisiä. Vasemmistolehdet taas olivat vakuuttuneita neuvostoliittolaisten ystävällisyydestä ja läheisyydestä. Tähän väliin asettuvat oikeistolaiset puoluelehdet, jotka monissa lehtijutuissa korostivat kisaisäntien ystävällistä asennetta. Aivan yksipuolisesti ne eivät kuitenkaan tätä sanomaa julistaneet.

Suomesta kirjoitettiin kisoihin liittyen melko kriittisiäkin kirjoituksia. Toki selkeästi kärjekkään rajan ylittäneitä kirjoituksia oli yhden käden sormin laskettavissa oleva määrä. Tämän tutkimuksen tekijän on silti vaikea yhtyä Esko Salmisen sekä Marja Häkkisen ja Sari Kankaanpään näkemyksiin suomalaisen sanomalehdistön välittämän Neuvostoliitto-kuvan kapeudesta 1980-luvulle tultaessa. Erot lehtien välillä olivat melko selvät. Sekä oikeistolaiset että sitoutumattomat lehdet toimivat pitkälti länsimaisen journalismin kriteereiden mukaan. Vasemmistolehtien osalta valikointi oli selkeämpää. Ehkä tässä onkin enemmän kyse lähdeaineiston laajuudesta. Puoluelehtiä tutkimalla kuva saattaisi jäädä liian kapeaksi. Sitoutumattomilla lehdillä liikkuma-ala oli suurempi. Moskovan olympiakirjoittelussa puoluelehdet olivat selvästi sovinnaisempia kuin sitoutumattomat lehdet. Puoluelehdistä vain Aamulehti esitti voimakasta kritiikkiä, mutta sekin lievensi sanomaansa itsesensuurin keinoin. Pitää ottaa huomioon, että valtaosa tutkimuksessa mukana olleista puoluelehdistä oli vasemmistosuuntautuneita. Mutta verrattaessa oikeistosuuntautuneita lehtiä keskenään ero oli sittenkin edelleen olemassa.

Vasemmisto- ja oikeistolehtien välinen ero oli ilmiselvä, mikä vahvistaa Turo Uskalin Moskovan-kirjeenvaihtajatutkimuksen havaintoja. Voidaan jopa puhua tietynlaisista rajalinjoista keskustelua herättäneissä kysymyksissä. Kolme vasemmistolehteä asettui toiselle puolelle ja kolme selkeästi oikealla laidalla ollutta lehteä taas toiselle puolelle.

Hufvudstadsbladet ja Helsingin Sanomat olivat lähempänä oikeistolehtiä, ja monessa tapauksessa ne olivat Uutta Suomea ja myös Aamulehteä neuvostokriittisempiä. Savon Sanomia taas ei voi tässä tarkastelussa voi sijoittaa oikein kummallekaan puolelle. Sen linja oli muihin oikeistolaisiin tai sitoutumattomiin lehtiin verrattuna korostuneesti konflikteja välttävä.

Harvoin, jos koskaan Suomen sanomalehdistössä on ollut näin yhtenäistä innostunutta linjaa olympiakisoissa. Vasemmiston ja oikeiston, SVUL:n ja TUL:n, välillä oli ollut monia kiistoja, mutta Moskovan olympiakisoissa molemmilla puolilla oli omat motiivinsa, joiden vuoksi ne olivat innolla mukana kisoissa. Oikeistolaisille ja sitoutumattomille sanomalehdille oli yhteistä se, että neuvostokriittisten lausuntojen jälkeen jonkinlainen tasapainottava kirjoitus ilmestyi seuraavien muutaman päivän kuluessa. Monessa tapauksessa lehti jopa sanoutui irti julkaisemastaan kannanotosta. Merkittävänä asiana on pidettävä sitä, että kaikissa lehdissä itsesensuurin keinot olivat ainakin jossain määrin käytössä. Mutta sittenkään lehtiä ei voi rinnastaa toisiinsa. Kysymykseen suomalaisen lehdistön suomettuneisuudesta Moskovan olympiakisojen uutisoinnissa ei näin voi vastata täysin yksiselitteisesti. Länsimaisen sananvapauden puolesta puhuu se, ettei itsesensuuri yltänyt siihen saakka, että oletettavasti arkaluontoisista asioista olisi täysin vaiettu. Se kuitenkin ylettyi niin pitkälle, että kärkkäitä kirjoituksia vaimennettiin Neuvostoliittoa ymmärtävillä kirjoituksilla. Eittämättä näkymätön käsi ja sen puristus olivat olemassa, mutta mielipidekirjo oli sittenkin Moskovan olympiakirjoittelussa varsin laaja.

Huomattava asia oli, että Suomessa olympiakisojen valmistelu ja toiminta itse kisapaikalla pystyttiin organisoimaan ja valvomaan varsin hyvin. Kun piirit olivat riittävän pienet, ei ylilyöntejä juuri tapahtunut. Olympiakomitea pystyi ainakin jossain määrin vaikuttamaan sanomalehdistön välittämään kuvaan Moskovan olympiakisoista. Eritoten tämä näkyi Reijo Ståhlbergin sidejupakasta syntyneessä kohussa. Toisin sanoen suomalaiset urheilutoimittajat kulkivat ainakin osittain Olympiakomitean talutusnuorassa. Siinä oli epäilemättä osansa Olympiakomitean pitkäjänteisellä työllä.

Mikään johtava sanomalehti ei lähtenyt tuomitsemaan Suomen joukkueenjohdon toimintaa tai kommentteja suoralta kädeltä. Päinvastoin urheilujohtajat saivat runsaasti tukea lehdistöstä, varsinkin lehtikentän vasemmalta laidalta. Toki odotettua huonompi

menestyminen aiheutti lehdissä vaatimuksia vastuullisten johtajien tilille laittamisesta, mutta tässä ei sinänsä ollut mitään uutta. Urheilujohtajat kuitenkin välttyivät pääosin kritisoinnilta koskien kumartelevaa suhtautumista Neuvostoliittoon. Tämä oli yhtä lailla osoitus lehtien itsekritiikin puutteesta kuin tietoisesta arvostelun välttämisestä. Urheilujournalismin tutkijoiden väitteet toimittajien itsekritiikin puutteesta saivat näin tässä tutkimuksessa vahvistusta. Toisaalta voidaan nähdä piirteitä lehdistön kokemasta vastuusta. Suomessa koettiin, että urheiluasioissa oli vedettävä yhtä köyttä. Yksittäiselle toimittajalle Suomen urheilujohdon liian tiukka arvostelu olisi saattanut olla vaarallista siinä kuin asettuminen poikkiteloin suhteessa Neuvostoliittoon.

Vaikka ennen Moskovan olympiakisoja suomalaiset sanomalehdet kävivät tiukkaa keskustelua ja asettuivat eri puolille suhteessa Neuvostoliittoon, kisojen aikana tietyissä kysymyksissä näkökannat lähestyivät toisiaan. Silti ei voida puhua sanomalehtien osalta yhtenäisestä suomalaisesta näkökulmasta. Urheilujohdon osalta kuva oli muutamia särkejä lukuun ottamatta varsin yhtenäinen. Tätä korosti se, että suomalaisilta poliitikoilta ei saatu kommentteja etenkin toimitsijavilpistä. Sanomalehdet eivät myöskään tässä ottaneet aktiivista roolia kättääkseen poliitikkojen mielipiteitä. Tämä voidaan nähdä poliittisen vastuuntunnon osoituksena. Lehden toimittajat kyllä saattoivat ottaa kantaa asioihin, mutta poliittista etenkin toimitsijavilpistä ei sittenkään tehty.

Tätä tutkimusta aloitettaessa vuoden 2012 kesäolympialaisten isäntäkaupunkia ei ollut vielä valittu. Jos ehdolla ollut Moskova olisi valittu toista kertaa olympiaisännäksi, tälle tutkielmalle olisi ollut valmiina eteenpäin katsova loppukaneetti. Nyt tiedetään, että kisat sai historiansa kolmatta kertaa järjestettäväkseen Lontoo. Ehkäpä tilanne olisi joka tapauksessa ollut ratkaisevalla tavalla erilainen. Moskovan olympiakisat vuonna 1980 olivat ainutkertainen tapahtuma, jolle ei edes tarvitse yrittää löytää vertailukohtia.

LÄHTEET

I Alkuperäislähteet

1. Arkistolähteet

Suomen Urheilun Keskusarkisto (SUKA)

- Suomen Olympiakomitean ulkomaan lähtevä ja saapuva kirjeenvaihto vuosilta 1977–1980.
- Suomen Olympiakomitean kotimaan lähtevä ja saapuva kirjeenvaihto vuosilta 1977–1980.
- Suomen Olympiakomitea: Moskova 1980 – Lehdistöakkreditointi.
- Helge Nygrénin muistiinpanoja ja lehtileikkeitä, esim. boikotti -80. Helge Nygrénin hallussa olleita asiakirjoja 5.6.
- Suomen Olympiakomitean valtuuston pöytäkirjat 1973–1988, valiokuntien pöytäkirjat n. 1978–1988. Helge Nygrénin hallussa olleita asiakirjoja 10.3.
- Urheilutoimittajain liiton sihteerin Kauko-Aatos Leväahon kirjeistöä.

2. Sanomalehdet

Aamulehti 30.6.–17.8.1980.

Helsingin Sanomat 30.6.–17.8.1980.

Hufvudstadsbladet 30.6.–17.8.1980.

Kansan Uutiset 30.6.–17.8.1980.

Savon Sanomat 30.6.–17.8.1980.

Suomen Sosialidemokraatti 30.6.–16.8.1980.

Tiedonantaja 30.6.–15.8.1980.

Turun Sanomat 30.6.–17.8.1980.

Uusi Suomi 30.6.–17.8.1980.

II Kirjallisuus

Ahola 1980: Ahola, Matti, *Soutu*. Teoksessa Siukonen, Markku et al. (toim.), Suuri olympiateos 3 (s. 492–505). Scandia kirjat, Jyväskylä.

Arponen 1996: Arponen, Antti O., *Olympiakisat Ateenasta Atlantaan*. WSOY, Porvoo.

Bäckman 2001: Bäckman, Johan, *Pelkoa ja kiusantekoa – johdatus pehmeään sosialismiin*. Teoksessa Bäckman, Johan (toim.), Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia (s. 11–19). WSOY, Helsinki.

Espy 1981: Espy, Richard, *The Politics of the Olympic Games with an Epilogue, 1976–1980*. University of California Press, London.

Gadamer 2004: Gadamer, Hans-Georg, *Hermeneutiikka: ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa* (valikoinut ja suomentanut Nikander, Ismo). Vastapaino, Tampere.

Garam, Pohjalainen, Tikkanen 1992: Garam, Johanna, Pohjalainen, Ahti, Tikkanen, Unto, *Tapaus Uusi Suomi: raportti lehti-instituution tuhosta*. Otava, Helsinki.

Graf, Roiko-Jokela 2004: Graf, Mati, Roiko-Jokela, Heikki, *Vaarallinen Suomi. Suomi Eestin kommunistisen puolueen ja Neuvosto-Viron KGB:n silmin*. Kopijyvä, Jyväskylä.

Haataja 1995: Haataja, Lauri, *Historia käänneasteessa – Vanha sortuu, aika muuttuu, uusi elämä kukoistaa raunioilla*. Teoksessa Soikkanen, Timo (toim.), *Lähihistoria. Teoriaan, metodologiaan ja lähteisiin liittyviä ongelmia* (s. 11–34). Turun Yliopisto, Turku.

Haataja, Pietilä, Pietiäinen 1996: Haataja, Lauri, Pietilä, Jyrki, Pietiläinen, Tuomo, *Demokraattinen journalisti. Suuri suomalainen sillanrakennus maailman mahtavimmassa toimittajajärjestössä*. WSOY, Juva.

Hannus 1980: Hannus, Matti, *Moskovan olympiakirja. Juoksija-lehti*, Kaarina.

Heidegger 2000: Heidegger, Martin, Oleminen ja aika (suomentanut Kupiainen, Reijo). Vastapaino, Tampere.

Hemánus 1981: Hemánus, Pertti, *Urheilujournalismi ja huippu-urheilu: heijastussuhde vai symbioosi?* Julkaisussa Liikunta ja tiede 5/1981 (s. 180–183).

Hietala 1993: Hietala, Veijo, Kuvien todellisuus. Johdatusta kuvallisen kulttuurin ymmärtämiseen ja tulkintaan. Helsinki, Kirjastopalvelu.

Hämäläinen 2004: Hämäläinen, Karo, Ateenasta Ateenaan. Nykyaikaiset olympialaiset kesäakisat. Tammi, Helsinki.

Kalela 2000: Kalela, Jorma, Historiantutkimus ja historia. Gaudeamus, Helsinki.

Keränen 1990: Keränen, Seppo, Moskovan tiellä. Urho Kekkonen ja Neuvostoliitto 1945–1980 (kuvatoimittaja Komulainen, Jorma). Otava, Helsinki.

Kivikuru 1986: Kivikuru, Ullamaija, Angloamerikkalaisuus ja Suomen tiedonvälitys: riippuvuuden muotojen ja sisällön tarkastelua. Yleisradio, Helsinki.

Koulumies 1998: Koulumies, Jyrki, *Tunteella suometumisesta*. Julkaisussa Journalisti 22/1998, s. 18.

Lehtonen 1996: Lehtonen, Mikko, Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia. Vastapaino, Tampere.

Luostarinen 2001: Luostarinen, Heikki, *Virtuaali-Neuvostoliitto ja kylmän sodan voima*. Teoksessa Bäckman, Johan (toim.), Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia (s. 207–217). WSOY, Helsinki.

Luukkanen 2001: Luukkanen, Arto, Hajoaako Venäjä? Venäjän valtiollisuuden kehitys vuosina 862–2000. Edita, Helsinki.

Nikula 1980: Nikula, Simo, *Syysloma Sotshissa*. Julkaisussa Juoksija 9/1980, s. 18–19.

Nikula 1981: Nikula, Simo, *Aina kannattaa juosta – pakoon*. Julkaisussa Juoksija 1/1981, s. 33–35.

Nygrén 1977: Nygrén, Helge, *Politiikkaa olympian ympyröissä*. Scandia-kirjat, Jyväskylä.

Paloheimo 1997: Paloheimo, Pertti, P. Paloheimo, Pispalan Tarmo. WSOY, Juva.

Perko 1988: Perko, Touko, *Sanomalehdistö sodan ja säännöstelyn puristuksessa 1939–1949*. Teoksessa Suomen lehdistön historia 3: Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle (s. 9–140). Kustannuskiila, Kuopio.

Pietilä 1976: Pietilä, Veikko, *Sisällön erittely*. Gaudeamus, Helsinki.

Polsa, Raunio 1981: Polsa, Pertti. Raunio, Jaakko, *Moskovan kisat 19.7.–3.8.1980*. Teoksessa Polsa, Pertti (vastaava toim.), *Kultaa, kunniaa, kyyneleitä*. Suomalainen olympiakirja (s. 116–135). Pohjanlahden kustannus, Turku.

Pänkäläinen 1998: Pänkäläinen, Seppo, *Onko urheilujournalismi kritiikitöntä?* Teoksessa Perko, Touko ja Salokangas, Raimo (toim.), *Kymmenen kysymystä journalismista* (s. 161–181). Atena, Jyväskylä.

Raatikainen 1978: Raatikainen, Voitto, *Olympiakisojen tiedotus*. Teoksessa Siukonen, Markku (toim.), *Urheilutieto 4: Olympiaurheilu 2* (s. 766–775). Jyväskylä.

Raatikainen 1980: Raatikainen, Voitto, *Olympiatiedotus Moskovassa*. Teoksessa Siukonen, Markku et al. (toim.), *Suuri olympiateos 3* (s. 318–324). Scandia kirjat, Jyväskylä.

Renvall 1965: Renvall, Pentti, *Nykyajan historiantutkimus*. WSOY, Helsinki.

Roiko-Jokela 1997: Roiko-Jokela, Heikki, ”*Reaalipoliittiset edut vaativat rannikkomme eteläpuolelle ystävällisen maan*”. *Baltia Suomen lähialuepolitiikassa 1918–1996*. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki (toim.), *Virallista politiikkaa – epävirallista kanssakäymistä. Suomen ja Viron suhteiden käännekohtia 1860–1991* (s. 65–94). Atena, Jyväskylä.

Salminen 1996: Salminen, Esko, *Vaikeneva valtiomahti? Neuvostoliitto/Venäjä Suomen lehdistössä 1968–1991*. Edita, Helsinki.

Salminen 1988: Salminen, Esko, *Sitoutumattomuuden ja laajenevan informaation aika*. Teoksessa Suomen lehdistön historia 3: *Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle* (s. 141–305). Kustannuskiila, Kuopio.

Salokangas 1996: Salokangas, Raimo, *Aikansa oloinen. Yleisradion historia 1949–1996*. Yleisradio, Helsinki.

Siukonen 1980: Siukonen, Markku, *Kisajärjestelyt, kilpailupaikat ja esikisat*. Teoksessa Siukonen, Markku et al. (toim.), *Suuri olympiateos 3* (s. 292–317). Scandia kirjat, Jyväskylä.

Suomi 2000: Suomi, Juhani, *Umpeutuva latu. Urho Kekkosen 1976–1981*. Otava, Helsinki.

Suomi 2004: Suomi, Juhani (toim.), *Urho Kekkosen päiväkirjat. Osa 4, 1975–1981*. Otava, Helsinki.

Susiluoto 1996: Susiluoto, Ilmari, *Historian raskas taakka*. Teoksessa Sailas, Anne, Susiluoto, Ilmari, Valkonen, Martti, *Venäjä – jättiläinen tuuliajolla* (s. 11–84). Edita, Helsinki.

Talonen 1997: Talonen, Jyrki, *Poisjääntejä ja boikotteja olympialiikkeessä 1896–1984*. Julkaisussa Vares, Vesa (toim.), *Urheilu ja historia* (s. 123–145). Turun historiallinen arkisto 51.

Tommila, Keränen 1974: Tommila, Päiviö, Keränen, Kaija, Lehtihistoria ja sen tutkimus. Turun yliopisto, Suomen historian laitoksen julkaisuja.

Tommila, Salokangas 1998: Tommila, Päiviö, Salokangas, Raimo, Sanomia kaikille. Suomen lehdistön historia. Edita, Helsinki.

Tuominen 1998: Tuominen, Kalevi, Vainio, Ville, Kallun muistelmat. WSOY, Helsinki.

Uino 1999: Uino, Ari (toim.), Rillit pois ja riman yli. Urho Kekkonen urheilumiehenä. Otava, Helsinki.

Uskali 2003: Uskali, Turo, ”Älä kirjoita itseäsi ulos”. Suomalaisen Moskovan-kirjeenvaihtajuuden alkutaival 1957–1975. Jyväskylän Yliopisto, Jyväskylä.

Valkonen 1998: Valkonen, Martti, Suomettaminen jatkuu yhä. Moskovan-kirjeenvaihtajan näkökulma Suomen ja itänaapurin suhteisiin kolmannesvuosisadan ajalta. Tammi, Helsinki.

Wallechinsky 1992: Wallechinsky, David, The Complete Book of the Olympics. Little, Brown and Company, Boston.

Vares 1997: Vares, Vesa, *Rähmälleen tartaniin? Suomalainen urheilujournalismi ja sen tulkinnat itäblokin urheilujärjestelmästä ja -menestyksestä Montrealin, Moskovan ja Los Angelesin olympialaisten näkökulmasta*. Julkaisussa Vares, Vesa (toim.), *Urheilu ja historia* (s. 147–172). Turun historiallinen arkisto 51.

Vesikansa 1994: Vesikansa, Jyrki, Uuden Suomen viimeinen nousu ja tuho 1976–1991. Suomen historian lisensiaatintutkimus, Helsingin yliopisto, Helsinki.

Vihavainen 1991: Vihavainen, Timo, Kansakunta rähmällään. Suomettumisen lyhyt historia. Otava, Keuruu.

Vihavainen 1995: Vihavainen, Timo, *Lähihistorian kirjoittamisen ongelmia*. Teoksessa Soikkanen, Timo (toim.), *Lähihistoria. Teoriaan, metodologiaan ja lähteisiin liittyviä ongelmia* (s. 166–176). Turun Yliopisto, Turku.

Vihavainen 2004a: Vihavainen, Timo, *Idän uhka ja valkoinen Suomi – Tarton rauhasta Pariisin rauhaan*. Teoksessa Vihavainen, Timo (toim.), *Venäjän kahdet kasvot – Venäjä-kuva suomalaisen identiteetin rakennuskivenä* (s. 257–270). Edita, Helsinki.

Vihavainen 2004b: Vihavainen, Timo, *Muuttuva menneisyys – purkaantuva viholliskuva ja historiankirjoitus*. Teoksessa Vihavainen, Timo (toim.), *Venäjän kahdet kasvot – Venäjä-kuva suomalaisen identiteetin rakennuskivenä* (s. 384–410). Edita, Helsinki.

Viita 2003: Viita, Ossi, *Hymyilevä Hannes. Työläisurheilija Hannes Kolehmainen sankaruus porvarillisessa Suomessa*. Otava, Helsinki.

Vuorio, Pentti, *Olympiajoukkueen tiedottajana 1980*. Teoksessa *Olympiarenkaat 1977–1980. Suomen Olympiakomitea, XXII Olympiadi, Lake Placid – Moskova* (s. 114–116). Scandia Kirjat, Jyväskylä.

Väliverronen 1998: Väliverronen, Esa, *Mediatekstistä tulkintaan*. Teoksessa Kantola, Anu ym. (toim.), *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan* (s. 13–39). Tammer-Paino Oy, Tampere.

III Julkaisemattomat lähteet

Auvinen 2005: Auvinen, Timo, Vihollinen, vastustaja, ystävä – Suomen johtavan sanomalehdistön Neuvostoliittokuva muutoksessa syksyllä 1944. Pro gradu-tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

Häkkinen, Kankaanpää 1995: Häkkinen, Marja, Kankaanpää, Sari, Kuuden suomalaisen sanomalehden suhtautuminen Neuvostoliittoon Afganistanin sodan sytyttyä 27.12.1979–26.1.1980. Toimittajatutkinnon päättötyö, Tampereen yliopisto.

Nygrén 1984: Nygrén, Helge, ”Viestin vaihtoa”. Suomalais-venäläis-neuvostoliittolaisista urheilusuhteista. Julkaisematon käsikirjoitus. Säilytyspaikka Suomen Urheiluarkisto.

Ukkonen 1997: Ukkonen, Risto, Jimmy Carter ja vuoden 1980 Moskovan olympialaisten boikotti. Pro gradu –tutkielma, Tampereen yliopisto.

LIITTEET

Liite 1

Suomalaiset lehtimiehet ja -kuvaajat Moskovan olympiakisoissa

Lähde: Kirje Suomen Urheilutoimittajain liitolta Suomen Olympiakomitealle 30.6.1980.
Suomen Urheilutoimittajain liitto (SUKA); Raatikainen 1980, s. 324.

kv = kirjeenvaihtaja, v = valokuvaaja, T = akkreditoitu Tallinnaan, e = ei akkreditointia

Tässä tutkimuksessa mukana olevat sanomalehdet

Aamulehti	Olli Helen	Helsingin Sanomat	Erkki Aulio
	Urho Salo		Hannu Hänninen
	Matti Kauhanen		Reetta Meriläinen
	Raimo Tuomi (e)		Erkki Pennanen
	Eino Nieminen (v+e)		Juhani Reinikainen
Hufvudstadsbladet	Paul Lemström		Kari Rouhiainen
	Nils-Göran Wallen		Juhani Syvänen
	Göran Ek		Pentti Suominen (kv)
	Stig Häggblom (T)		Pentti Koskinen (v)
Savon Sanomat	Leena Mallat		Jaakko Julkunen (v)
	Jarmo Karjalainen		Olavi Hakkarainen (T)
Kansan Uutiset	Risto Hirvonen	Uusi Suomi	Jyrki Laelma
	Aulis Ukkola		Juhani Melart
	Erkki Poutanen		Markku Virkkala
	Seppo Laakso (kv)		Keijo Kokko (vk)
	Eero Salonen		Jyrki Koulumies (kv)
	Risto Riihonen (e)		Jukka Suomela (T)
Suomen Sosialidemokraatti	Jorma Raatikainen	Turun Sanomat	Rainer Kankamo
	Mauri Kangaslampi		Jaakko Raunio
Tiedonantaja	Paul Hänninen		Heikki Tuomi-Nikula
	Matti Pykälä (kv)		

Muiden lehtien akkreditoitujen toimittajat ja kuvaajat

Esa Sulkava, Ilta-Sanomat	Kalevi Autio, Lapin Kansa
Matti Salmenkylä, Ilta-Sanomat	Matti Hannus, Juoksija
Arto Teronen, Ilta-Sanomat	Pentti Jussila, Pohjolan Sanomat
Martti Huhtamäki, Ilta-Sanomat	Lasse Eskonen, Kansan Lehti
Matti Tapola, Ilta-Sanomat (k)	Klas-Göran Hyöty, Vasabladet
Rita Tainola, Ilta-Sanomat (T)	Toimi Kaukonen, Maaseudun Tulevaisuus
Lauri Karppinen, Urheilulehti	Kari Kyheröinen, Suomen Kuvalehti
Pentti Pekkala, Urheilulehti (k)	Erkki Lyytikäinen, Etelä-Suomen Sanomat
Ilkka Kulmala, Keski-suomalainen	Hannu Patana, Keskipohjanmaa
Raimo Tuunainen, Keski-suomalainen	Antero Penttinen, Länsi-Savo
Veijo Holopainen, Satakunnan Kansa	Pertti Polsa, Pohjanlahden Kustannus
Jorma Paalosalo, Satakunnan Kansa	Esko Saarinen, Kouvolan Sanomat
Kaj Boström, Suomen Tietotoimisto	Markku Siukonen, Scandia-kirjat
Bo Grahn, Suomen Tietotoimisto	Jorma Säkkinen, Kainuun Sanomat
Timo Huotinen, Suomen Tietotoimisto	Ilkka Tolonen, Ilkka
Tauno Jorasmaa, Suomen Tietotoimisto	Seija Takkunen, Pressfoto
Reima Salmi, Suomen Tietotoimisto	Irmeli Poikonen, Pressfoto (k)
Kjell Hägglund, STT (T)	Leif Weckström, Pressfoto (k)
Kosti-Heikki Lahti, STT (T)	Esa Pyysalo, Pressfoto (k)
Jouko Elevaara, Vaasa	Kimmo von Luders, Pressfoto
O. M. E. Salminen, Vaasa	Markku Vuorela, Lehtikuva (k)
Simo Vuorivirta, Kaleva	Heikki Kotilainen, Lehtikuva (k)
Jukka Härönoja, Kaleva	Matti Murto, Vene-lehti (T)
Eino Leino, Apu	Timo Utter, Vene-lehti (T+k)
Helge Heinonen, Apu (k)	Kari Wilen, Vene-lehti (T)
Riitta Lindgren-Pajarinen, Apu	Kerttu Vepsäläinen, Lehtikuva (T)
Jouko Siitonen, Seura	Kaius Hedenström, Lehtikuva (T+k)
Teppo Lipasti, Seura (k)	Linda Jakobsson, Lehtikuva (T+k)
Seppo Hakuli, Etelä-Saimaa	Raila Kinnunen, Apu (T)
Kalevi Honkanen, Karjalainen	Jorma Blomqvist, Apu (T+k)

Liite 2

Lähde: Ulkoministeriön poliittisen osaston muistio 27.3.1980. Helge Nygrénin hallussa olleita asiakirjoja 5.6 (SUKA).

Ulkoministeriö
Poliittinen osasto

MUISTIO
27.3.1980

TT/el

**MOSKOVAN OLYMPIALAISET:
POLIITTINEN JA IDEOLOGINEN TAUSTA**

Afganistanin tapahtumien lisäksi on Moskovan kesäolympialaisten boikottihankkeessa käytetty perusteluna Neuvostoliiton väitettyä pyrkimystä käyttää olympiakisoja yhteiskunnallisen järjestelmänsä ja ideologiansa esilletuomiseen ja mainostamiseen. Tässä mielessä on mielenkiintoa neuvostoliittolaisten omalla näkemyksellä Moskovan kisojen päämääristä ja merkityksestä; tämä näkemys on ehkä yksityiskohtaisimmin esitetty syksyllä 1979 Poliittisen kirjallisuuden kustantamon julkaisemassa vuodelle 1980 tarkoitetussa ”Poliittisen aktivistin oppaassa”, jonka Moskovan olympialaisia koskevassa laajassa katsauksessa selostetaan seikkaperäisesti Moskovan olympialaisten pitopaikaksi valitsemisen merkitystä, olympiakisojen yleistä luonnetta nykyisissä olosuhteissa, olympialiikkeen politisoitumista, Moskovan olympialaisten luonnetta jne. Yksityiskohtaisesti selostetaan kisavalmisteluja ja niiden vaikutusta Moskovan kehityssuunnitelmiin. Lopuksi annetaan lyhyt katsaus neuvostourheilijoiden olympiakisoihin osallistumisen historiaan.

Mainittu opas on ilmestynyt puolen miljoonan kappaleen painoksena; se on tarkoitettu nimensä mukaisesti poliittisten propagandistien käyttöön. Näin ollen voidaan siinä esitettyjen käsitysten katsoa olevan paitsi virallisia myös mahdollisimman laajalle audienssille tarkoitettuja. Seuraavassa artikkelin keskeiset kohdat:

JAKELU: Valtiosihteeri
Alivaltiosihteeri Korhonen
Pol. osasto
Lehdistökeskus
Evl Vuori
Kansliapäällikkö Numminen/opetusministeriö
Olympiakomitean puheenjohtaja
Arkisto

Moskovan valitseminen olympialaisten isännäksi

”Päätös myöntää olympiakisojen järjestämistä koskeva kunniakas oikeus maailman ensimmäisen sosialistisen valtion pääkaupungille on muodostunut vakuuttavaksi todistukseksi maamme ulkopoliittisen suuntauksen historiallisen tärkeyden ja oikeellisuuden, Neuvostoliiton rauhan puolesta käytävässä taistelussa saavuttamien valtaviens ansioiden ja sen kansainväliseen olympialiikkeeseen ja fyysisen kulttuurin ja urheilun kehittämiseen antaman panoksen yleisestä tunnustamisesta.

Moskovaalaisten halu ryhtyä järjestämään olympiakisoja on ollut ilmausta Neuvostoliiton kommunistisen puolueen johdonmukaisesti toteuttaman rauhanohjelman korkeista ihanteista. Näin meidän valtiomme toteuttaa kannettavikseen ottamiaan kansainvälisiä sitoumuksia, mm. niitä, jotka on vahvistettu Helsingissä pidetyn Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin päätösasiakirjassa.

Me pidämme vuoden 1980 olympiakisoja eräänä Helsingin sopimusten konkreettisen toteutumisen ilmentymänä.

Olympiakisat yhteiskunnallisena ja poliittisena tekijänä

Kirjoituksen mukaan vuoden 1980 olympiakisat tulevat merkitsemään tärkeää panosta ei ainoastaan olympialiikkeen kehitykseen, vaan myös kansainväliseen liennytykseen ja rauhan lujittamispyrkimyksiin. Yli 80-vuotisen historiansa aikana olympiakisat ovat muuttuneet ”suuren yhteiskunnallisen ja poliittisen merkityksen omaavaksi tapahtumaksi”, jolla on vaikutusta yhteiskunnallisen elämän kaikkiin puoliin.

”On ymmärrettävää, että suurena yhteiskunnallisena ilmiönä olympiakisoihin lyövät leimansa kansainväliset suhteet, poliittisten ja luokkavoimien suhde yleismaailmallisella kentällä sekä kahden vastakkaisen järjestelmän – viimeisiä aikoja elävän kapitalismin ja kasvavan, päivittäin lujittuvan sosialismin – olemassaolo maailmassa.”

Olympialiikkeen historialle on kuvaavaa ”edistyksellisten voimien” ja ”taantumuksen” välinen jatkuva taistelu. Edellisten yrittäessä käyttää olympialiikettä kansojen lähentämiseen ja niiden välisen ystävyuden lujittamiseen jälkimmäinen

”pyrkii käyttämään olympialiikettä ja olympiakisoja riistäjäluokkien etujen hyväksi, kaupan ja liike-elämän hyväksi sekä propagandan tekemiseen porvarillisesta elämänmuodosta, kapitalistisesta järjestelmästä ja sen ideologiasta sekä nuorison johtamiseen pois poliittisesta ja luokkataistelusta.

Kahden vastakkaisen yhteiskunnallisen järjestelmän välillä käytävä mitä kärkevin ideologinen taistelu ilmenee mahdollisimman suoralla tavalla niin kisakaupunkien valinnassa, kisojen kilpailuohjelmassa kuin olympialaisten valmisteluihin ja järjestämiseen liittyvässä tiedotustoiminnassa.”

Kirjoituksen mukaan Neuvostoliitossa on luotu edellytykset massaluonteiselle fyysisen kulttuurin juurruttamiselle kansan elämään ”kehittyneen sosialismin” edellyttämällä tavalla ”mahdollisimman täydellisesti”.

”Fyysisellä kulttuurilla ja urheilulla SNTL:ssa, niiden ratkaistessa terveen, harmonisesti kehittyneen ihmisen kasvatukseen liittyviä tehtäviä, on valtava vaikutus koko olympialiikkeen kehitykseen ja muodostumiseen. Myös tässä suhteessa Moskovan olympialaiset tulevat edustamaan sen laadullisesti uutta vaihetta.”

Neuvostoliiton vastustajat ovat aloittaneet kampanjan Moskovan olympiakisoja vastaan heidän todellisen, ”yleismaailmallisen” päämääränsä ollessa kuitenkin

”saattaa huonoon valoon itse sosialistinen järjestelmä, sen mahdollisuudet, saavutukset, neuvostoliittolainen demokratia ja meidän elämäntapamme.”

Kisajärjestelyt

Tehdään selkoa olympiakohteiden rakentamisen yleisistä periaatteista korostaen erityisesti näiden kohteiden käyttökelpoisuutta kisojen jälkeen ja niiden soveltamista Moskovan kaupungin yleiseen pitkäaikaiseen kehityssuunnitelmaan; olympiakohteiden rakentamisen todetaan merkitsevän tärkeää askelta L. I. Brezhnevin asettaman, Moskovan muuttamista ”mallikelpoiseksi kommunistiseksi kaupungiksi” tarkoittavan tehtävän toteuttamisessa.

Selostetaan yksityiskohtaisesti kisojen urheilulaitoksia, olympiavieraiden majoitus-, ravitsemus-, lääkäri- ym. huoltoa, heille valmistettavaa kulttuuriohjelmaa, liikennejärjestelyjä jne. Olympiavalmisteluiden todetaan merkinneen ”voimakasta sysäystä” Neuvostoliiton harjoittamalle kansainväliselle yhteistyölle. Neuvostoliiton oma ”valtavat mahdollisuudet ja potentiaalin omaava” tuotantoelämä tulee turvaamaan yli kolme neljäsosaa olympialaisten tarpeista; noin 20 prosenttia tarvittavista kalusteista,

laitteista ja materiaaleista toimittavat SEV-maat. Kapitalististen maiden osuudeksi olympialaisia palvelevissa laite- ja tarviketoimituksissa jää noin 5 prosenttia.

Neuvostourheilijat olympiakisojen historiassa

Todetaan neuvostoliittolaisten urheilijoiden ensimmäisen esiintymisen Helsingin vuoden 1952 olympialaisissa

”avanneen uuden aikakauden yleismaailmallisessa olympialiikkeessä – taistelun aikakauden olympia-ajatusten lujittamisen ja kehittämisen, maailman kaikkien maiden urheilijoiden välisen veljeyden, ystävyuden ja keskinäisen ymmärtämyksen sekä olympialiikkeen ja sen johtoelinten todellisen demokratisoitumisen puolesta.”

Neuvostoliiton joukkueen todetaan koonneen Helsingin kisoissa saman verran pisteitä kuin USA:n joukkue: näin ”tehtiin loppu USA:n jakamattomasta hegemoniasta olympiakisoissa”. Viisissä olympiakisoissa Neuvostoliiton joukkue on ”kaikkien kriteerien” mukaan ollut ensimmäinen ja ”ainoastaan” kerran joutunut tyytymään toiseen tilaan. Todetaan johtavien länsimaiden – Englannin, Ranskan ja Italian – joutuneen kymmenen parhaan olympiamaan piirin ulkopuolelle, kun taas siinä on edustettuna kuusi sosialistista maata. Nämä tosiasiat

”ovat vakuuttava osoitus muuttuneista yhteiskunnallisista olosuhteista sosialistisissa maissa, joissa fyysinen kulttuuri ja urheilu palvelevat humanisia päämääriä ja joissa ne on asetettu palvelemaan ihmisen kasvatusta ja hänen fyysistä kehittämistään.”

Yllä selostettu voimakkaasti politisoitu ja ideologian piiriin saatettu käsitys olympiakisoista on siis tarkoitettu puhtaasti sisäiseen käyttöön. Ulkomaille tarkoitetuissa Moskovan olympialaisia koskevilla kirjoituksilla on keskitytty niiden urheilulliseen puoleen korostaen samalla kisojen merkitystä kansojen välistä ystävyyttä ja yhteisymmärrystä lujittavana tekijänä.